

ERK

I

SISU

J. HÜNERSON: TÖÖTEENISTUS JA TÖÖOPPIMINE	1
K. KALEVISTE: RIIK JA RAHVUS	6
L. SEPP: EESTI MAJANDUSPOLIITIKA SIHTJOONI	8
V. VARAMAA: POLIITILISE JUHTKONNA KASVATAMISEST	18
K. SÄRGAVA: ÄÄRJOONI MÖÖDUNUD AASTA SISEPOLIITIKAST	21
K. KAMBOJA: VÄLISPOLIITILINE PILK 1938. AASTASSE	28
J. VELLERIND: MEIE NOORSOO ORGANISEERIMISE JA KASVATUSE SIHTJOONI	31
H. VIINAPUU: VEEL RAHVATERVISHOIULISIST KÜSIMUSIST	35
J. TAVAS: MUULASTE ETTEVÕTLIKKUSE PÄRL EESTIS	38
Ü. MARAMAA: AVALIK KIRI A. V-le	40
<i>SISEPOLIITILINE RINGVAADE</i>	
JUH. VD.: RIIGIVOLIKOGU TÖÖVÄLJALT	44
<i>MAJANDUSLIK RINGVAADE</i>	
T. KAUDMA: JÄRELKAJAD SAKSAMAAL	48
„ MAJANDUSMINISTRI 1939/40. A. EELARVEKÕNE	49
„ EESTI KROONI DEVALVEERIMISE HINNANG	52
<i>VÄLISPOLIITILINE RINGVAADE</i>	
K. ÜLAMÄE: VIIMASTE KUUDE SÜNDMUSI	53
<i>AJAKIRJANDUSE VEERGUDEL</i>	
K. S.: MIDA MÖTLEVAD SAKSLASED	55

ÜLD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

EESTI RAHVUSLASTE KLUBIDE LIIDU HÄÄLEKANDJA

NR. 1 (59) 1939 VII AK.

TÖÖTEENISTUS JA TÖÖÕPPIMINE.

Ajalehtede teadatel on meie põllumeeste konventides mitmel pool soovi avaldatud sundusliku tööteenistuse sisseseadmiseks Eestis, milleks Põllutöökoja tööjõud õhutustööd teevad. Teade läbis lehti, et ka sotsiaalminister ja valitsus seda küsimust kaaluvat. Sellepärast on aeg, et kodanikudki enestele muretseksid õige ettekujutuse tööteenistuse kohustusest.

Sunduslik tööteenistus on välja arenenud Saksamaal, kus igaüks riigikaitseks kõlblik noormees peab teatava aja teenima riiklikus tööorganisatsioonis, mis on mitmeti sõjaväeliselt korraldatud. Ka ülikoolidesse ei võeta kedagi vastu, kes pole täitnud tööteenistuse kohustust. Tööteenistus on nüüd kohuslik ka tütarlastele. Noormeeste tööteenistus toimub vabas looduses väljaspool linnu kindla korra järgi kehalikku tööd tehes ja komandode kaupa vastavates barakkides elades täielikul riigi ülalpidamisel ja juhtimisel. Tehakse töid, mis eramajandust otseselt ei huvita, kuid mis riigi ja rahvamajanduse seisukohalt on tähtsad ja produktiivsed, nagu ülemaaliste ühenduste ehitamine, veejooksude korraldamine ja maade kuivendamine, kõlbmata maade metsastamine, tuiskliivade kinnitamine ja asundustalude rajamine tühjadel maadel. Teadlikult hoitakse ära, et tööteenistus ei mõjutaks kohalikku tööturgu ja palgaolusid jooksvate talutööde tegemisel. Harilikkudel põllutöödel on tööteenistuslasi kasutatud ainult erandina äärmiselt tähtsate riiklikkude huvide mängus oleku puhul, nagu möödunud aastal lõikustööde kiiremaks lõpetamiseks sõja nähtava lahtipuhkemise eel.

Naisnoorte tööteenistus oli kuni viimase ajani vabatahtlik ja täielikud kogemused on sel teel saadud. Neil on omaette tööorganisatsioonid, oma komandod ja ühiselamud. Nende töö kannab eeskätt sotsiaalse abistamise laadi lasterikastes kehvides ja haigete perenaiste perekonda-

des, kus tuleb päeva kestes korda saata töid majas ja õues, harvemini ka aias ja põllul. Ööseks kogunevad naistööteenijad jälle oma ühiselamutesse kokku, kus toimub organisatsiooni majapidamise korraldamine, toitlustamine, kehakasvatus, vaimuharimine ja kavastatud vabaaja möödasaatmine ning puhkus.

Kehaline ja vaimne kasvatus töö ning organiseeritud vabaaja veetmine on ka meesnoorte tööteenistuse komandodes väga täpselt läbi viidud. Selleks on igal pool vajalik arv osavaid juhtisid ja kasvatajaid ametis. Tööd tehakse päevas 8 tundi, klassitööd ilmavaatelistel ainetel 2—3 tundi, peale selle kehakasvatus, ajaviide, seltskondlik töö ja puhkus.

Tööteenijaile palka ei makseta, vaid peale prii ülalpidamise, kehakatte, korteri ja õpetuse saavad nad veel väikese taskuraha.

Tööteenistuse sisseseadmiseks natsionaalsotsialistlikul Saksamaal oli rida loomulikke eeldusi ja isegi vajadusi. Pärast natsionaalsotsialismi võimulepääsmist tekkis riigil tarvidus kiiremas korras soetada suurel hulgal kodanikke, kes ilmavaatelt oleksid veendunud natsid ja oleksid valmis oma töökspidamisi elus igal pool maksma panema ja uut riigikorda äärmise andumusega kaitsma. Seda eesmärki oli võimalik saavutada ainult natsionaalsotsialistliku kasvatusse süvendamise teel kasvava noorsoo juures. Tulemusrikkamaks kasvatusvõtteks arenes tööteenistus.

Tööteenistus haarab kogu noorsoo, sellest ei jää ükski kõrvale, kes kõlbab sõduriks; aktiivseks riigiteenijaks ja kaitsjaks. Tööteenistus katkestab noore inimese sidemed koduga, ümbruskonnaga, kiriku mõjuga, kaovad vahetegemised seisuste, kutsete ja ainelise jõukuse, hariduse ning asukoha järgi, jääb järele ainult aaria tõu inimene, kes peab täiusele arendama oma keha ja vaimu, et nende varal viia vägevusele ja võimule oma ainsat autoriteeti — riiki.

Saksamaal on miljoneid töötatöölisi, keda riigi ja seltskonna abiga ülal peetakse. Kui noori inimesi tööteenistusse pannakse, siis ei tule riigil nende ülalpidamiseks uusi kulusid kanda, vaid samavõrd väheneb ka töötatööliste arv, kuna noorte teenistuskohad täituvad vanemate töölistega töötute hulgast ja viimaste arv väheneb.

Pealegi on Saksamaal eriti linnades ja tööstustes töötatöölisi, keda vaja maale ümber asetada, et nad maad harides enestele ise ülalpidamist teeniks, kuna seda võimalik ei ole linnades korraldada. Tööteenistus viib noored linnades maale ja maaeluga tutvumine ning kehaliku tööga harjumine teeb paljudelegi selgeks, et neil parem on maatööga enesele ülalpidamist teenida kui linnas nälgida.

Saksamaal teostatakse autarkia põhimõtet suure järjekindlusega, see on, püütakse omal maal toota kõik toiduained, mis rahva äraelatamiseks vajalikud. Selleks peab seni kasutamata maa kultuuri alla võtma ja põllumajandusliku tootmise suurendamiseks vabad käed tööle rakendama. See on seal vägagi oluline riiklik vajadus. Selle nõude täitmiseks valmistas noorsugu kehaliselt ja vaimselt jällegi tööteenistus ette.

Nõnda on sunduslik tööteenistus oluline ja mõjuv vahend saksa rahva noorsoo ettevalmistamiseks selle riigi lähemate ülesannete täitmiseks. Sellest ei saa aga mitte järeldada, et sama vahendit peaks tarvitama ka nendes maades ja riikides, kus ei ole säärseid eeldusi ega ülesandeid, nagu need on Saksamaal. Teistes oludes võib tööteenistus hoopiski vastu pidamiseid tulemusi anda kui Saksamaal, sest sunduslik tööteenistus ei ole

mitte mõni üldine tööõpetuse või ilmavaate kasvatamise meetod, mis igale poole kõlbaks.

Vaadeldes Eesti olusid võime tähele panna, et siin puuduvad tööteenistuse sisseseadmiseks olulisemad eeldused.

Mis kõigepealt puutub tööteenistuse kuldesse, siis need tuleksid teadagi riigi kanda võtta; see tekitaks riigile uusi ja suuri väljaminekuid, aga ei annaks mingisuguseid tulusid. Sest tööteenistuse sisseseadmise puhul ei oleks meie riigil võimalust mõnda senist väljaminekut vastavalt vähendada, kuna meil õnneks puuduvad töötatöölised ja sellega ka nende ülalpidamiskulud.

Teiseks on Saksamaal olemas suured tööliste reservid, kust külluses asetäitjaid tööle saab, kui tööteenistuse kohuslased jooksvatelt töödelt kõrvaldatakse. Meil aga valitseb tööliste puudus, eriti suvisel poolaastal, ja tööteenistuse kohuslaste äraminek hooajatöödelt suurendaks seda tööpuudust tunduvalt. Kuna saksa rahvastikust elab kaks kolmandikku linnades ja tööstustes ning ainult üks kolmandik maal, siis ei ole seal tööteenistuse kohustuse pärast töökäte vähenemine põllutöös mitte nõnda valusalt tunduv kui meil, kus kaks kolmandikku rahvast maal elab. Tööteenistus viiks meil põllumajandusest ligi kaks korda nõnda palju meeselanikke ära, kui poola põllutöölisi nüüd sisse tuuakse. See laseb aimata, kui teravaks meil tööliste puudus tööteenistuse läbi maal muutuks, kuigi oletame, et osa tööteenistusealisi maal nüüd sugugi põllutööd ei tee.

Linnastumise pidurdamiseks ja inimeste maale asundamiseks tööteenistuse korraldamine ainult linnade noorsoole ei ole meil ka veel mitte endastmõistetav ülesanne. Sest linnade ja tööstuse kasvamine on meil seni võrdlemisi mõõdukates piirides püsinud ja kõik juurdetulijad on enestele teenistust ning leiba leidnud, mida nad peavad paremaks sellest, mis teenisid seni maal. Pealegi on riigil tarbe korral võimalik maarahva linnavoolu veel teiste abinõudega pidurdada, mis oleksid vähem järsud, nagu linnade soodustamise vähendamine odavamalt hariduse võimaldamisega, suurema tasakaalu pidamine hoolekande, tervishoiu ja töökaitse aladel linna ja maa vahel.

Samuti ei saa ka meie autarkia püüded kunagi nii järjekindlad ja ulatuslikud olla kui Saksamaal. Kui meie välistel oludel peaksime sunnitud olema enesevarustamisega põllumajanduse alal leppima, siis on meil seda ka võrdlemisi kerge teostada, ilma et vaja oleks linnaelanikke ja tööstustöölisi sunniviisil maale asumisele saata. Ehk kui selleks sundustki vaja peaks olema, siis igatahes veel mitte nüüd, kui meil niihästi põllumajandus kui ka tööstus maailmaturu jaoks saadusi toodavad ja sealt ise kaupa ostavad.

Mis puutub meie noorsoo kehalise ja vaimse valmisoleku arendamisele riigikaitseks ning seltskondlikku korda kandva maailmavaate kujundamisele, siis sellel alal meie käime omi teid ja saavutame vahest paremaid tulemusi, kui see meil oleks võimalik sundusliku tööteenistuse kaudu. Meie riigikaitsjate enamik — maanoorsugu — elades ja töötades maal on kehaliselt kasvanud ja karastatud väeteenistuse raskuste kandmiseks ega vaja selleks enam erilist harjutust tööteenistuse treeningute kaudu. Linnanoored muidugi on halvemas seisukorras, aga üks jõudsasti edenev sportimine aita siingi osa puudusi kõrvaldada, samuti koolinoorsoo laagrielu.

Kui tööteenistusel Eestis neid eeldusi ja ülesandeid ei ole, mis tal on teisel, siis tekib küsimus, kuidas siis tööteenistuse sisseseadmine Eestis võis üldse üles kerkida? Ajalehtede lühikesest informatsioonist saab järeldada, nagu loodaksid põllumeeste konvendid, et sunduslik tööteenistus võiks meil vähendada töölisterpuudust maal või jälle õpetada noorsugu tööd tegema.

Saksa eeskuju põhjal otsustades ei võiks juttugi olla tööliste puuduse vähendamisel tööteenistuse kaudu, vaid, nagu ülemaal tähendatud, otse vastupidi — tuleks oodata tööliste puuduse suurenemist taludes, kuna hulk tööjõulisi noori tuleks kuudeks kõrvaldada talutöödelt. Aga võib olla, et arvatakse, nagu võiks sunni teel tööteenistuse kohuslasi taludesse jooksvatele töödele saata. Kuid selle ülesande teostamine tekitaks palju ületamata raskusi: peaaegu võimatu oleks meil läbi viia tööteenistuslaste laagrielu ja vaimlise kasvatuse osa; nende juhtimine ja järelevalve taludes läheks liiga kalliks, ilma selleta aga ei annaks nende töö tihti mingeid positiivseid tulemusi, kuna keskmiselt pooled põllutöid üldse ei oska teha; ka ülalpidamise ja töötasu küsimused ei oleks kuidagi lahendatavad, kõnelemata veel tööteenistuslaste rakendamise mõjust kohalikule tööturule tööjõu pakkumise ja palgataseme suhtes, mis võib eitav olla niihästi töoandjatele kui ka töövõtjatele.

Eri küsimus on, kas tööteenistuse kohustuse teostamise kaudu saab noorsugu sundida põllutööde tegemist ära õppima. Paistab olevat mõttetu linna noorsugu sundida talutöid õppima, ilma et nad edaspidi peaksid talusse jääma, sest sellest õppusest ei oleks ju kellelgi kasu — ei noortel enestel, põllumeestel ega rahvamajandusel. Ja mis puutub maanoorte sundimisse talutööde õppimisele, siis tuleb tähendada, et üks osa neist on talutööd oma vanematelt õppinud, teist osa aga pole vanemad tööd tegema õpetanud ega sundinud ja mis kõlbeline õigus on nüüd nõuda, et riik seda teeks? Ja viimaks kõik need maanoored, keda koolist ja kodust on õhutatud pikki aastaid edasi ronima meie ühtluskooli redelit mööda, ilma et neil aega oleks olnud ehk huvi oleks saanud tekkida töötegemise õppimiseks, milleks oleme nad kehalisest tööst ära võõrutanud, kui nüüd jälle sunni teel selle juurde tahame tagasi tuua! Kui jõutakse arusaamisele, et on kooliteel eksiradu käidud, siis tuleb kasvava noorsoo jalad õigele teele juhtida, sest ainult sel viisil suudetakse ära hoida, et eksimine ei jätkuks.

On selge, et põlluharimisega ja areneva tööstusega enesele ülalpidamist teeniv rahvas peab õppima osavasti tööd tegema. Eestlasel on kehalises töös palju vastupidavust ja sitkustki, aga mitte alati küllaldaselt teadmisi ning liiga vähe oskust. Sellepärast ei ole meie töö veel küllalt arenenud ja tulemused on nõrgad. Meie peame tööõppimise ja õpetamise peale suurt rõhku panema hakkama, kui tahame ajaga sammu pidada ja ei taha teistele rahvustele jalgade alla jääda. Töötegemist kutsetöö mõttes ei õpita aga mitte sundusliku tööteenistuse varal töölaagrites, kuna seal ühe aasta või jooksul ei jõuta töö tehnika õppimisega kaugemale, ei suudeta õieti mingit kutsetööd ära õppida. Tuleb rõhutada, et ka põllumehe tööd tuleb õppida aastaid.

Tööteenistuse laagrite asemel peame kehaliku töö õpetamiseks oma silmad mujale pöörama — talude, töökodade, harjutusasutiste ja kutsekoolide poole, kuhu oma noored peame õppima saatma. Imelik lugu on,

et kutsekoolide asutamine meil kuidagi vedu ei võta. Aastate eest olen valitsuse liikmena mõnegi kutsekooli ellukutsumise pärast vaeva näinud, aga takistusi oli ikka nõnda palju, et vaevalt midagi ära sai teha. Veel praegugi on mõni kutsekool peaaegu peavarjuta. Meie juhtivatel asutistel ei ole ju arusaamise puudust kutsekoolide tähtsuse ja vajaduse kohta ning kavades esineb kutseharidus ikka tähtsal kohal, kuid tegelikud saavutused on ometi vähesed, kuna meie kutsekoolid ei suuda mahutada sisse astuda soovijaidki.

Kutsekoolide liigid ei ole meil kaugeltki veel tarvilikult välja arenenud. Maaoludes oleks suur ülesanne töötegemise õpetamiseks täienduskoolidel, mis aga kahjuks ei edene. Põllutöökoole tegeliku põllumehe õpetamiseks on koguni vähe. Põllumehele tarvilikkude tehniliste jõudude, nagu seppade, masinistide ja montööride ning masinaparanduse töökodade juhatajate ettevalmistamiseks ei tehta meil veel mitte midagi. Aga ometi meil õhutatakse põllumehi mehhaniseerima oma majapidamisi ja isegi elektrifitseerima. Kas arvab keegi, et seda tõesti suudetakse teha ilma tehniliste tööjõududeta?

Mis aga puutub talupidamise tööde tehnilisse ja majanduslikku äraõppimisse, siis vaevalt seda saadakse kuskil mujal teha kui ainult talus eneses. Harjutustalude korraldamisega tehti küll põllutööministeeriumi poolt algust juba meie riigi algaastatel, aga kaugele ei ole sellega jõutud ning viimastel aastatel on see üsna soikunud. Nüüd kuulduv, et Põllutöökoda tahvat põllumajanduse praktika uutele alustele seada. Seda on küll hädasti vaja ja selleks tuleb talle täielikku kordaminekut soovida. Meie harjutustalud peavad nõnda kaugele jõudma, et seal mitte ainult tööskest ei omandata, vaid ka tööarmastust õpitaks, mitte ainult ei õpetata, vaid ka kasvatataks põllumeest. See ei ole mitte mõni saavutamatu ideaal, vaid sel teel toimub põhjamaades uue põllumeestepõlve kasvamine ja sellel on suur edu, millele ei saa tööteenistuse laagrid midagi kõrvale seada.

Mis viimaks puutub maanoorte ilmavaate arendamisse ja nendest tublide inimeste, iseteadlikkude rahvaliikmete ja kohusetruude riigikodanikkude kasvatamisse, siis peab neid ülesandeid täitma kogu meie kasvatusüsteem, alustades koduga, läbistades kõik koolid ja noorsooorganisatsioonid väljaspool kooli, kuid saades ka kinnitust harjutustalus ning töökojas. Demokraatlikus riigis peab iga kodanik tundma oma õigusi, aga täitma ka oma kohuseid; ta peab olema riigi kui ühiskondliku suurkeha iseseisev algrakukene, kes elades täielikku omaelu teadlikult täidab oma ülesannet üldkehas, et ka see võiks elada täit elu ja jagada rammu igale rakule.

Demokraatlikkudes põhjamaades on välja arenenud ka eriline maarahva kooli tüüp, mis on pühendatud küpseks saava noorsoo ilmavaate arendamisele, temas ühiskondliku südametunnistuse äratamisele ja tema meelsuse õhutamisele riigikodaniku kohuste kandmiseks. See on maarahva ülikool, millest Taanis on läbi käinud iga kolmas kodanik ja teisteski põhjamaades õige suur protsent. Meie võime imestada selle kooli suurt kasvavat mõju kodanikele, kui tähele paneme, et põhjariikides ollakse ka siis veendunud demokraadid, kui mitmes suurriigis võimutseb totalitaarse riigi põhimõte. Meie ei oskakski oma rahvale midagi paremat soovida, kui et meil ka peagi korda läheks soetada enestele maarahva

ülikoolid, kus oma täiskasvanud noorsoole annaksime lõpliku riigikodaniku kasvatuse enne elluastumist. Kui meie sel alal seni väikesest algusest kaugemale pole jõudnud, siis teadagi ainelise jõu puudusel. Aga asi laseks end parandada nii kutsekoolide kui ka rahvaülikoolide kasuks, kui meie oma kulutusi keskkoolide, gümnaasiumide ja kõrgema hariduse alalt rohkem nihutaksime nendele. Meie kulutused ja koolitamised keskkoolides ja gümnaasiumides ning ülikoolides on ilmselt ebaproportsionaalsed võrreldes teiste rahvastega; meie ei tarvitseks neis asjus Euroopas esikohal seista, kui aga kutsehariduse ja rahvahariduse alal saaksime põhjariikidele järele. Nõnda annaksime oma rahvale õige tööõpetuse ja rahvusliku ilmavaate-kasvatuse.

J. Hünerson.

RIIK JA RAHVUS.

Eesti rahvuslaste väljakujunenud seisukohaks on vaade eesti rahvusele kui eestluse kandjale, kusjuures rahvast käsitatakse kui aatelist ja ühiskondlikku tervikut, kelle ajalooliseks kutsumuseks on võimalikult täiuslik eneseteostus inimkonna üldkultuuri rikastamisel. Et tulemusrikkalt oma ülesandeid täita, tuleb seepärast täiuslikult kasustades Eesti maa-alal sellel ülal hoida ja kindlustada suveräänset Eesti rahvusriiki ja selles teostada õiglane ühiskondlik ja majanduslik kord, mis põhjeneks ühiskonna ja üksikisiku suhete kooskõlalisel lahendusel.

Eeltoodust selgub, et rahvuslus on suurel määral riigi idee. Riik ei ole siin mitte ähmaseks kujutluseks, mis seisab väljaspool isiku ellusuhtumist; riik ei ole siin mitte kujundiks, keda meie vaatleme ja kohtleme kartusega, umbusuga või koguni eitamisega; ta ei ole mitte „kroonu“, vaid midagi, mis meiega on kõige tihedamini seostatud, mida meie käsitame kui vajalikku abinõu oma eesmärkide saavutamiseks. Rahvuslik mõtteviis lähtub seisukohalt, et ilma rahvusliku riigita, ilma rahvusliku ühiskonna kooseluta ei ole ühiselu, seega ka pole kultuuri, majandust ega õitsengut ja edu.

Järelikult riik oma asutistega, oma võimkonnaga ja selle võimkonna ulatusega astub rahvuslikus riigis suuremasse huvi keskpunkti, kui see oleks muidu.

Riigivõimu ulatus ja suurus on ajaloo vältel alati olnud käsitlemisaineks. Tema ulatuse ja suuruse küsimused on tavaliselt otsustanud esmajoonel ajaloolised ja kultuurilised tegurid. Kiire poliitilise ja kultuurilise arenguga ning eksponeeritud seisundiga ühiskondades on riigivõimu ulatus alati olnud suurem kui ühiskondades, mille seisund pole olnud ohustatud. Samuti on raske väline surve ühiskondade etteotsa alati juhtinud isikuid, kes võimu on käsitlenud iseseisvamalt ja sageli omatahtelisemalt kui aegadel, millal ühiskonnad on välise surve all. Kuid sellistes ühiskondades, kus juba tavaks on saanud ka korralistel aegadel üksikvalitsus või võrdlemisi väikese kildkonna valitsus, on alati ilmnunud saatusliku paratamatusega üks nähe, millesse ka need ühiskonnad on varisenud — see on ühiskonna enese ja tema üksikliikmete aktiveedi hävinemine. Enamik kaaskondlasi on neis ühiskondades kaotanud huvi

ja ka tahte teosteda reformeerivalt, nad on kõik oma lootused pannud riigivõimule ja lootnud ning oodanud ainult riigivõimu teotsemist, ka siis, kui teotsema oleks pidanud üksikisik.

Kaasaja ühiskondlik mõtteviis on oma ühiskonna organiseerimise aluseks valinud rahvusliku riigi. Kuid kaasaja ühiskonnad ei ole rahvusliku riigimõtte teostamise lahendanud igal pool ühtemoodi. Niinimetatud totalitaarsed rahvusriigid on asunud isegi vaimlis-kõlbelise elu uniformeerimisele ja šabloniseerimisele seni ettenähtamatus ulatuses. See peidab aga eneses tõsiseid hädakohte. Mõtlemise areng piiratakse. Kõik inimesed lüüakse, üks vähem, teine rohkem, ühele ja samale liistule. Nende kujutusvõime moonutatakse üheks ja samaks, mille tõttu kaob iseseisev ellusuhtumine. Määratute masside ühesarnane vaimne dressuur ühtlustab mõtlemisviisid ja raskendab, isegi riisub nii mitmeltki võimaluse luua enesele iseseisev ilmavaade, olgugi primitiivne. Mitmekesisus, see ainus eluliselt keev uuduse allikas, inimsoo arengu looja ja sünnitaja, hävitatakse. Puudub enesesse süvenemine ja isiku enese elu. Omadus reageerida igale vaimsele, kõlbelisele, ühiskondlikule, majanduslikule ja poliitilisele voolule läheb kaotsi. Igale uuele, mis meie ukse taga vaikselt ja tagasihoidlikult koputab, seatakse ikka suuremal ja suuremal määral ja mõõdul vastu kehtiv, juba kivinenud ilmasuhtumine, mis aga kuni hambuni on relvastatud ja kaitsstud. Uudne saab eluõiguse vaid siis, kui ta omaks võtab „vana“ võitlusviisi ja taktika ja sellele kui ääretult hädakohtlik liikumine vastu astub. Need nähted aga tähendavad juba kaugelearenenud tardumisprotsessi riigi olemuses. Sotsiaalne revolutsioon, mis siis ukse takka varitsema hakkab, on purustav ja hävitav.

Liiga kaugele ulatuv riigistamine on kari, millele paratamatult puruneb ka kõige tugevamat võimu omav riigikujund. Seepärast on vajalik ka rahvuslikus riigis lubada võimalikku painduvust nii isikuile, organisatsioonile kui ka asutistele.

Samal määral kui väär on suund isiku vaimlis-kõlbelise elu uniformeerimisele, samal määral on väär ka paljudes rahvuslike riikides riigi dogmaks seatud rassiopeetus. Rassiühisus on aga fiktsioon. Kuid sellesse usutakse. Ja usk teeb vahel imet. Euroopas on olemas kõige heterogeensemaid elemente, alates nii pikk- kui lühipeadest, tumeda- ja valgeverelistest, pikkade ja lühikese kehaehitusega, pikakasvulisi ja lühikasvulisi. Peame arvesse võtma seda, et sajanditepikkune elamine ühes ja samas kliimavöötmes, samad elamis- ja toitumistingimused, sama ajalugu ja sama kultuuritase, usk, õigus, seadus, kombed, majanduselu — kõik see on olnud mõõduandev euroopa inimese arenemisel ja tekkimisel. Ka peame veel arvesse võtma liikuvuse ajaloo vältel, kus rahvad on rännanud siia ja sinna, on ääretult üksteisega vereliselt segunenud, koos elanud ja kuna meil isegi andmed puuduvad euroopa rahvaste ürgsest koosseisust, siis on meil täiesti võimatu rahvust samastada mõne rassiga. Nii sakslased, inglased, prantslased, itaallased on rahvad, kes ajaloo sündmuste käigu tõttu enesesse on sulatanud kõige heterogeensemaid osadusi, ning asjaolu, et nad tervikut kujundavad, on näiteks vaid sellele, et vaim valitseb looduse üle, et üksus, mis koosneb kõige dispartsemaist elementidest, ennast siiski rahvusliku tervikuna tunneb.

Põhjuseks, miks rahvuslik riik nii mitmelgi pool oma kaaskondlaste vaimlis-kõlbelist elu uniformeerivalt mõjutab ja seda rassiseadustele

painutab, on rahvuse ja riigi samastamine. Kuid siin on tegemist põhilise eksitusega. Juba vanadel ürgaegadel oli tuntud tõde, et inimest eraldab loomast ainult asjaolu, et inimene mõtleb, teotseb ja räägib. Selles peitub tükikene head ja õilsat tõde. Kooselu arenedes tekib vaid vajadus inimese teotsemist piirata, ja seda vaid selleks, et teisi kaaskondlasi mitte ohustada.

Kooselu korraldajaks inimühiskonnas on ühiskonna kõrgeim korraldus — riik. Ka rahvuslikus ühiskonnas. Sest rahvuslik ühiskond on vaid inimühiskonna üks orgaanilisi alaliike. Olguigi et riik omalt poolt on kohustatud ühiskonda loovalt mõjustama, ei ole ta siiski mitte absoluut, vaid ainult abinõu inimühiskonna ratsionaalseks elamiseks. Riiki samastades rahvusega või teda isegi kõrgemaks seades rahvusest, teda jumaluseks, fetišiks tunnustades, teotseksime samuti, kui meie tunnustaksime mõnd abinõu samaseks inimesega või teda isegi kõrgemale seades inimesest enesest. Meie ei jumalda lennukit, olguigi et see on kaasaja ühiskonnas võrratuks abinõuks, vaid meie võime austada seda inim-mõistust, kes lennuki inimkonnale on leiutanud. Meie võime küll tunnustada ühiskonna organiseerimisvormi, kuid seda seades üleseisvaks üle ühiskonna teeksime paratamatu vea, kuna ühiskonna organiseerimisvormi eesmärgiks on teenida inimest, mitte aga inimese ülesandeks teenida ühiskonna vormi.

Seepärast on eesti rahvuslus õigusega nimetanud oma riiki rahvalitsuslikuks riigiks, mis on eestluse poliitiliseks vormiks ja mille sihiks on säilitada, arendada ja võimastada rahvuses sisalduvaid jõude rahvusriikliku organiseerimisvormi kaudu. Täie õigusega on eesti rahvuslus rahvuse mõistest teravalt eraldanud riigi mõiste ja viimase seadnud rahvuse teenistusse. Rahvus ja üksikisik rahvuse mõtte kehastunud kandjana on peremees — riik olgu tema ümmardajaks ja relvaks.

K. Kaleviste.

EESTI MAJANDUSPOLIITIKA SIHTJOONI.

KOKKUVÕTE MAJANDUSMINISTER L. SEPA KÕNEDEST.

Elu on võitlus olemasolu eest, kus elujõuetu rahvas jääb teisele alla. Seepärast peame alati valvel olema, et teistega sammu pidada. Rahvusvahelises majanduses on kerkinud üles uued vormid — suletud piirid, tollimüürid, tootmiskaitse. Ka Eesti ei ole saanud teisiti, kui teostada neidsamu põhimõtteid majanduselus mis teisedki rahvad.

Sellise majanduskorraldusega on meil toodang tõusmas. Meie tootmisalad on muutunud mitmekülgsemaks. Kuid midagi pole kardetavat kui puhata loorberitel, üle hinnates konjunktuuri ja liialdatud lootusi panna ajutiselt kasu andnud süsteemile.

Majandusliku kaitsesüsteemi tähtsamaid varjukülgi on, eriti väikestes riikides, et tekib ülisoodus kasvuhuone õhkkond. See õhkkond tekitab ka liialdatud tootmise meeoleolu või loob sedavõrd mugava olukorra tootjal, et pingutusi tehniliseks edasiarendamiseks hakatakse pidama asjatuks ja jäädakse seetõttu maha maailma arengust.

Prægust majanduse kaitssüsteemi tohib ja peab taotlema ainult siis, kui lahtiste silmadega selle varjukülgedele vaatame ja süstemaatiliselt käsitame kõiki abinõusid temast järgneda võivatest pahedest hoidumiseks. Kahe silma vahele ei ole need viimased meil seni jäänud. Uus tööstusseadus hoiab ära vesivõsude tekkimise, hoiab ära olukorra, milleks puudub tarvidus või looduslik eeldus. Kuid see üksi ei aita. On tunda, et tööstus kipub oma organisatsioonis ja tehnikas maha jääma, eriti see, mis töötab kaitstud siseturule. Siin tuleb riigivõimul aktiivselt kaasa aidata eeskätt ratsionaliseerimise komitee kaudu, kelle ülesanne on järele valvata, et ratsionaliseerimise tulemused läheksid kasuks eriti meie tarvitajaskonnale hindade ja töölistkonnale palkade reguleerimiseks. Sellest on eriline kasu tootjal põllumajanduses. Ostukaupade hinnad väheneksid ja linna tarvitajaskonna ostujõud suureneks. Oma tarvitaja maksab põllusaaduste eest kõrgemat hinda, kaugelt rohkem, kui saadakse väljaveo puhul välismaale.

Ära tundes puudusi tööstuste alal ja asudes seal üksikasjalisele ratsionaliseerimistegevusele, tuleb tahtmata keelele küsimus, kuidas on lood teisel tootmisalal, põllumajanduses? Kas on kõik meie põllumajanduse arengus loomulik ja terve?

Seoses põllumajandusega on minul kerkinud mitmed küsimused, mis ei anna rahu. Esimene on see, et meie toodang hektaarilt on kaugel taga, ligi poole võrra sellest, mida saavad meie kultuurset naabrid ligikaudu samades kliimatilistes tingimustes kui meie. Teiseks on peremehe oma tulu ja põllutöölise palk meil kaugel madalamad kui meie kultuursete naabrite juures Rootsis või Soomes. Kolmandaks, vaatamata väikesele turustusele ja madalatele palkadele, on meie omahinnad kaugelt kõrgemad kui seal, kus eeskujulik põllukultuur ja organisatsioon valitsemas. Kõige selle juures peame avameelselt tunnistama, et meie põllumajanduse arengu alal ei ole veel kaugeltki kõik lõplikult korras — oleme maha jäänud. Peame tegema hiigeltööd ja suuri pingutusi, kuni meie kõigile järele jõuame. Sellises olukorras aitame end üle prægu juurdemaksudega. Mina ei ole juurdemaksude vastu, kui neid on võimalik teha. Kuid meie kõik teame, et majanduses valitseb tõus ja mõõn, mis eeskätt annab end tunda riigikassa olukorras. Võivad tulla ajad, kus ka väikesed juurdemaksud võivad tekitada ülepääsematuid raskusi.

Üle maa on organiseeritud põllumeeste konvente, et need oma kogemustega oleksid abiks valitsusele põllumajanduse korraldamisel. Seni on nad täpselt aidanud välja arvutada, kui suur on ühe või teise aine omahind ja kui suur peaks olema juurdemaks. Mina oleksin neile aga väga tänulik, kui nad sama täpselt kaasa aitaksid valitsusele selgitada ka teisi küsimusi, nimelt miks on meil omahind kõrge, kuid siiski tulukus ning palgad väikesed ja missuguseid tegelikke samme peaksime oma korraldusis astuma, et jõuda oma naabrite tasemele?! Sest ainult siis, kui oleme teistega võistlusvõimelised, on meie põllumajanduse tulevik kindlustatud, mitte aga juhuse ning võimaluste tõttu, mis saavutatud juurdemaksudega.

Ei ole sellepärast õige loosung: Hinnad kindlustatagu jäädavalt prægusele tasemele või veel kõrgemalt — ning põllumajanduse organisatsioonis jäagu kõik endiseks. Õige loosung on

organiseerida ning ratsionaliseerida oma põllumajandust nii, et tootmine läheks odavamaks ja sellega tõuseksid tulukus kui ka palgad!

Prægune juurdemaksude ajajärk ärgu suigutagu rahulolule ja paigal-püsimisele, vaid võimaldagu ja seega ergutagu aktiivsemale töö korraldamisele ning kogu majandamise ratsionaliseerimisele.

Põllumees ei saa sellepärast enam olla ainult põllumees, kes isaisade viisi harkadruga vagusid ajab, vaid ta peab olema keemik, — kes oma põllulaboratooriumis õiget soolade ja hapete retsepti oskab koostada, kuhu lämmastikku, kuhu kui palju kaalisoola jne. Ta peab olema ühtlasi insener ja mehaanik, kultuurtehnik ning botaanik. Peale selle omama veel tegelikke kogemusi. See on raske ülesanne, kuid paratamatu.

Mida meil tarvis — kas põllumajandust või tööstust?

Veel mõni aeg tagasi leidus koguni tõsiseid mehi, kes arvasid, et tööstuse arendamine sünnib põllumajanduse kahjuks, põllumajanduse arvel. Loosung oli: ostame tööstuskaubad odavalt välismailt, müüme põllusaadused kõik välismaale, siis on meie majanduse tulevik kõige kasulikumalt kindlustatud.

See mõtteviis põhjenes suurelt vanal liberalistlikul ilmamajanduse teoorial: iga maa tootku ainult seda, mida ta suudab toota odavalt. Tööstusmaad andku tööstustooteid odavalt — põllumajandusmaade odavate põllusaaduste vastu.

Pangem tähele selle teooria lõpplauset: odavate põllusaaduste vastu! Säärast klassikalist koostööd kahe maa vahel ning selle tulemusi kummalegi maa võime veel tänapäeval näha: India odavate põllusaadustega ning Inglismaa oma tööstussaadustega varustavad teineteist tänaseni.

Kuid ka see riiklikust kokkukuuluvusest olenev ja mõjutatud koostöö nende kahe vahel on pudenemas ning Indias kerkib üks suitsev korsten teise järel vahakordi tumestama. Teistes iseseisvates endistes põllumajanduslikkudes maades on omatööstuse areng veelgi tunduvam. Ning meie Eestis oleme toimunud samuti kui teisedki põllumajanduslikud maad; ka meil on arenenud tööstus. Kas selle all kannatab põllumajandus?

Tuletan veel kord meelde: maailmamajanduse süsteemis tuleks meil anda odavaid põllusaadusi odavate tööstuskaupade vastu.

Kas on Eesti odavate põllusaaduste maa?

Võimaldavad meil odavalt toota meie looduslikud ja kliimatilised tingimused, meie kallid rahaturg, meie rohkearvulisel väikepõllumeeste perel põhjenev tootmisviis? Ei. Need on kõik eeldused, mis ei anna lootust „eriliselt odavalt“ tootmiseks! Ning tegelik elu kinnitab seda: meie mitte üksnes ei tooda eriliselt odavalt, vaid ümberpöörduvalt, meil on praegu tootmine kallid, koguni kallim, kui samades oludes naabermaas.

Mis tähendaks sarnane olukord puht maailmamajanduse süsteemis, kus kogu väljavedu peaks sündima maailmaturu hindadega, kui tuleks vastu seista kaitsetult Kanadale ja Uus-Meremaa, tehnikale ning tipporganisatsioonidele?! Ma ei tahakski seda oletust lõpuni arendada. Meie rukist ja eriti nisu tootvad põllumehed mõistavad vist ilma selletaigi, mis selline olukord tähendaks.

Ehk teine näide. Realiseerime oma või ülejääke praegu Inglismaal tänu asjaolule, et iga inglane nii jõukas on ja keskmiselt 11,3 kg võid aastas tarvitab meie keskmise kasutamisenormi 5,3 kg vastu. Peaks aga kas mõne majanduskriisi või teise olukorra tõttu see inglase keskmine tarvitamisenorm langema, siis kahjustaks see ka meie võiekporti õige tunduvalt.

See ei ole ainult teoreetiline oletus, põhjendamatu kartus. Põllusaaduste ekspordi andmed näitavad selgesti, kui tujukas ja kõikuv on välisurg. Nii oli põllusaaduste väljavedu aastal 1929/30 46,6 milj. kr., osatähtsus turutoodangust 40,5 prots., aastal 1932/33 — 13,2 milj. kr., osatähtsus 22,5 prots., aastal 1937/38 — 42,5 milj. kr., osatähtsus 41,7 prots.

Sellest on näha, kui võrd on osatähtsuselt suurem, ühtlasi ka stabiilsem siseturg.

Majanduskriisi süvenedes kahanes välisuru osatähtsus 40,5 prots. pealt 22,5 protsendile, absoluutselt aga langes väärtus 70 prots. võrra; siseturu osatähtsus aga tõusis 59,5 protsendilt 77,5 protsendile, absoluutne turumaht aga väärtuses langes ainult 30 prots., s. o. vähem, kui keskmiselt langesid saaduste hinnad.

Need andmed on parimaks illustratsiooniks tõsiasi, kuidas majanduslikult rasketel aastatel välisurg meid kivaale jätta võib, siseturg aga, ka harilikudel aegadel umbes 60 protsendiga turutoodangut kandes, kriisiaegadel eriti raskustest üleaitajaks muutub ja saaduste realiseerimist võimaldab.

Põllusaaduste turustamistingimuste kindlustamiseks ja hindade stabiliseerimiseks aitaks sellepärast kõige paremini kaasa meie siseturu, s. o. linnade ja tööstuste rahva ostujõu tõus, siseturu osatähtsuse tõus, siseturu jõukus ning stabiilsus.

Kuid ei puudu ka vastupidi mõtlejaid, äärmuslasi teiselt poolt, ühe külgeleid tööstuspoliitikuid, kes ütlevad: milleks koormata endid juurde maksudega põllumajandusele, milleks seda ala hooldada, arendada? Parem olgu põllusaaduste hinnad odavad, töötingimused põllumajanduses vähetasuvad. Siis tuleb sealt palju odavat tööjõudu vabrikutesse ning see võimaldab ka vabrikutele odavamalt toota.

Selline targutus kannatab aga veel vähem arvustust, on veelgi lühinägelikum. 1937. a. tööstustoodangu andmed näitavad, et kogutoodangust — bruto — 162 milj. kr. realiseeriti siseturul 125 milj. kr., s. o. 77 protsenti. Kuna kogu rahvastikust, s. o. siseturust, üle 60 protsendi põllumajanduses töötab, siis on näha, et ka tööstussaaduste turustamisel põllumajanduse ostujõul vähemalt samasugune osatähtsus on kui überpöördukt. Ostujõuline, ennast tasuv põllumajandus on sellepärast samuti esmajärgulise tähtsusega tööstuste arenguks ning tegevuseks kui ostujõuline linn põllumajandusele. Kriisikindel ja elujõuline ning arenemisvõimeline on see rahvamajandus, kus põllumajandus oma arengu rajab eeskätt oma linnade ning tööstusrahva kindlale siseturule, ning kus tööstus võib arvestada oma ostujõulist põllumajandust. Iga võimalust, konjunkturi, looduslikku eeldust ühe või teise ala tootmisvõime arendamiseks ning laiendamiseks tuleb sellepärast alati ära kasutada, sest ühe ala võimsuse tõus on alati ka teise ala võit ning ühine saavutus! Valitsuse ülesanne sellepärast on olnud ja peab olema igaviisi

kaasa aidata toodangu tõusule selliselt, et vastastikune osatähtsus võimalikult tõuseks, et iga võimalus ära kasutataks. Küsimus, mil viisil arendada tootmistegevust, kas eraalgatuslikul alusel või riikliku ettevõtlikkuse teel, on sellejuures kaugelt teise järgu tähtsusega küsimus, mida tuleb lahendada igakord olenevalt olukorrast ning lähtudes põhimõttelt: võimalikult kiiremalt, võimalikult väiksemate kulutustega võimalikult suuremaid tagajärgi!

Kuid on veel teine ülesanne riiklikudel majandusalgatustel ning korraldustel. Võimalikult pehmendada majandusliku tõusu ning mõõna mõju, pidurdades, ergutades ning aktiivselt kaasa töötades teinekord.

Meie majanduselu on arenenud tõusu suunas, saavutanud kõrgkonjunktuurilise taseme, milleks on kahtlemata endise valitsuse aktiivne majanduspoliitika tugevalt kaasa aidanud. Majanduskriisist seismajäänud majandusmootor on jälle — piltlikult väljendades — käima kurbeldatud. Missugused peavad aga valitsuse sammud majanduspoliitika alal nüüd edasi olema?

Ma jään meeleldi juba nimetatud võrdluse juurde — „kurbeldamine“, s. o. mootori käimalaskmine, kuna praegusel tehnika ajajärgul tehnilised näited kõige arusaadavamad on. Sest nüüd teab igaüks, kuidas sellel toimingul tuleb väsimatult palgehigis mootori vänta pöörata ning eriti peale mõne vilu talveöö ei võta ega võta mootor vedu. Kuulutab aga tuttav surin mootoris elusädet, siis tuleb kiiresti lasta vänt peost, sest muidu saab näppude pihta.

Sedasama tuleb ka valitsusel teha oma majanduspoliitikas: majanduselu tõusuhoos, kõrgkonjunktuuris tuleb jätta vägivaldne, aktiivne väntamine ning asuda majandusmootori korrapärasele reguleerimisele, kui tarvis — ka pidurdamisele.

Kõigepealt peab sellepärast valitsus oma juba algatatud kavade lõplikule teostamisele ja korrastamisele asuma.

Ehitusmaterjalide reformi tuleb süvendada ja lõpuni viia. Kaduma peab sellejuures aga metsik ehitamine: veel läinud aastal alustati näiteks rohkem ehitisi, kui meil üldse telliskive olemas oli. Tulevikus kavatakse sellepärast rohkem kasutada seda kasulikku „kokku-arvamise kunsti“, ning seame ehituskavad nii, kui võrd jätkub selleks materjale ning tööjõudu, kusjuures eraehitustegevusel eesõigus peab olema ja riiklik ehitustegevus endale peab võtma rohkem regulaatori osa.

Küttereformi alal oleme juba tublisti edasi jõudnud, kuid asendades turbaga, hagudega, põlevkiviga, õliga, elektriga, ning tarvitusele võttes otstarbekohasemaid kütmissviise, mis juba tunduvat küttematerjali kokkuhoidu on andnud. Kui meie enne küttereformi algust, raiudes metsa aastas 2,5 milj. tihumeetrit, sealt küttepuid raikasime 55—60 prots., oli küttepuid norm viimasel talvel 2,0 milj. tih. juures juba ainult 37 prots., nii et tarbepuud kasutatud puude hulk, vaatamata poole miljoni tihumeetri võrra vähenenud raielangile, pole mitte vähenenud, vaid 1,0 miljonilt tihumeetrilt tõusnud on ühele ja veerand miljonile tihumeetrile. Seda asjaolu saavutasime selle tõttu, et uus riiklik Kehra tselluloosivabrik nüüd ka sääraselt puud tarbepuud kokku ostab, mis enne paratamatult ainult kõlbmatuks küttepuid osutus.

Korrastades ja organiseerides riikliku majandussektori tegevust ei

saa aga kuidagi kahe silma vahele jätta eramajanduslikku tegevust ning selle arengut.

Harilik nähtus on, et majanduslik tõusu-aeg enesega kaasa toob liigset asutamispalavikku, liialdatud ettevõtlikkust. Raharohkus pankades ja tõusuaja optimism on kindlasti selleks taganttõukajaks. Tuleb sellepärast siin tarbe korral pidurdada, hoiatada ning tagasi hoida.

Selle tarvidusest ei saada alati aru, peetakse seda elu takistuseks. Ümberpöörduvalt — leidub koguni nõuandjaid, kes soovivad just nüüd kõik reservid käiku lasta, koguni välislaenugi hankida, et aga majanduselu veelgi kiiremalt käima vända.

Kuid välislaenuga praegu oma majandust veelgi rohkem elustada ning „käima lüüa“ oleks otse hädasohtlik, pealegi kus juba rahakapitalid omadeski pankades kasutamatu kipuvad seisma jääma. Sellepärast jäägu kõik need niihästi sisse- kui välisagavarad ning laenukavad selleks ajaks, kui kord majanduskriisi pakane näpistama ning tööpuuduse tont kollitama peaks hakkama.

Üteldakse: Milleks need riiklikud tehased ja vabrikud? Kas oli selleks tarvis kulutada raha — eks seda oleks võinud teha igasugused eragrupid, olgu nad siis eestlased või teised, nagu nad seda on seni teinud.

Suurtööstus on moodsaim tootmisvahend, mida iga elujõuline rahvamajandus paratamatult vajab,

samuti kui sõdur moodsat relva vajab lahingu võitmiseks.

Sellejuures pole meil aga tegelikult rahvuslikku eesti erasuurtööstust peaaegu sugugi mitte olemas. Ma ei ole kaugeltki šovinist, kuid ma pean ütleva, et meie rahvuse ja riigi tuleviku nimel hädatarvilik on, et see moodne tootmisvahend kord domineerivas osas rahvuslikes kätes oleks.

Meie elame aga õiguslikus riigis ja sellepärast ei soovi mina mingit tööstusettevõtete ülevõtmist nende praegustelt omanikkudelt, ei otseste ega kaudsete surveabinõudega. Ka olemasolevate tööstuste ülesostmisi riiklike summadega, nagu seda Lätis tehakse, ei pea mina üldiselt otsustarbekohaseks.

Suurtööstuse eestistamine võib sellepärast rahvamajandusele kõige edukamate tagajärgedega sündida ainult sel teel, et pealekasvav, juurdetulev ja oma toorainetel põhjendav suurtööstus oleks eesti suurtööstus.

Aga kus on siis see eesti rahvuslik suurtööstus ja need rahvuslikud erasuurtöösturid, kes selle ülesandega hakkama saaksid? Neid tegelikult ei ole. Selge on sellepärast: ainuke tegelik tee rahvusliku suurtööstuse domineerimisele, mis on ühtlasi kogu meie rahvamajanduse arengule kõige kasulik tee, on praegustes oludes riikliku suurtööstuse loomine. See on tee, mida endine valitsus jõuliselt on alustanud.

Elujõuline ja arenemisvõimeline eesti põllumees omal põllul, osav ja püsiv eesti käsi- ja väiketööstur — ning moodne eesti riiklik suurtööstus — need on kindlad ja ustavad aluskivid, millele võime ehitada Eesti riigi ja rahva tuleviku.

*

Elame murrangulisel ajajärgul, kus õhk tiine uutest ideedest, püüetest, vaadetest. Toimuvad titaansed katsed leida uusi eluvorme, uut töde, uusi sihte. Kui vastupidised ja vaenlikud need katsed üksteisele ka ei näi olevat — nad taotlevad siiski ühte ühtlast sihti: üksikisiku huvide

harmoniseerimise püüet üldhuvidega, üksikute hüvede allutamist üldisele hüvangule.

Selles uute ideede tormimöllus ei saa ka meie teisiti, kui mobiliseerida kõiki ideelisi mõtlejaid ja edumeelseid arusaajaid ühisele koostööle, et juhtida ka meie majanduselu suuremale solidarismile, suuremale ühis- huvide äratundmisele.

Majanduselu moodustab terviku, ta on teatava rahva majandusliik- mete koostööl põhinev üksus. Ta on orgaaniline tervik, kusjuures tema üksikud harud ja kutsed oma isikliku tööga ja püüetega oma hea- olekuks seisavad ühtlasi kogu ühiskonna teenistuses. Seejuures jäävad üksikmajandid ja nende liidud iseseisvaks, isevastutavaks ja ise oma sihte taotlevateks.

Solidarsuse põhimõte on ühtlasi eetilise põhimõte. Solidarism tugineb väitele, et inimeste ja ühiskondlikku elu valitsevad põhimõtted on eetilise iseloomuga ja ka majanduselu ei saa teisiti kui nende põhimõtete alusel korraldada.

Solidarism ei lähtu mitte ühekülgselt kas indiviidist või ühiskonnast, vaid mõlemast korraga, ühendades üksikud kutsed ja rahvaklassid eetilisorgaaniliseks tervikuks.

Ühiskonna siht on üldine heaolu. Materiaalne heaolu moodustab sellest osa, mille eest tuleb hoolitseda rahvamajandusel.

Tuleb loobuda vaatest, et rahvamajanduse prot- sessi stiimuliks on kapitalistlik, võimalikult suu- rema kasusaamise eesmärk. Solidarism asendab selle ees- märgi teise suure juhtiva põhimõttega, mille järgi majanduse ülesandeks on esiplaanil üldsuse aineliste tarvete rahuldamise vajadus, teenimine.

Ka meil tuleb revideerida oma mõtlemisi, reformee- rida oma talitusi ja anda sisu ning mõtet, selgust ja sihti oma igapäevastele askeldustele.

Kui Prantsuse revolutsioon rohkem kui sajandi eest pehkinud ja demoraliseerunud feodaalse korra hävitas, püstitati majanduslikkude jõudude vaba mängu põhimõte, mis automaatselt pidi reguleerima majan- duselu ja andma parimaid võimalusi tublidele edasisaamiseks, — mis pidi olema ühtlasi üldiseks kasuks.

See süsteem püsis ja andis suuri kultuurseid ning majanduslikke hüvesid senikaua, kui üksikud suured rahvad suutsid kogu maailma- majandust oma teenistusse suruda, niihästi tehniliste teadmiste, kapitali kui ka sõjalise ülejõu läbi.

Viimane sõda lõi uue olukorra. Kui maailmavalitsejad rahvad oma- vahel heitlesid, arendasid ka teised maad ning rahvad oma toodangut, majandust ja tööstust, kosusid, muutusid ise jõukateks ning iseseisvateks. Sõja lõppedes leidsid nad hoopis uue olukorra eest! Tehnika oli loonud sedavõrd rohkesti kiiresti tootvaid vahendeid, et need kõik töötama asu- des kahe- ja kolmekordselt suudaksid katta ka kõige suurema nõudmise. Sellejuures on rahvad ja maad oma toodangu koosseisus muutunud kõik enam-vähem ühtlasteks maadeks, nii et vana maailmamajan- duse tööjaotuse printsiip enam funktsioneerida ei või.

Kontingendid, litsentsid, majanduselu piiramised tollidega ja valuu-

taga ei ole sellepärast juhusliku majanduskriisi ajutised järelkõlad, vaid kogu vana majanduskorra pankrotist ning kokkuvarisemisest võrsunud, veel katsetavad ja kobavad, kuid uue ja tulevase majanduskorra rajajad ning eelkäijad. Tehnika areng ja sotsiaalne ühistunne on teinud võimatuks tagasipöörded ja järele jääb vaid uus tee uue korra poole.

Ainukene küsimus sel alal on: kuidas tuleme meie toime uue korra loomisega, kas suudame, tahame ja oskame luua seda, et väärikalt püsida ja kaasa minna teiste loovate rahvastega — või jääme samuti teistele jalgu, kui meie esivanemad kord oma positivistliku konservatismiga inimsoole jalgu jäid humansete ja edumeelsemate ristiusu ideede ja ilmavahetete levikul.

Kui senise nn. vabamajanduse ajastul, s. o. absoluutse majandusinimese — *homo oeconomicus*'e — võitluses kõikidega ja igatüüpi olemasolu ning kasu nimel rahvastikud diferentseerusid, kui tekkisid ühelt poolt rahamagnaadid — Ameerika majandust valitseb 60 perekonda — ja teiselt poolt ainult oma tööjõuga kaubitsejad massid, kes tööd ja tüt kõhtu ainult majanduslikkudel tõusuaastatel tunda said, kes kriisiaegadel aga raudsete teooriatega ametlikult väljakärvamisele kuulusid — siis maksis vähemalt selle korra kasutajate kaasabil avalikkuses kaunis illusioon: igale tublile ja ausale on vaba tee ajalehepoisist — miljardäriks! Ja kuigi mõnigi selle vagajutu puhul vähe muigas, kas oleks suutnud ja saanud-ja tohtinud seda „vaba mängu majanduses“ takistada?

Ja nüüd näeme selle „vaba mängu“ lõppvaatust: mõnel maal on ta juba teatraalselt oma viimase aaria laulnud, selle järele end näitelavavale sirutanud ja ootab eesriiet. Teisel maal lööb ta veel agoonias ka pealetungijaile valusaid hoope — ning kolmandal maal poeb ta ise, kui verehaige oma nõrkust tundes, alandlikult nurka ning ootab kannatliku hirmuga lõpphoopi.

Kontingendid, kokkulepped, litsentsid, kvoodid ja muud sidemed ja sõlmed on seda veel püüdnud jõudude vabamängu kärbest lõplikult likvideerimas.

Vaba mängu, vabamajanduse järel on astumas reguleeritud majandus, milles valitsusel kui organiseeritud ühiskonna esindusel paratamatult võimalikult juhtiv osa reserveeritud peab olema.

Mis suunas peab arenema reguleerimine? See on tähtsaim päevakorra küsimus.

Iga ringkond vastab omamoodi. On olemas veel küllalt neid, kes endise korra rahvuslikku diferentseerumist ja kapitalide kogunemist üksikutele kõige loomulikumaks ja ainusoovitavamaks nähtuseks peavad, mis ainuüksi võimeline olevat majanduslikku ettevõtlikkust ja arengut ülal hoidma. Nende arvates peaks uus kord seda arengut veel kindlamini soostustama ja soodustama, sest mida kiiremini see sünniks, seda kiirem olevat edu ja seda lähemal rahva õnn. Ning veel äsja, Riigivolikogus, lisaelarve puhul riiklike tööstuste asjus lausuti: „Laske ometi rohkem koguneda erakapitale, et need võiksid siis hiigla vabrikute asutamisi ette võtta, ning et riik oma halba „riiklikku sektorit“ enam rohkem peale ei rõhuks.“ Mina aga ütlen, et reguleeritav majandus, mis tegelikkuses paratamatult tihti lihasse ja luusse

lõikab, ainult seniniteostatav ja kannatatav on, kui tema üldine suund suurte rahvamasside õiglustundel põhjeneb. Tahaks sellepärast mõni valitsus omi monopole ning litsentse selleks kasutada, et erakapitalid võimalikult kiiresti kellelegi, kuhuigi akumuleeruksid — siis lendaks see valitsus ühes oma reguleeritava majandusega kõige kiiremas korras õhku.

Kui meie aga juba algusest peale igasugust majanduse korralduse ja korrastustoimingut ainult selleks kasutame, et püüda luua ühtlast, ilma häireteta töötavat majandusaparati, kus küll õiglane tööpalk ning normaalne kapitali intress võimaldatakse, kuid selle juures rahvastervikluse alalhoiuks iga üleliigset diferentseerumist kavakindlalt ära hoitakse, kus eraomand mitte üksnes õigus, vaid ka kohus on ühiskonna ees ja kus kõik need, kes näoga tuleviku poole, ühiskondliku ühistunde nimel kaastööle mobiliseeritakse mitte üksikutele kapitalide kogumiseks, vaid üldise rahva elatusstandardi tõstmiseks — siis, ja ainult siis, on majanduse reguleerimiseks — õigus ning selle kordaminekuks — väljavahateid.

Ühistunne, solidarism, ei ole sellepärast mitte plagieeritud parteiprogramm, budhausu müstika ega juhuslikult üleskorjatud lause, vaid see on tänapäeva kisendavaid vajadusi, mille rahuldamata jätmine meie majanduse ja kogu ühiskonna oma arengus läbipääsematusse sohu ja rappa viiks.

Ei taha jätta nimetamata, et rahvastiku diferentseerumisel tekkinud magnaatidel kindlasti ka suured teened on: meie teame, mis tähendab Ford tehnika organiseerimisel, tunneme Carnegie ja Rockefelleri kultuurfonde. Kuid — meie näeme ka Hispaaniat, kus diferentseerumisel kärinenud haavadesse nii kerge on võorastel näppudel sissepääs.

Meie — Eesti — taassünnil vabadusheitlused olid heroilisemaid jõupingutusi. Kas võiksime aga eeldada, et oleksime selle titaanilise ülesandega võidule tulnud, kui juba enne seda heitlust oleksime omanud klassilist kapitalistlikku ühiskonda: oma rikkaid mõisnikke, vabrikante, pankureid ning oma jõuka klassi poolt ekspluateeritavat tööliklassi.

Kui meie aga siiski tulime võidule, siis tänus sellele asjaolule, et meie sõja ülemjuht oli mõisakarjase poeg ja et teiste riigitegelaste isad — vennad ja omaksed veelise kündsidsid ja külvasid, tagusid rauda ja tegid muud käsitööd.

Ja edasi ütelge, kas julgeksime nii hooletult igal õhtul minna magama, vaatamata rahvusvahelisele pinevusele ja oma geopoliitiliselt eksponeeritud seisukohale, kui meil oleks sellinegi poolfeodaalne olukord kui — kas või armsa hõimrahva ungarlaste juures. Ei — selle enesekindluse ja kindla rahu loob meile meie tegelikult edasikestev rahvastervikus, millele kui kaljule kõik fantastilised katsed ja katsekeseidki kokku varisevad, kui kunagi tühine vesine vaht!

Balti feodaalne ülemkiht ei saa vist seni aru, missuguse määratu teene nad tegid eesti rahvale oma rumala, kitsarinnalise rõhumisega, iga eestlase tõusuvõimaluse hävitamisega, keeldude ja piiramistega. Nad

lõid monoliitse rahva, kus kindralist karjase, haritlasest kändjani läbis igauht üks ühine tunne: meie oleme üks, meil on ühine huvi.

See rahvastervikluse olemasolu ja tunne on suur varandus, on kui väärtuslik, raske laevakiil, mis vaatamata igale möödunud ja tulevasele tormiilile trotsides meie rahvuslaeva kindlasti tasakaalus hoiab.

Sellepärast olgu meie majanduselu juhtimise printsiibiks kõige kindlamini püüda ära hoida iga-suguse säärase rahvusliku kihi või klassi tekkimist, kellel võiks tekkida veene ja mentaliteet, et tema healooksuks tarvilik ja soovitatav on teise rahvaklassi — või kihi — kurnamine ja kiusamine.

Nüüd võidakse kahtlejate leerist üpris sarkastiliselt küsida: „Näidake siis kord juba minule oma reguleeritud majandusega loodud solidaristlikku paradiisi, millest jutustate! Tõeline elu näib olevat hoopis vastupidine!...“

Kui meie kõik juba oleksime paradiisis, siis ei oleks minul enam tarvis siin kutsuda ja hüüda. Ei, — meie oleme veel kaugel, väga kaugel idealist, seisame keset vastupidiseid tõekspidamisi, ristlevaid vaateid, keset maru ja lumetormi, kus vaid vaevaga aimad õiget teerada. Eks öelnud ju meie praegusaja ideoloogia tugevamaid kandjaid, lugupeetud peaminister Eenpalu oma kõnes: „Ootame veel pisut, rahunevad meeled ja selgineb silmapiiril...“ Kas ei aima sellepärast ka tema sellega, et elame alles veel ülemineku ajajärgus, ajal, kus endid päästame vanalt, uppuvalt maailmakorrald. Sellepärast on ka selge antud parool: rahvas — sõnakuulmist: naised ja lapsed kõigepealt!

Säärases olukorras on koguni kerge arvustada, — koguni kahelt seisukohalt. Vanad nutavad taga Egiptuse lihapotte ja tsariaja Eldoraadoid, vanu vabadusi, kus ajalehemüüjast sai miljardär, kus oli tee „vaba“ igale ausale ja tublile, kus ei pruukinud pead murda korraldamisel ja korraldamisel, vaid kus kõik iseendast nii suurepäraselt ja kõige otstarbekamalt liikus ja kujunes.

See jutt on tihti teravmeelne ja vahel ka meelitatav. Selle järel käia aga ja toimida püüda oleks sama kui hakata tänapäeval armsatest lapsepõlve mälestustest endale maja ehitama.

Teised arvustajad on kõik kärsitud. Nende jaoks on tempo aeglane, suund ebamäärane ja peaasi — tulemused — kus need veel on?! Need ei pane sugugi tähele, et suur hulk alles kõheldes seisab ja teed otsib, et üksikute ettetormamisel mõtet pole, kui selja taga kaasa ei liiguta.

Saatuslikult tähtis on sellepärast praegu korraldada rahva ridasid ja selgitada kõigile, kõigile, missuguses suunas tuleks kaasa sammuda. Sarkastid pessimistid tähendaksid minule vahest ehk praktilisest poliitilisest elust vahele: „Mis meil siis veel vaja! Eks meil ole juba demokraatlik kord, parlament ja absoluutse enamusega — ühine rahvarinne!“

Rahvarindel on suured teened, ta on löönud silla üle kuristiku, kuhu pidime muidu sisse langema. Kuid see sild on kiirelt kokku löödud, on sellepärast veel nõrk ja ajutine. Seda on tarvis kindlustada konkreetse ideestiku ja reaalse ideoloogia terasvõrestikuga ning seda tsementeerida

suurte hulkade teadliku tunnustuse ning veendunud poolehoiuga. Siis võib alata suur ja üldine üleminek teisele kaldale.

Ei ole midagi ekslikumat kui arvata: „Uus, reguleeritav majandus-süsteem muudab elu suureks seegiks — või ka hullumajaks, kus ainult ülemarst mõtleb, ning kuutõbised — hoolealused täidavad oma kohuseid“. Ei, ümberpöörduvalt: kuiseni harilikule kodanikule küllalt oli oma nina ees ainult omakasu näha, — nõuab tänapäev kõikidelt teadlikku arusaamist olukordade üldisest suhtumisest, algatust, kohusetunnet ning vaimustust kasiis, kui pole tegemist otsesetaskuhuviga, vaid selliste abstraktsete mõistetega, nagu on: ühiskond, ühistunne, rahvustulevik!

Eilsele inimesele on see naeruväärne loba, homsele inimesele on see aga evangeelium, millega ta end tänapäeva mõttetusest tahab lunastada. Oleks vähe lootusi uue mõiste levikuks ja sellest laialdaseks arusaamiseks meie külma egotsentrilise iseloomu juures, kui selleks poleks tänuväärset eeltööd teinud ideoloogiliselt lähedane liikumine — eelkäija ühistegevus.

Ühistegevus oligi vahest see sinepiiva, rahulolematuse vaim endises süsteemis, mis ei leppinud egoistliku „vaba mängu“ ilmeksimatuse usuga, vaid mis ühistunde ja üldsuse huvides ühise tegevusega tahtis seda süsteemi reformeerida süstemaatlikumaks, otstarbekohasemaks, õiglasemaks. Ühistegevus uuesti suursugustas ja mõtestas meie igapäevast majanduslikku tööd ja tegevust, muutes seda õilsaks ühiskonna teenimiseks ühistunde vaimus.

Seda kõike kokku võttes peame tulema arusaamisele, et praegusel murrangulisel ümberhindamise ajastul, uute ideede teostamiskatsete taustal ei tohi ka meie mõtlejad ning arusaajad kodanikud jääda passiivseiks, ajavaimust mitteamusaajaiks pealtvaatajaiks, vaid nad peavad aktiivselt kõik kaasa aitama, et ka meil korda läheks leida uusi, meie elule ning iseloomule vastavaid vorme edukaks ühiseks ülesehitustööks, uue, parema ja avarama kodu ja elu-ruumi loomiseks, kus oleks igale ausale töötajale kindlustatud mureta töö ning küllaldane leib, kus loksaks rikkalik viljapõld ning sirguks muretu noorus — meie tulevik ja kannaks igavikku iseseisvat, vaba, õigusele püüdvat eesti rahvast ning ausat ja uhket Eesti nime.

POLIITILISE JUHTKONNA KASVATAMISEST.

Vastuoluderikas poliitiline killunemine on viinud tänapäeva demokraatiaid kriisi, millest väljapääsuks riigid kas muutuvad totalitaarseks või, jäädes senisele platvormile, arendavad sisepoliitilist solidarismi. Tõeliselt ei näi aga demokraatia kriis peituvat ainuüksi ühiskonnas esinevate arvamuste mitmekesisuses ega poliitiliste voolude vastuoludes. Ühis-

konnas, mida kannab üksikhuvide mitmekesisus, ei saa oletada ühtlase meele olemasolu. Demokraatia näiliselt kroonilise haiguse idu peitub selles, et meie mitte alati pole suutnud tõsiselt hinnata ega kooskõlastada kõiki ühiskonnas esinevaid arvamusi ja püüdlusi. Otse vastupidi, oleme seadnud nad oma enda üksikhuvide maksimaalse rahuldamise teenistusse, unustades seda, et ollakse paraku kutsutud teenima üldhuve.

Oluliseks eelduseks, et kooskõlastada ühiskonna arvamusi ja püüdlusi, on poliitilise juhtkonna sotsiaal-eehitline meelsus ja selle tegelik rakendatavus. Kuigi meie käesoleval ajal ei tunne poliitilise juhtkonna kriisi, kuid seda on karta tulevikus juhul, kui meie oma poliitilise juhtkonna järelekasvu küsimust ei loe küllaldaselt oluliseks. Demokraatia nagu iga teinegi riigikord vajab poliitilist juhtkonda, erinedes muudest sarnastest vaid oma lojaalselt meelsuselt ja sotsiaalse tunde avaruselt. Kuid sellist juhtkonda igal ajajärgul pole võimalik leida, kui meie ise selleks ei püüa luua püsivaid eeldusi. Samal määral vajab lahendamist poliitiliste tegelaste kaastööliste ettevalmistuse küsimus. Olgu tähendatud, et viimasel ajal, olles usaldanud mõningate riiklikkude reformide tehnilise teostuse eriteadlastele, oleme saavutanud silmapaistvaid tulemusi. Asugem siis ka edaspidi eriteadlaste hindamisele ja ka kasvatamisele. Prantslase väljendus: Une place pour chaque chose et chaque chose á sa place (koht igaühele ja igaüks oma kohale) on küllalt tähelepanuväärne.

Ei tule unustada, et poliitilised vapustused riigielus ei kujune mitte sedavõrd rahva puudulikust poliitilisest mõtlemisest, kui enamal juhul poliitilise juhtkonna ebaküpsusest. Võiksime veel rohkem öelda, et parteipoliitik tema tavalises igapäevases tähenduses on olla kerge, kuid seejuures olla riigipoliitik on juba kaugelt raskem. Poliitik-agitaator, kelle silme ees on ainult kitsarinnalised üksikhuvid, tarvitseb ainult anda valijaskonnale vastutustundetuid lubadusi ja luua meeoleoluselt kõlavate loosungitega endale poolehoidu. Kuid raskem on olla riigimehelik poliitik, kes teab, milleks teda kohustab riigielu juhtimine.

On väidetud, et poliitikas tihti ei otsusta mitte mõistus, vaid tunded. Poliitika nagu oleks tunnetest juhitud teotsemine. Kahtlemata võidakse poliitikat nii kujundada ja pahahti kujundataksegi, inimlikest nõrkusist aetuna. Kuid tõeline poliitika on kaugel sellest. Poliitika kui eesmärgipärane käitumine eeldab meetodilist mõtlemist, tuginedes süntetiseerivaile otsustusile. Ja seepärast võimegi rääkida poliitilisest mõtlemisest, mille spekulatiivseks objektiks on inimühiskond tema poliitilise organiseerumise mitmekesisuses, kusjuures keskmaks probleemiks on riik tema eluvalduste mitmepalgelisuses.

Riigipoliitik tänapäeval ei saa vaikides mööduda küsimusest: milline on riigi eesmärk ja kuidas seda teostada. Öieti on tänapäeva riikide tegeluses pääsenud mõjule poliitiline õpetus, mille järgi riigi eesmärk on nagu mingi metafüüsiline olemus, mida võidakse küll tunnetada ning „ebajumalana“ teenida, kuid mitte „oma näo“ järele kujundada. See õpetus aga ei rahulda tänapäeva kriitilist mõtteilma, sest ei ole mõeldav, et riik on „kuldvasikas“, mida teenivad „vaesed väikesed“. Tõeliselt pole olemas riigi eesmärki, mis ei tugineks inimlikele tahtemotiividele, nagu mainib endine Austria riigitegelane prof. Seidler („Die sozialwissenschaftliche Erkenntnis“, lk. 244). Tema arvates seisnevat üldine tüübiline

riigi eesmärk selles, et teataval maa-alal *modus vivendi* seadmisega organiseeritakse inimeste kooselu. Kuid selle nn. mehhanistliku riigi eesmärgi taustal kerkivad esile kõik need põhjendused, mille puhul võime rääkida eetilisest riigi eesmärgist, milles riik on kõigepealt vajalikuks vahendiks sotsiaalse heaolu ja edu taotlusis. Ning sellest öieti mõistetud riigi eesmärgist võidakse tuletada praktilised põhimõtted nn. „riikliku teotsemise maksimiid“, mida mõned lihtsalt nimetavad riigimõtteks (*raison d'état*), ja millede konkreetne sisu on sõltuv ajast ning ruumist. Kahtlemata, kui riik on kõigepealt vahendiks väliste sotsiaalsete eesmärkide saavutamisel, siis ka riikliku teotsemise maksimiid ei tohi olla sellele võõrad. Seepärast on ka ekslik, kui meie riiklikke abinõusid ei hinda nende sotsiaalse lõppeesmärgi, vaid üksikute konkreetsete tulemuste seisukohalt.

Nagu mainisime, pole olemas „organilist“, inimtahtest sõltumatut riigi arendamist. Riik pole mitte loomulikude jõudude keskustus, kompromiss ja süsteem, vaid on rohkem mõistuslike tahete kehastus. Ilma selleeta riigi sügavamad ja püsivamad ülesanded pole teostatavad. Sest sotsiaalse korrastamise ürgpõhjuseks pole üleloomulik autoriteet, vaid mõistuspärane kasulikkus. Kuid kelle tahe on siin mõõduandev, see sõltub täiel määral riigivormist. Tänapäeva ühiskonna funktsionaalne kujunemine tingib suhteliselt sobivamat demokraatlikku riigivormi, mille raamides võimaldub rahvamasside vaimsete ja aineliste huvide võimalikult suurem rahuldamine. Demokraatiana ei tule mõista üksnes teatavate „majasteedi õiguste“ andmist rahvale, vaid ka teatavat poliitilist mehhanismi, millel on tihedad sidemed rahvaga. Rahva autoriteedi-probleemi lahendus ei peitu mitte selles, kas ja kuidas on „võim“ teostatav, vaid peitub selle „võimu“ tegelikes kandjais ja nende vastastikuste ülesannete ja pädevuse mõistlikus aheldamises.

Meie omariikluse poliitiline elu on olnud määratav peamiselt mehhanistlikust riigi eesmärgist, piirdudes pahatihti tavalise argipäeva poliitika-ga. On vabest liiga julge väljendada, et oleme vaid teostanud „asja-ajamist“ ja alles viimaseil aastail asunud ka teatavate riigieluliste küsi-muste kõrkehaaravale lahendamisele. Pole ime, et varem laiemail ringkonnil puudus sügav ülevaade asjade paratamatust käigust. Kuid ka praegu pole veel meie „riikliku teotsemise maksimiid“ küllaldaselt selgunud, vähemalt laiemais hulkades. Ja kui neist ongi poliitilistes kõnedes räägitud, siis on nad kuulajate kõrvadesse vaikselt kadunud, ilma olulise mõjuta. Ja miks? Sest asjade käsitletus puudub süsteem ning kõnelejata seisukohad pole ühtlased. See aga näitab, et nii meie eetilise riigi eesmärgi kui ka riikliku tegevuse maksimiide mõistmises on puudu-nud ühtlus. Olukorda aitaks siin parandada vaid sotsiaalse järelevalve ning selle „hääleтору“ — avaliku arvamise ühtlane mõistmine.

Avaliku arvamise tähtsus on kujunenud demokraatlikus riigielus määravaks, tänu tsivilisatsiooni arengule. Avalik arvamine pole metafüüsiline olemus, vaid pigemini ühiskonna psüühiliste jõudude üldine tihendatud väljendus, mida kas sisustatakse ja suunatakse tavade, traditsioonide, konventsionaalse kasvatus ja teiste tegurite poolt või kujundatakse „tagamõtteliselt“ teadlikust ja kavalast propagandast. Vaatamata oma puudustele, on ta tänapäeva vägevaim jõud, mis avaldab ja suunab avalikku autoriteeti. Seepärast peame tunnustama avaliku

arvamise tähtsust, kuid meie peame seda kujundama tõelise haritlaskonna tooteks, mitte jätma harjumuste või „tänava“ pahaloomulise ja iseka käsitsemise tulemuseks, nagu tähendab Ameerika sotsioloog Barnes („Sociology and political theory“, lk. 7). Samuti tuleks pöörata tähelepanu avalikus arvamises väljenduva sotsiaalse järelevalve ja sotsiaalse enesejärelevalve elulistele allikatele, hinnates neid väärilt ja püüdes neid kujundada ratsionaalsemaks.

On aeg asuda ka meie üldise poliitilise elu süstemaatsele kujundamisele, piinliku hoolega selgitades ning tähistades meie riikliku tegevuse maksime ning andes oma riigi kutsumusele väärilt sobivat distsipliini. Meie vajame poliitilise mõtlemise pidevust, sotsio-poliitilist süsteemi (ja mitte laissez-faire toimumist), kuid eelkõige vastavate tulevaste kandjate ülesannetekõrgust kasvatust, et võiksime loota tulevikus riigimehi, kes suudaksid eeskujulikult teenida oma isamaad nii, et sellest õpiks kogu rahvas, kuidas teenida isamaad. Kuid veel enam: peame süvendama poliitilise mõtlemise kultuuri. Peame andma riigi-ideoloogiat, kuid ühtlasi näitama kätte ka vahendeid selle teostamiseks.

Tänapäeva demokraatiate kriiside taustal on üha rohkem kerkinud esile nõue kujundada poliitilist juhtkonda sõna laiemas mõttes. Vapustusteta riigielu kujundamine eeldab poliitilise juhtkonna kõrget taset, kuid mitte ühel, vaid kõigil aja momentidel. Eriti aga tulevikus. Selleks peame asuma juhtkonna süstemaatsele kasvatamisele, kuid mitte tänapäeva ideoloogiate, vaid üldinimlikult avara arusaamise vaimus.

V. Varamaa.

ÄÄRJOONI MÖÖDUNUD AASTA SISEPOLIITIKAST

Idamailt on pärit vana aga ka alati ja ikkagi uus üliilus võrdlus, kus inimest ühes tema hingeeluga, tema meeleoludega ja püüetega võrreldakse merega, aga ideid, mõtteid, õpetusi võrreldakse tuulega. Meri on alati vaikne. Mässavaks, voogavaks, liikuvaks muutub ta vaid siis, kui üle tema vaikse pinna tormab tuulehoog, ja mida suuremaks, mida tugevamaks, mida marulisemaks tuul muutub, seda tormilisemaks, mässavamaks muutub meri.

Käesoleva sajandi inimese hinge ja meeleolusid võime meie täie õigusega võrrelda mässava merega, mille on tormiliseks muutnud kaasaja ühiskondlik-sotsiaalsete ideede tuuled. Ühelt poolt eluruumi korrastamise ja varade jagunemise probleemid ühes nendega kaasaskäivate ristlevate tendentsidega, teiselt poolt enesesäilitamise tendentsid rahvusliku iseolemise, püsimise ja kokkukuuluvuse ideede näol ühes selle juurde kuuluvate asjaoludega on sedavõrd mõjunud kaasaja ühiskonnale, et igal pool ühiselu säilitamiseks olemasolevais raames on raudse paratamatusena esile kerkinud riiki keskendava võimu suurendamise nõue.

Eesti rahvale saatuse poolt määratud eluruum ei ole ei varem ega saa ka praegugi enesest kujutada paika, mis oleks eraldatud olnud üksiku saarena välisest maailmast. Otse vastupidi — mujal tekkinud ja tekkivad

ideelised liikumised on ikka ja alati tugevasti mõjutanud meie rahvaskaaslaste meeleolusid. Mujal möllavad tuulekeerised ei ole jätnud ka nüüd puutumata meie hingeelu, vaid on ka selle pinna piitsutanud vahule.

Seetõttu oleme ka meie suurendanud riiki keskendavat võimu. Meie oleme selle teostanud rahulikult, ilma suuremate murranguteta ning meie kaine põhjamaise iseloomu kohaselt kaldumata välismail moitsevaisse ideoloogiasse.

Ja seda õigusega. Sest rahvuse kui vaimuühisuse kõrgeimaks organiseerimise vormiks on riik. Muidu tükelduv ta pisiosadesse ja jääb literatuuriks. Rahvus loob enesele riigi, kusjuures viimane omalt poolt esimest kohustatud loovalt mõjustama. Võim on siin loovaks abinõuks. Võimu ei saa riiklik organisatsioon eitada ega temast loobuda. Sest siis moonduv ta veretuks varjuks, kaotab võimaluse teenida rahvust kui oma loojat ja üksikisikut kui rahvuse mõtte kehastunud kandjat. Kuid õigusliku põhjenduse oma olemasoluks saavutab inimlik ühiskond, seega ka riik selle osana, ainult kultuuri loomise ja arendamise kaudu. Viimane on saavutatav ainult kindlustatud olukorras, majanduslikus heaolus ja vaimses ühtluses ning kokkukuuluvuses. Kuid riik ei ole mitte ainult majanduslik sihtühing, mitte ainult kooselamine kindlustatud ja korraldatud ühiskonnas, mitte ainult üksteist armastajate grupp — kõik need on ainult vahendid, lõpmatu redeli astmed, mille lõpul meid kutsub r a h v u s l i k u k u l t u u r i s u u r ü l e s a n n e, igavesti lõpetamata ja igavesti elav nõndakaua, kui ta meid kutsub.

Missuguse joone selles mõttes meie võiksimme tõmmata alla möödunud aastale, mida võiksimme meie selles mõttes lugeda möödunud aasta tulemuseks ja missuguseid väljavaateid võiksid meile pakkuda möödunud aasta tulemused. Kuna käesolevasse ülevaatesse ei saa kuuluda majanduslikud küsimused, samuti ka välispoliitiline olukord, siis käesolevais ridades möödutakse neist mainimata.

*

Möödunud aastaga lõpetasime vormiliselt oma riigireformi. Selle rakendamise sisuline teostamine seisab veel ees. Aasta esimese päevaga hakkas kehtima uus Põhiseadus, mille kallal septsimesime tükk aega ja mille kriis meile hulk aastaid rahu ei andnud. Kogu selle kriisi oleme ületanud õnnelikult, kaotamata oma rahvustunde sisemist ühtlust ja, nagu eespool mainisime, liitumata ühegi välisilmas moesoleva ideoloogilise liikumisega. Oleme olusuhteist ja meie riigi säilitamise mõttest tingituna suurendanud täitva võimu ülesandeid. Siinjuures oleme täie tõsidusega hüljanud nii paljudesse meie tuisupeadesse tollivabalt importeeritud mõisteid, nagu: „formaaldemokraatia“, „demoliberalism“, jne., missuguseid mõisteid meie ühiskonna elus esmakordselt võisime lugeda kunagi ilmunud ajalehe „Der Aufstieg“ veergudelt, vaid oleme omaks võtnud inglise klassilise parlamentarismi põhijooned neid kohandades Eesti oludega. Seega oleme endid mitte üksnes välispoliitiliselt, vaid ka riigipoliitiliselt tunnustanud erapooletuks välisilmas võitlevate ideoloogiliste rühmitiste vahel, ja enestele valinud ainsa ja täiesti õige tee — Eesti tee.

Parlamentarismi rakendamise ja riigiorganite loomise starti peame lugema õnnestunuks. Mitmelt poolt väljendatud kartus ülemäärase poliit-

tilise killunemise kohta ei pidanud paika. Esmakordselt rakendatud enamusvalimised andsid ülekaaluka võidu Põhiseaduse elluviimise rahvarindele, sellega ka lojalse tunnustuse ja nõusoleku nii kogu riigireformile kui ka neile jõududele, kelle õlgadel lasus mainitud reformi teostamine ja rahvapärastamine. Küll hääletas aga võrdlemisi suur hulk väljapoole rahvarinnet, mispärast sisepoliitika üheks suuremaks ülesandeks peaks olema silla viimine niinimetatud opositsiooni hulka ning põhjuste võimalik kõrvaldamine nende rahulolematuse vältimiseks.

Presidendi valimised olid meie rahvapärasema riigimehe K. Pätsi triumfiks. Võrratult suur ülekaal, millega tema Presidendiks valiti, oli kahtlemata tunnustuseks tema õnnelikule käele meie riigi raskemal ja segasemal päevil. Sama üksmeelselt kutsuti Vabariigi Valitsuse juhiks mees, kes neil raskeil aegadel juhatas riigi sisepoliitikat ja kes pea ainsana püüdis idealistlik-ideoloogiliselt mõtestada meie riigireformi ning selle aluseid rahvusliku tunde tõstmise ning selle seostamise kaudu kogu riigipoliitikaga — K. Eenpalu.

Riigiorganite põhiseaduskohaselt tööle rakendamisega hakkas käsi-käes käima poliitilise muhenemise protsess meie parlamendis. Peale rahvarinde rühma tekkis vähemusrühmi — töötava rahva ühtlusrühm, vene rühm ja demokraatide rühm. Kõik mainitud rühmad on pisirühmad ning isegi koondatult ühise nimetuse alla ei moodusta nemad nimetamisväärset jõudu parlamendis. Kuid nimelise muhenemise ja erinemisega ei ole kahjuks kaugas käinud ideoloogilist muhenemist. Meile näib, et vastloodud nii-nimetatud opositsioonirühmad tuginevad rohkem endiste parlamentide partei-poliitilistele riismetele, kui meie uue põhiseaduse mõttest ja sisust tulenevaile ideoloogilistele kaalutlustele. Seda mõttekäiku tõestavad kujukalt nii sõnavõetud parlamendis eneses kui ka üksikute avaliku elu tegelaste analüüs meil valitsevate meeleolude kohta. Kujukalt võiksime siinkohal tuletada ühise meelde J. Uluotsa sõnavõtte (ERK nr. 2, 1938. a.), kes meil valitsevaid meeleolusid jagas kahte rühma — kusjuures isegi üks ja seesama isik ühtedel asjaoludel on poliitilise demokraatia kaitsja, teistel juhtudel aga totaalsuse ja autoritaarsuse pooldaja. See kõik sunnib meid väitma, et poliitilise muhenemise ja sellega üheskoos poliitilise eneseleidmise protsess meil veel ei ole lõppenud, vaid kestab pidevalt edasi. Selle lõplikku selgumist aga tõenäoliselt ei ole veel niipea lootat. Kõiki asjaolusid arvestades ei ole ka meie parlamendi praeguses opositsioonis leida jõude, kes poliitilise eneseleidmise protsessi arengut võiksid ergutada. Ainsa võimalusena siinkohal võiksid arvesse tulla mõned erakorralised sündmused, mis normaalse arenemiskäigu juures siiani on ettenähtamatud. Eelöeldule tuginedes peaksime lugema käesoleval silmapilgul küll ka varajaseks erakondlik-poliitilise võitluse vabaksandmise ning peaksime küll ühinema Peaministri rohkem fatalistliku seisukohaga, et kõik, mis sündima peab, sünnib niikuinii, ka ilma erakondlik-poliitilise võitluse vabaksandmiseta.

Lähema aja riigipoliitika põhiküsimused, mis Peaminister teatavaks tegi meie parlamendile, on oma sisus vaieldamatud. Põhjuseks sellele väitele on seegi asjaolu, et ka opositsiooni ridadest hiljemini (Peaministri deklaratsioonile ei järgnenud parlamendis vaidlusi) Peaministri poolt avaldatud teesidele vastuvaidlusi ei järgnenud. On täiesti põhjendatud, et uus Valitsus oma suunas ja ülesandeis ei saa kalduda murrangulistele

joontele, nagu mõnelt poolt soovitatakse, vaid ta peab jälgima vaimu ja olustikku, milles sündis Põhiseadus, samuti vaimu ja olustikku, mis on mahutatud Põhiseaduse ridadesse ja mis peab andma tulemusena Eesti korraldatud rahvarvalitsusliku ning parlamentliku valitsemissüsteemi kujunemise. On täiesti põhjendatud, et parlamentarismi avaldusvormid peavad arvestama neid põhilisi ühiselu kandvaid ja hoidvaid väärtusi, millela parlamentlik ja demokraatlik riigivorm on määratud järk-järgulisele eneselangetamisele. Neiks väärtusiks tuleb pidada isiku au, ta head nime, ta kõrget moraali ja ta vabadust kui isiku kõikkülgse teotsemise seaduslikku piiritleu. Ei nõua selgitamist, et rahvuse ja ta au kaitse, samuti ka rahva ühtluse taotlemine ja ühiselu solidaarsuse rakendamine on põhilisemaid ja kindlamaid väärtusi, mida peab seadma ühiselu teenimisele. Neile ehitatud demokraatlik ja parlamentlik riigivorm osutub korraldatud ja püsivaks riigivormiks. Samuti tuleb pidada meeldivaks mõttekäiku, mille järgi eelisseisukoht antakse isamaa ja rahva hüvangu teenimisele, mille parimaks vahendiks, mille taotlemise parimaks abinõuks tuleb lugeda isiku vabadust.

Tegeliku elu probleemidest tõstis Peaminister üles palju meie elu eriküsimusi. Neist esirinnas — rahvastiku küsimuse. Ei ole vaieldav, et siin viga seisab. Ei ole vaieldav, kui tarvitada piltlikku võrdlust, et siin on meie rahvale küür selga kasvanud. See küür tuleb parandada, mille tõttu tervitavad on kõik sammud, mis selles suhtes ette võetakse. Kuid ühte ei tohiks meie üliagar avalikkus ära unustada. Meie teada ei ole veel ühelgi elusolendil küüru arstitud suure kisa ja käraga, ei ole ühtegi küüru kaotatud sellega, et igal pool tähelepanu juhitakse sellele, et vaata, sul on küür seljas. On õigus, et eelnimetatud küsimuse üheks parandamise abinõuks on propaganda. Kuid see propaganda võib üliagaruses kanda ka eitavaid tagajärgi. Ja need näivad olevat juba käes. Nimelt välisajakirjanduses on juba sagedamini, kui see meile oleks meeldinud, avaldatud sihilikke väiteid, et eestlased endid ise peavad kaduvaks rahvaks. Ja kui see nii, siis annab see meile vaenulikule välispropagandale kätte suured trumbid tähelepanu juhtimiseks sinna, kuhu see välisjõududel vajalik on suunata. Seepärast oleks selles delikaatses küsimuses küll palju parem, kui edaspidi tehtaks vähem sõnu, küll aga rohkem rakendataks positiivseid arstimeid vigasele kohale.

Uudsete mõtetena tõstis Peaminister üles rahva isetegevuse ja elureformi küsimused. Kuna Valitsus ja rahvas mõlemad teenivad üht ja sama rahvuse ülesannet, siis järelikult on neil ühiseid teid ja ülesandeid ka seltskondliku vabategevuse alal. Rahva isetegevusele tuleb aidata kaasa, seda tuleb soodustada, korraldada ja ühtlustada sisult, et ülesandeid, mis isetegevus enesele võtnud, täituksid tagajärjekalt. Kuid riigivõimu segamisele seltskondlikku isetegevusesse määrab isetegevuse mõiste kindlad piirid, mis meie arvates peaksid olema ületamatud. Sama peaks olema määrav ka elureformi kohta. Siinkohal ei saa meie mööduda mainimast ka asjaolu, mille üle meil õige sageli üleliia palju sõnu tehakse. See on haritlaste üleproduktsoon. Seda seosesse seades seltskonna isetegevusega avaneb meile järgmine pilt. On ju salgamata tõsiasi, et meil seltskondlikke organisatsioone on pisut palju. Kuid teiselt poolt teavad inimesed, kes asuvad seisukohal, et haritlase kutsumuseks peaks olema ka seltskondlikus tegevuses kaasalõõmine, alati kõnelda, et

väga mitmesugustes organisatsioonides on sunnitud kaasa lööma ühed ja samad inimesed. See näitab aga selgekujuliselt, et meil haritlaste üleproduktiooni asemel valitseb otse vastandnähtus — haritlaste põud. Võimalik, et siin tegemist on rahva isetegevuse suhtes ülemäära suure osa passiivse haritlaskonnaga, kes on oma rahva elust jäänud kõrvale ja sellega eluvõõraks. Kui see nii, siis siin oleks tõesti vaja sügavat elureformi.

*

Enesekaitse korraldamises oleme läinud aastaga astunud suure sammuga edasi. Ja see on tervitav. Ei ole võimalik rahvuse püsimine, kui ei ole korraldatud endakaitset. Uue läinud aastal kehtima pandud korraldusega rakendatakse riigikaitse teostamisele seadustes ettenähtud alustel kogu rahvas ning riigi ja rahva kõik jõuallikad. Riigi ja rahva majanduse ning elu ettevalmistamiseks riigikaitseks ja kõigi jõuallikate riigikaitseks rakendamisele ettevalmistamist teostavad Vabariigi Valitsus ja vastutavad ministriumid. Kuna riigikaitse kõrgemaks organiks on Vabariigi President, siis Peaministri hoole alla on antud rahva riigikaitsetahte tõstmine ja säilitamine ning võitluse korraldamine kõige selle vastu, mis võib nõrgendada rahva riigikaitsetahte. Haridusminister on aga vastutavaks tehtud selle eest, et kasvatus õppeasutistes teostataks riiklikus ja rahvuslikus vaimus ning õppeasutiste kaudu ka rahva seas.

Uute riigikaitseliste korraldustega on meie sisepoliitikale antud uus lisakorrektiiv. See on võitlus kõige selle vastu, mis võib nõrgendada rahva riigikaitsetahte. See on küll negatiivne norm, mis enesest on juriidiliselt äärmiselt veniv, positiivselt aga on väljendatav mõningate sõnadega — usu säilitamine ja tõstmine oma rahvuse ja riigi tulevikku. Sellesse aktsiooni aga peaks kaasa tõmmatama kogu rahvas ning eelduste loomine ja võimalike pahede kõrvaldamine meie avalikkusest peaks olema siin esimeseks ettevalmistavaks sammuks.

Üheks endakaitse rakendamise sammuks peame ka lugema õhu- ja gaasikaitse organisatsiooni, mille loomisele asuti läinud aastal. On selge, et meie eluruum oma geograafilise asendi ja territooriumi väikese sügavuse tõttu võib sõja korral iseendast sattuda vaenulise poole õhukallale tungi ohtu. Sellest ohust tingitud kahjude vältimiseks ja kõrvaldamiseks ei jätku ainult sõjaväe ja politsei jõududest, vaid siin on tarvilik kogu elanikkonna kaasabi, et ühiste jõupingutustega tõkestada kahjude levikut. Õhu- ja gaasikaitse teenistusse tõmmatakse seega kogu elanikkond linnades ja suuremais asulais, moodustades tugeva riigikaitse ja rahvusliku jõu.

Käesoleval silmapilgul ei ole meie sügavamal veendumusel silmata rahva endakaitsetahte langemist, vaid otse vastupidi, tugeses läinud aastaste suurte rahvapidustuste üliheale kordaminekule peaksime väitma, et rahva endakaitse- ja kokkuhoidetahte on tugevasti suurenenud. Küll aga võib panna tähele teatavat liikumist, mis väljendub selles, et mõningaid eksimusi ja majanduslikke seisukordi teadlikult püütakse valgustada selles suunas, mis võiks enesega tuua kaasa teatava loiduse rahva endakaitsetahtes. Sellest peaks järgnema, et meie kõige suurema piinlikkusega nii nüüd kui ka edaspidi peaksime vältima võimalikke eksitusi ning veel suurema innuga kui enne peaksime kogu oma jõu rakendama

võimalike sisepoliitiliste lahkkelide vältimiseks ning võimalike teravuste ärahooldamiseks ja pehmemdamiseks.

*

Märkimata ei saa jätta läinud aastal teoks saanud meie avalikkuse eneseväljendamise raamistamist trüki, koosolekute ja seltside seaduste kaudu. Punase niidina kõigist antud seadustest jookseb läbi keeld teha avaldusi, mis 1) riivavad Eesti riigi ja rahvuse au, 2) väärhindavad, õõnestavad või eitavad kehtivat riigikorda, 3) mis kõigutavad lugupidamist riigi juhtivate võimukandjate ja riigi- ning omavalitsusasutiste vastu, 4) mis halvavad riigikaitset või rikuvad riigi välispoliitilisi suhteid, 5) mis õhutavad vaenu või tekitavad vastuolusid üksikute rahvakihtide või muude ühiskondlikkude rühmitiste vahel või muul viisil kahjustavad ühiskondliku solidariteedi või rahva ühtluse kujunemist, 6) mis käivad kõlbluse või maa heade kommete vastu või riivavad kodaniku eraelu või ta head nime. Sisuliselt ei saa põhimõttele, mis eespool mainitud, vastu vaielda. Sest on kindel, et oma endisaja üliagaruses meie avalikkus sageli ei suutnud teha vahet hea ja kurja vahel, mille tõttu ta tahes või tahtmata astus samme, mida ta hiljem kibedasti pidi kahetsema. Teisest küljest peab aga väitma, et ei ole otstarbekohane sääraste suurte ja sügavasuliste juriidiliste normide tõlgendamiseks ja sellest sõltuvate üksikute detailide väljaarendamiseks kõrvale jätta meie kohut kui asutist, kelle otsesest õlgadest peaks lasuma ja tegelikult kõigi aegade jooksul on lasunudki seadusnormide tõlgendamine ja seaduse edasiarendamine. Kuna aga praegu, arvestades nähtavasti erakorralisi aegu, meie avalikkuse eneseväljendamise raamistamise seadustest on eemale jäetud kohtutegevuse otsene loov ja edasiarendav mõju ning otsene järelevalve mainitud seaduste täitmise ja rikkumise üle on antud Siseministri administratiivaparadi hooleks, siis edaspidi oleks küll asjale enesele kasulik, kui kaalumisele võetaks kohtutegevuse sisselülitamine mainitud seadustesse.

*

Möödunud aastal võeti riigi sundkorraldamisele seaduse kaudu ka meie avalikkuses juba kauemat aega valus küsimus — töövõtjate kutseühingute korraldamine. Möödunud aastate praktikast oli teravasti näha, et kõik mainitud kutseühingud olid lülitatud teatavate partei-poliitiliste huvide teenistusse. Kahtlemata on tõsi, et töövõtjate kutseühingute sellisihiline teotsemine ei ole neile enestele kasuks. Selle tõttu oli tervitatav, et riigivõim siin oma korraldava käega vahele astus. Peale kõigi ühingute kohta kehtivate seadusnormide on uute normide järgi kutseühinguid keelatud arendada tegevust, mis on kahjulik rahvamajandusele, kusjuures aga rahvamajandusele kahjulikuks tegevuseks ei loeta streike, kuivõrd need ei ole kitsendatud või keelatud vastavate seadustega. Töövõtjate kutseühingud teotsevad normaalpõhikirja alusel, mille määrab Sotsiaalminister.

On loomulik, et selline suur reform, kui seda on kutseühingute ümberkorraldamine, ei lähe alati ladusasti, eriti kui arvesse võtta seda, et kutseühinguline liikumine on meil juba võrdlemisi vana ning selles ristlemas väga palju erinevaid mõjusid. Nähtavasti seetõttu on ka viibinud normaalpõhikirjade väljatöötamine ning, nagu ajakirjanduse informatsioonist näha, ei ole seda ka oodata lähemal ajal.

Oma rahvusliku fassaadi korraldamises oleme läinud aastaga astunud jällegi suure sammu edasi. Lisaks perekonnanimede eestistamisele, mille rahvuslik tähtsus on ääretult suur ning mida meie oleme käesoleva ajakirja veergudel mitmel korral rõhutanud ja lähemalt käsitletud, oleme läinud aastal asunud ka koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamisele. Kõigil on teada, et meil siin valitseb veel suur segadus ja võõrapäraste nimede otse kisendav lautamine. On rohkem kui tervitatav, et edaspidi meie külad ja asulad peavad kandma eestipäraseid nimesid. On enam kui tervitatav, et meie jäädavalt maha pühime oma sõnavarast endiste mõisade nimetused. Sama peab sündima ka avalike tänavate, puisteede, mägede, veekogude ja muude nimetustega, mille võõrapärased nimed on meile võõrmõjustuste võimuga peale surutud. Meie oleme veendunud, et selle reformi taga seisab kogu rahvas ühise tervikuna.

*

Läinud aastaga oleme meie ka põhimõtteliselt otsustanud tasuda oma tänuvõla meie Vabadussõjas langenuile. Riigikogu oma sellekohase seadusega otsustas lahendada nii pikka aega veninud ja paljuräägitud küsimuse — püstitada pealinna mälestussammas. Vaidlused, mis parlamendis sellega ühenduses toimusid, sihtisid kõik sinna poole, et mainitud mälestusmärk kujuneks suureks ja väärrikaks nii oma asendilt kui ka kujult. Oleks soovitav, et see mälestusmärk kujuneks tõeliseks hingeülevandavaks elamuseks, mitte monumendiks, millel enesel ei ole hingesust, vaid mis oma kuju ja väärrikusega oleks tõeliselt, mitte aga ainult nimeliselt, meie ajaloo sangarlikuma hetke kehastajaks.

*

Kultuurilistest uudistest on läinud aasta bilansis Eesti Teaduste Akadeemia asutamine. Tema ülesandeks on üldise ja eriti Eestit käsitleva teaduse edendamine, lähtudes eeskätt tegeliku elu vajadustest väljakasvanud küsimustest. Alluvusega haridusministeeriumile, koosneb Akadeemia humanitaarteaduste ja loodusteaduste sektiioonist. Akadeemial on 20 liiget, kes peavad olema Eesti kodanikud ja kes oma teaduslikkude töödega on silmapaistvalt edasi viinud teadust ja ilmutanud võimeid teadusliku töö korraldamiseks. Esimesteks akadeemia liikmeteks määrati Riigihoidja poolt dr. phil. Julius Mark, dr. jur. h. c. Jüri Uluots, dr. phil. nat. Edgar Kant, dr. phil. Oskar Loorits, dr. phil. h. c. Gustav Suits, dr. phil. Hendrik Sepp, dr. med. Ludvig Puusepp, dr. Sc. techn. Paul Kogermann, dr. phil. nat. Hugo Kaho, dr. med. Karl Schlossmann, dr. med. Aleksander Paldrok ja dr. phil. nat. Ernst Öpik. Akadeemia presidendiks määrati dr. med. Karl Schlossmann (nimi on kahjuks võõrapärane).

Kahjuks puudub laiemal avalikkusel lähem informatsioon Akadeemia tegevuse kohta. Ka ei ole ta veel kirjastanud teaduslikke töid ja perioodilisi väljaandeid, korraldanud teaduslikke loenguid, kongresse ja näitusi, kuulutanud võistlustöid ega määranud auhindu teaduslike uurimistööde eest, nagu seda peaks järeldama vastavast seadusest. Nähtavasti on Akadeemia veel korraldamisjärgus, mille tõttu tema kultuuritöö tulemusi peaksime ootama käesoleval aastal.

*

Teatava ebakõlana läinud aasta seltskonnategevuslikus osas paistis olevat seisukord meie Tartu Ülikooli üliõpilaskonnas. Mitmel ja mitmel korral vilksatas ajakirjandusest läbi teade, et nii ühel kui ka teisel päeval kokku ei saadud üliõpilaskonna seaduslikke organeid. Miks? Olgugi et meie üliõpilaskonda juba pikki aegu sisse on immutatud sallimatuse vaimu, mida nii mitmedki defineerivad tabavalt „Tartu vaimuna“, ei tohiks küll nimetatud vaim meid nõnda palju kollitada. Käärimine noorsoos on väga halvaks ennustuseks haritlaskonna edaspidisele kujunemisele, mis küll enesest peaks moodustama homogeense rahvusliku teriku, löögivõimsa eelväe rahvuslikus malevas. Siin peaks küll täie tõsidusega asutama mainitud probleemi lahendamisele ja vigade otsimisele tõrkavas masinavärgis. Vigade leidmisel tuleb need kõrvaldada ning, kui siin peaks olema tegemist kroonilise haigusega (Tallinna üliõpilaskonnas ei näi niipalju vastuolusid olevat, kui on seda Tartus), siis ei tohiks siin tagasi pörgata ka õigeaegsest operatsioonist.

*

Lõpuks peaksime mainima ka meie vähemusrahvusi. Läinud aastaga ei ole meie siin jõudnud sammu võrragi edasi. Ja seda mitte eestlaste pärast. Otse vastupidi. Vähemusrahvused, kellele meie oleme andnud omavalitsused, ei ole meie arvates sammu võrragi lähemale suutnud astuda enamusrahvusele. Kui Soome rootslased kõige suurema innuga osa võtavad enamusrahvuse — soomlaste ühistest ja kultuurilistest üritustest, neile oma paremaga annavad, siis meil toimub kõik vastupidi. Meie vähemusrahvused on kui teod endid tõmmanud iseeneste suletud karpidesse ja ei osuta põrmugi huvi enamusrhuvuse tegevuse vastu, välja arvatud mõned ebatahtlikult väljaastumised igatahes mitte sisepoliitilistel üldkultuurilistel motiividel. See näitab selgesti, et neil näilikult huvi puudub enamusrhva saatuse vastu, välja arvatud materiaalsed hüved, mida enamusrhvas neile suudab pakkuda. Et aga see normaalne ja korralik oleks olnud, selles peame meie kahtlema. Sest meie arvates need, kes elavad meie eluruumis, meie maal, saatuse poolt meie rahvusele kättejuhatatud paigas, need peavad ja on kohustatud andma ka oma parema meie rahvale.

K. Säreava.

VÄLISPOLIITILINE PILK 1938. AASTASSE.

1938. aasta kujundab välispoliitiliselt suureulatuslikku murrangut Maailmasõja järelepohhis ja tähistab uue faasi algust ja Versailles' rahukonverentsil põhitatud süsteemi lõppu Euroopa poliitilises konstellatsioonis. 1938. aasta oli võrratult rahutuks kriisiaastaks Maailmasõjast saadik, suurima tähtsusega dramaatiliste sündmuste järgnedes üksteisele seninägematu dünaamikaga.

Kogu sündmustiku keskpunktis asetseb kaks suure ajaloolise tähendusega sündmust: Euroopa ühe vanima iseseisva riigi, Austria ole-

masolu lõpp liitmisega Saksamaa külge alates 12. märtsist ning Tšehhoslovakkia perforeerimine Sudeedi sakslaste poolt asustatud maa-alade üleandmisega Saksamaale alates 1. oktoobrist. Pärast Saksamaa taasrelvastumist ning Reini tsooni militariseerimist andsid need kaks sündmust lõpliku surmahoobi Versailles's püstitatud maailmakorrale, rääkimata selle alussamba — Rahvasteliidu, purunemisest, olles kannatanud täielikku fiaskot juba Abessiinia sõja puhul.

1938. a. on vanade lepingute revideerimise aasta, kuid mitte selleks ettenähtud „seaduslikul“ teel.

See teguviis aga pole ajaloos uudne. XIX sajand nägi selliseid „revideerimisi“ mitmel korral.

Viini kongressi töö baseerub Europa tasakaalu printsiibil ja ta püüvust ning võimeid rahu säilitamise huvides on peetud eeskujuks senini. Tõsi, see süsteem püsis suurtes joontes kuni Maailmasõjani, ent modernsed ideed olid sellesse süiski toonud mitmeidki muudatusi.

Viini kongressi üks akte, Prantsusmaa-Austria rahuleping, keelas igasuguse territoriaalse muudatuse Itaalia eri riikides ilma lepinguosaliste nõusolekuta. Ent Itaalia kuningriik sündis ja Itaalia ühinemine tunnustati lepinguosaliste poolt hiljem.

Nn. „Confédération germanique'i“ akt oli lahutamatuks osaks Viini kongressi instrumendis. Kuid 1866. aastal lagunes see konföderatsioon sisemise statuudi muutmise tagajärjel Saksamaa poolt ja kuigi uus Põhja-Saksa konföderatsioon riivas ning häiris tasakaalu põhimõtet ja küsimus oleks tulnud esitada Viini kongressi lepinguosaliste konverentsile, lepiti vaid erideklaratsioonidega, mis tunnustati huviosaliste riikide poolt.

Samuti toimusid muudatused Viini kongressi aktides, mis puudutasid Belgia, Hollandit ja Luksemburgi.

Nii näeme, et uued rahvusvahelised ja riiklikud olukorrad on suutelised tühistama ka kõige tugevamalt sanktsioneeritud lepinguid, mida lepinguosalistel on sunnitud võtma „teadmiseks“. Nii sündis see Saksamaa taasrelvastumise, Reini tsooni militariseerimise ja kõige markantsemalt Austria „Anschlusi“ puhul. Sõjalise kriisi kõige tõenäolisemaks väljakutsujaks pidid aga kujunema Saksamaa nõuded Tšehhoslovakkia tükeldamiseks. Siin näis sõda olevat vältimatu, arvesse võttes, et Tšehhoslovakkia oli Versailles' süsteemi ehitise nurgakiviks Kesk-Euroopas, olles seotud pealegi sõjalise liidu lepingutega Prantsusmaa ja Venemaaga. Kuid aeg oli küps Versailles' kimääride hajutamiseks, mis põhinesid suurel määral tegelikult vanal jõudude tasakaalu printsiibil. Prantsuse ja Inglise juhtivate riigimeeste äratundmisele jõudes, et oldi eksitud rängasti kangekaelse vastuseisemisega lepingute revideerimisele, milleks Rahvasteliidu pakti artikkel 19 ise mooduse ette nägi, ja juhitud Hitleri poolt targasti lansseeritud natsionaliteedi printsiibist, toimus 30. septembril Müncheni kokkulepe nelja suurriigi — Inglismaa, Prantsusmaa, Saksamaa ja Itaalia — vahel, mis ühendas Sudeedimaa Saksamaaga.

Suur-Saksamaa oli sündinud ja selle tagajärjel käimasolev ümberkorraldamine Euroopas markeerib uue ajastu algust, mille lõplikku ilmet on praegu võimatu piiritleda ka äärjoonis. Võib tõmmata vaid üksikuid konsekvense: igasuguse usalduse kaotamine Rahvasteliitu, kes oma praegusel kujul on osutunud võime-

tuks kaitsma väikeste riikide õigusi; Lääne suurriikide, eriti Prantsusmaa täieline väljalülitamine Kesk- ja Kagu-Euroopast, ta sealse lepingusüsteemi murdmine; uute poliitiliste konstellatsioonide tekkimine Saksamaa võimufaktori tugevnemise ja penetratsiooni tõttu (Väike-Liidu paralduseerimine jne.); natsionaliteetide printsiibi uuendatud teostamine, kuid arvestamata tasakaalu printsiibi nõudeid, nagu see toimus Versailles's ja mis von Papen'i sõnade järele oli põhjuseks Euroopa tragöödiaks.

Usalduse kaotamine Rahvasteliidu rahugaranteerimise tõhususse oli otsustavaks väikestele riikidele nende välispoliitika juhtimisel egalitaarse neutraliteedi joonele. Sellest sõltus nende deklareerimine Genfi foorumis, et nad ei loe eneste kohta kohustavaks Rahvasteliidu artiklit 16, mis näeb ette sanktsioone kallaletungija riigi suhtes, olles seega vastuolus nende sooviga jääda väljapoole igasuguseid konflikte suurriikide vahel. Vastav deklaratsioon tehti Eesti välisministri poolt Genfis 19. septembril ja 18. oktoobril Riigivolikogus. Piinliku erapooletuse säilitamise soovist on põhjustatud ka Eesti välisministri algatusel kolmes Balti riigis Skandinaavia vastavate seaduste eeskujul (mõningate põhimõteteliste muudatustega) väljakuulutatud Erapooletuse korraldamise seadus, mis reguleerib Eesti suhtumist sõdivate riikide sõjajõududesse (eriti merejõududesse) egalitaarsel alusel.

See klassilise neutraliteedi renessanss möödunud aastal, eriti väikeriikides, on sümptoomiline ja tõendab kujukalt Rahvasteliidu fiaskot ta praegusel kujul ning seega kollektiivse julgeolu ideoloogia kokkuvarisemist, millel Rahvasteliit baseerub. Millisel kujul Rahvasteliit jälle uuesti sündida võib ning milline põhimõte astub selle „kollektiivse julgeolu slogan“ asemele, nagu nimetas seda Briti kabineti liige Ramsbotham, on praeguses välispoliitilises olukorras võimatu ette näha. Itaalia-Prantsusmaa uuesti lõkkele löönud tüli Vahe-mere valduste pärast, Saksamaa koloniaalnõudmised, Hispaania kodusõda, Hiina-Jaapani sõda ja seega ühenduses Vene-Jaapani vahekord — kõik need on kriitilised küsimused, mis välispoliitilisel horisondil peavad leidma lahenduse, enne kui võib teostuda uue rahuüsteemi organiseerimine, millega võiksid kaasa sammuda ja millele kaasa töötada ka väikeriigid. On loomulik, et väikeriigid peavad jääma truuks natsionaliteedi printsiibile selle õiglases kohaldamises vastavalt rahvaste enesemääramise õigusele, kuna nende eksistents baseerub sellel. Versailles's toimus see kapitaalne viga, et võeti evangeeliumiks küll Wilsoni 16. XII 1916 ja 22. I 1927 nootides deklareeritud natsionaliteedi poliitika, ent rahu tehti sõjameeste poolt, rakendamata selle poliitika läbiviimisel rahvaste enesemääramise õigust, vaid üksnes jõudude tasakaalu tagamõtet. On palju tõtt ühe poliitikamehe sõnades, et „peale tasakaalupoliitika seaduse on olemas vaid džungli seadus“, kuid, nagu nägime möödunud aastal, võib selle teostamine, arvestamata rahvaste enesemääramise õigust, viia selliste tragöödiateni, mida pidi läbi elama tšehhi rahvas oma ja suurriikide poliitikute süü läbi ning milline kurbloomus samadel põhjustel võib osaks saada eventuaalselt teistelegi rahvastele, kelle riigid on Versailles' kreatsiooniks ja mitte nende eneste kujundatud.

Kui pärast Müncheni kokkulepet suurpoliitika raskuspunkt, olles viivitanud veidi Ungari-Poola-Tšehhoslovakkia vaheliste juures ning kütnud üles meeli iseseisva Ukraina propagandaga, kandus Vahemerele, viies Prantsusmaa ja Itaalia suhted enneolemata teravuseni ning sõjaeelsesse meeleollu, ei jäänud puudutamata ka Balti mere regioon. Enne jõule muutusid korraka Saksamaa ja Leedu suhted Klaipeda küsimuses sellisteks, et ei olnud kahtlust nende reguleerimiseks ultimaatiivsel teel.

Õhkkond oli äärmuseni pinevil, nii et isegi Balti riikide välisministrite konverents, mis pidi järjekordselt kokku tulema Kaunas, lükati edasi uude aastasse. Ent seisukord lahenes, Klaipeda omavalitsuse valimised möödusid rahulikult ja maakonna jäädes autonoomseks rahvusvahelise statuudi raamides, näivad Leedu-Saksa vahelised suhted selles küsimuses arenevat normaalselt, mis on rõõmustav kogu Balti regiooni huvides.

Samalt seisukohalt oli tervitatavaks nähteks Leedu-Poola suhete normaliseerimine möödunud aasta märtsis, mis, kuigi olles teostatud ultimaatiivset iseloomu kandva protseduuriga Poola poolt, näib olevat andnud tulemusi rahulduseks mõlemale poolele.

Mis puutub Eesti välispoliitilisse seisukorda möödunud aastal, siis peab konstateerima õnnelikkude kätt selle juhtimisel. Oma heade suhetega kõigi riikidega, eriti naabritega, eesotsas Soomega, oma korrektse erapooletu hoiakuga, oma tasakaaluka ja väarikalt selge joonega ning ettenägeliku energilise initsiatiiviga nii mitmeski kolme Balti riiki ühiselt huvitavas küsimuses on Eesti välispoliitikal möödunud aastal välispressis olnud eranditult hea nimi.

K. Kamboja.

MEIE NOORSOO ORGANISEERIMISE JA KASVATUSE SIHTJOONI.

Kes tunneb huvi ja kohustusi oma riigi ja rahva tuleviku vastu, sellele on südamelähedane ka noorsoo kasvatus ja organiseerimine. Ei võigi ju olla, et riigi ja rahva tuleviku saaks tõeliselt võtta lahus selle tuleviku kandjatest. Oleneb see tulevik just peamiselt tema kandjatest. Seega on mõistetav see tähelepanu, mida nüüdsel ajal paljud riigid osutavad oma noorsoo organiseerimisele ja sel teel noorsoo senisest tõhusamale ettevalmistusele nii riigikodaniku kui ka iga isikliku elu ülesannetele. Kasutatakse seejuures üldisi kasvatuslikke põhimõtteid, kuid iga riik ja rahvas püstitab siin ka oma sihtjooned olenevalt riigi ja rahva oma elust ja olust.

Eestis on need sihtjooned põhiliselt kindlaks määratud Põhiseaduse ja Noorsoo organiseerimise seaduse normidega. Põhiseaduse järgi (§ 22) on noorte kasvatamine vaimsel, kõlbelisel ja kehalisel tublideks ning väarikaks Eesti kodanikeks vanemate kui ka riigi ja omavalitsuste tähtsamaid ülesandeid. Noorte kasvatustöö üldine riiklik suunamine ja järelevalve kuulub Haridusministeeriumile. Põhiastmeks selles noorte kasvatustöö käigus on sunduslik algkool. Nii algkoolis kui ka teistes koolides ja õppeasutustes peab kasvatamine ja õpetamine toimuma Eesti riiklikus vaimus.

Koolide õppe- ja kasvatustöö täienduseks ja eriti selle jätkamiseks väljaspool kooli on suunatud noorsoo-organisatsioonide tegevus. Eesmärgiks on siin koondada noori organisatsioonidesse ning kavapärastelt ja sihikindlalt juhtida, edendada, ühtlustada ja süvendada nende organisatsioonide tegevust riiklikkude sihtide ja kasvatuslikkude põhimõtete järgi eesti rahva elulistes huvides.¹⁾

Organisatsioonilises tegevuses on ikka kandvaks põhimõtteks noorte huvi ja isetegevus ning nende endavastutus. Sellise põhimõttega kasvatustöö rakenduse juures on ka kõige rohkem eeldusi tulemusteks, mida Noorsoo organiseerimise seadus (§ 3) sellel alal Haridusministeeriumile ülesandeks seab, s. o. kasvatada noori vaimset ja kehaliselt terveiks, tublideks, teovõimsateks, kohusetruudeks ja elurõõmsateks inimesteks ning riikliku meelsusega ja kõlbelise tahtejõuga kodanikkudeks, kes oskavad, suudavad ja tahavad teha tööd Eesti Vabariigi iseseisvuse kindlustamiseks ja kaitsmiseks, rahva kultuurilise loomingu jätkamiseks ja ühiskondliku elu edendamiseks. Sellest näeme, et iga terve noor inimene peaks meil võrsuma kodanikuks, kes on tahteline ja suuteline oma isikliku elu korda seadma, tundma end ühiskonnas kui tervikus selle osana-liikmena ja kindla loova tööga liituma selle ühiskonna rahva kehasse.

Tähtis on, et noorsoo-organisatsioonide tegevus oleks eesmärgilt ja lähtekohalt eluligidane ja teatud määral praktilise suunaga, et noortele leiduks seal soodsaid võimalusi oma teadmiste ja oskuste arendamiseks ning oma positiivsete võimete tegevusse rakendamiseks. Sellise tegevuse olustik aitaks kaasa, et inimene edaspidises elus oma kutsealast tööd võiks ühendada armastusega selle töö vastu ja tunnetada oma töö moraalselt väärtust ühiskonna seisukohalt, kui ka siduda seda elumõttega.

Rahva ühistunne ja liituvus kasvab ühiste ürituste ja ülesannete teostamise teel. Siit võrsub ka kohusetunne oma rahva ja riigi vastu. Kohusetunne on aga rahva moraalse vastupanuvõime kindlamaid aluseid, mis pärast siis ka noori tuleb nende organisatsioonides juba vastavalt eale ja võimetele rakendada riiklikkude, riigikaitseliste ja rahvuslikkude ürituste teostamiseks.

Noorte organiseerimine algab algkoolist ja kestab sõjaväeteenistusse astumiseni. Noorsoo-organide tegevuse tähtsaim osa ongi ajaliselt algkooli ja sõjaväeteenistuse vahel. Algkoolis ja sõjaväes on meie noored sunduslikult võetud teatud kasvatusliku režiimi alla. Nende vahel on aga nii ajaliselt kui ka kasvatussüsteemi sisulises pidevuses lünk, mida peavad täitma noorsoo-organisatsioonid oma vastava ja kavapärase kasvatusliku tegevusega. Seega võrsuva noore esialgne üldine arendamine ja kasvatus läheb järkjärgult siin üle nende põhimõtete ja ülesannete juurde, mis peavad kujundama noorest rahva ja ühiskonna väerika liikme ja ustava ning innuka riigikodaniku. Paralleelselt sellele peab iga noor oma isikliku elu korraldamisele ette valmistuma ja rakenduma enda ülalpidamise ja tulevase kutseala töösse.

Noorte koondised tegutsevad ju ikka täiskasvanute organisatsioonide või ka asutiste juures ning hooldamisel. Viimastest on aga igal oma erinevaid huve ja tegevuse erialasid ja püüdu hankida endale noortest

¹⁾ Noorsoo organiseerimise seaduse § 1.

varakult järehtulijaid. See asjaolu ongi põhjustanud meil seni noorsoo organiseerimise killunemise.

Noorsoo-organisatsioonide ja nende tegevuse alade ja laadi suhtes tuleb õigeks pidada umbes sama astmestikku, mis on välja kujunenud koolide suhtes. Nimelt käib siin üldhariduslik sunduslik algkool kõigi kutsekoolide ja kõrgema astme üldhariduslike koolide eel. Enne on ikka üld- ja põhikursus ja sellele vaid järgnevad erikursused. Ka noorsoo organiseerimise alal peab üks üldine ja ühine noorte põhiorganisatsioon oma üldalase tegevuse ja kasvatuslaadiga käima kõige puhterialaste noorte koondiste loomise kui ka küpsema ea nooruse rohkem meelelahutuselaadilise organisatsioonide tegevuse eel.

Meie ühiskonna ehituse ja suuna juures ei saa seda noorte põhiorganisatsiooni seada ainusõltuvusse ei ühestki täiskasvanute organisatsioonist või ka asutisest, vaid see peab tuginema viimaste küllalt laialdasel ühis- ja koostöö-organisatsioonil. Selles noorte põhiorganisatsioonis peaksid teatud ulatuses viljelemist leidma juba kõik tarvilikud alad ja sealt peaksid võrsuma ka soovitud järehtulijad kõigile meie riiklikus ühiskonnas tarvilikkudele teistele organisatsioonidele. On loomulik, et noor, jõudes juba välja kasvada vanusega ja huvidega selle põhiorganisatsiooni tegevustikust, lülitub jällegi tegevusse neisse küpsema nooruse või täiskasvanute organisatsioonidesse, mis rahuldavad tema huve või kuhu teda viivad elunõuded.

Kuna rahva riigikaitsealine valmisolek ja moraalne vastupanuvõime omab meie riiklikult seisukohalt erilist tähtsust, siis noorte kasvatus ja tegevus noorsoo-organisatsioonides kõigi muude neile ettenähtud ülesannete taotlemise juures peab ikka toimuma sellesuunalise moraalse tugevnemise ja ka oskusliku ettevalmistuse üldtaustal. Sellelt seisukohalt ei ole mõeldav, et erirahvaste või ka kihihuviliste noored võiksid meil koondumist teostada oma üksustesse ja tegutseda teistel põhimõtetel või ulatuses, kui see on vastavates põhialustes ja -jaotustes ette nähtud kõigi noorte suhtes üle riigi.

Et eespool toodud põhimõtetel meie noorsoo organiseerimises ja noorsoo-organisatsioonide tegevuses ühist ja kooskõlastatud süsteemi luua, on teostatud ja jätkub meie olemasolevate noorsoo-organisatsioonide ülesannete jaotus ja koordineatsioon. Meil on noorsoo-organisatsioonide alal tekkinud mitmeid üleriigilisi keskusi, mis oma organiseerimise suuna poolest jagunevad kahte liiki: ühed on organiseerivad ja üldalased keskused, kellel on oma noorteüksuste võrk üle maa, kuna teised keskused viljelevad vaid teatavaid erialasid kõigi noorte suhtes ja neil ei olegi vajadust omada otseselt oma noorteüksuste võrku. Esimesse liiki kuuluvad meie skautlike organisatsioonide — Noorte Kotkaste, Kodutütarde, Eesti Skautide Maleva ja Eesti Gaidide Maleva — peastaabid, Noorte Meeste ja Naiste Kristlike Ühingute liidud ja Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse Keskjuhatus. Teist liiki üleriigilisteks keskusteks on: Ülemaaline Maanoorte Ühendus maatulunduse alal, Noorte Spordiliit kehalise kasvatusel alal, Noorsoo Karskusliit karkuse alal, Eesti Noorte Punane Rist esmaabi ja tervishoiu alal ja Kirikunoorte Keskused usulisel alal. Oma noorteüksuste ülemaalist võrku omavad organisatsioonid jagunevad veel omakorda kahte gruppi: noorem järk 8—18-aastaste liikmetega ja küpsema nooruse järk 16—25 ja üle aastaste liikmetega. Esimesse gruppi

kuuluvad kõik skautlikud organisatsioonid ja teise Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus, kuna Kristlikudes Ühingutes on kombineeritud järjestikku mõlemad nooruse järgud. Üldiselt ja teiste maade eeskujul võib aga märkida, et küpsemal noorusel on ikka kujunenud oma organisatsioonid, mis ehituselt ja tegevuslaadilt lähedased või juba raskelt eraldatavad täiskasvanute omadest. 8—18-aastaste noorte suhtes on aga osutunud sobivamaks nende organiseerimine ja kasvatamine skautliku süsteemi kohaselt, mida igas maas kohandatakse vastavaks oma elule ja olule. Skautliku kasvatussüsteemi põhialustel moodustatud 8—18-aastaste noorte organisatsioonid ongi kujunenud või igal pool riikides kujunemas noorsoo organiseerimise alal noorte üldiseks põhiorganisatsiooniks.

Teadagi peab sellise põhiorganisatsiooni korraldiku funktsioneerimise aluseks olema ühest keskusest tulev ja ühtlane juhtimine, ühised töökavad ja ühiste tööspidamisega ning ühtlase ettevalmistusega juhtkond. Nende aluste puudumine, meie mitme skautliku noorsoo-organisatsiooni tõttu, ongi need organisatsioonid viinud üksteisega hõõrumistesse ja ebatervesse võistlusse. Need alused tuleb aga tingimata luua ja seetõttu meie senise mitme skautliku organisatsiooni ühendamine üheks vastavaks noorte põhiorganisatsiooniks on otstarbekohane ja otseselt tarvilik ja seepärast ka Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seaduse § 4 põhjal teostamisele võetud.

Noorsoo-organisatsioonide tegevuse järelevalve määruse (§ 6) kohaselt on noorsoo-organisatsioonid ja neid juhtivad keskused kohustatud koostama oma sellekohased noorsoo tööd korraldavad põhimäärused, mille kinnitab Haridusminister. Need põhimäärused on mõeldud selleks, et kindlaks määrata meie mitmesuguste keskuste ja organisatsioonide noorsoo töö alad ja ülesanded ning teistega koostöö moodused ja seega luua noorte organiseerimise ja tegevuse alal ühine kooskõlastatud süsteem. Kui igal keskusel on oma selge viljelemisala ja ülesanded ja temale leitud sobiv koostöö moodus teistega, siis vaibub isenesest veel senine usaldamatus ja passiivsus noori organiseerivate ja erialasid viljelevate keskuste vahel.

Keerukam on selgeid koordineerimise sihtjooni üles seada ja ellu viia meie küpsemäaliste noorte organisatsioonide tegevuses ja ülesannetes ning nende koostöö moodustes. Küpsemäaliste noorte organiseerimises maal on Põllutöökoja juures asuv Ülemaaline Maanoorte Ühendus rühkimas oma eriala seisukohalt üldalase iseloomuga maarooruse organisatsiooniks, nagu see on iseloomustav Kristlikude Ühingute Liitudesse kuuluvate ühingute kohta linnades ja tööstuskeskustes. Kõrvuti nendega ja umbes samade ülesannetega aga esineb nii maal kui linnades ÜENÜ oma osakondade laialdase võrguga. Kaugel neist ei seisa oma tegevusega ka haridusseltsid ja muud vabahariduslikud ühingud. Koordineerimine ja mingisugune tegevusepiiride jaotus ning koostöö on siin aga vajalik. Seda tuleb esialgu alata vastavate, asjaosalistest koostevate, komiteede ellu kutsumisega kohalike omavalitsuste juures, nagu seda on juba noortekomiteed. Viimaseid võib ka vastavalt ümber kujundada, kui noorte põhiorganisatsiooni moodustamine juba ellu on viidud. Ka keskkohas tuleb esialgu analoogiliselt alata.

J. Vellerind.

VEEL RAHVATERVISHOIULISIST KÜSIMUSIST.

ERK-is nr. 5 1938. a. võtab K. Meriküla sõna rahvatervishoiu küsimuse kohta. Nähe on tervitatav, sest tervishoiu korraldamises on paljugi veel teha. Igal asjal on aga ikka rohkem, kui üksainus külg. Nii ka rahvatervishoiu küsimusel. Ja seepärast on tarvilik valgustada seda mainitud käsitlusele lisaks ka arsti vaatekohalt. Seejuures ei saa aga, kahjuks, piirduda ainult täiendava sõnavõtuga, sest K. M. on paljuski endale olukorra hindamise teinud liiga kergeks, väites nimelt, et puudusis on süüdi ainult arstid ja arstlikud organisatsioonid; ja selline vaatekoht vajab korrigeerimist.

K. M. mainib tunnustavalt arstide saavutusi haiguste ravimisel, ta süüdistab aga arste selles, et need olla oma huvipiirkonnast välja jätnud tervise säilitamise küsimuse. Oma väidet põhjendab ta arstlike organisatsioonide ning arstide, samuti ka muu tervishoiu personali eemalejäämisega selliseist üritusist, nagu rahvaarvu suurendamise propaganda, kodukaunistamise, puhtusenädalate, kodukultuuri päevade, liiklemisnädalate, lastekaitse töö jne. korraldamisest, ühtlasi ka sellega, et suguhaiguste levik püsivat samal tasemel kui 10—20 aasta eest. Põhjuse autor arvab peituvat arstide puudulikus ettevalmistuses tervishoius ja arstide ning arstlike organisatsioonide loiduses vastavas suunas teotsemiseks.

Ühinen meeledi K. M-ga arvamises, et tervishoiu korralduses tuleb paljugi veel teha, aga ma tahaksin ka edasi mõelda sellelt kohalt, kuhu K. Meriküla jääb peatuma, arvates leidnud olevat süüdlase — arsti. Sest enne süüdimõistva otsuse langetamist arstide kohta peaksime ikkagi püüdma selgusele jõuda, kuipalju neil üldse on võimalusi tervise säilitamiseks ära teha. Ei teotse ju nemadki väljaspool aega ega olukordi.

Igale tervishoiu küsimusega kuidagi tegelevale peaks teada olema, et arstid on meil tervishoiu korraldamise tegelikust juhtimisest peaaegu täielikult välja lülitatud. On ju meie omavalitsuste tervishoiu osakondade juhatajad ainult paari üksiku erandiga mitteamstid. Ja see tähendab, et arst, kes on kõigest alluv ametnik, võib oma kavadest ikkagi ainult niipalju teostada, kuipalju tema mitteamstist ülemus õigeks peab. Meie koolitame staabiohvitseri, kuid kellelegi pole vist küll kunagi mõttessegi tulnud neid rakendada väeosasid juhtima mõne käsitöölise, ärimehe, inseneri või muu auväärt kodaniku ülemjuhatuses all. Kui aga on tegemist tervishoiuga, mis on ju igapäevane võitlus kodaniku tervise eest, siis arvatakse selle juhiks sobivat ükskõik mis elukutselist. Muidugi on julgem süüdistada uksehoidjat kui direktorit, ja — meie saame sellest aru. Kindel on aga see, et niikaua, kuni arste ei kutsuta tervishoiulist tegevust tegelikult juhtima, ei cita ka nende ideaalsemgi ettevalmistus ülikoolis; sellest ei saa ometi osakondade juhatajad ja muud omavalitsuse võimukandjad targemaks. Ja samane on olukord sealgi, kus hoolitsetakse meie tööväe tervise eest — haigekassades.

Aga see on ka ainult asja üks külg, nimelt see, mis puutub asja tundmisesse, kuid sellega pole küsimus ka veel lahendatud. Meie teame niikuinii nõudeist palju rohkem, kui me neid suudame rahuldada. Prae-

gusaja nõuetekohaste tervishoiuliste korralduste teostamiseks ei piisa teadmisisist, vaid see nõuab palju raha. Mis aitab, näiteks, kui arst ütleb koolimaja tervishoiulistele nõuetele mitte vastavat, kui kooli ülalpidaja ei soovi või ei suuda nõuetekohast ehitada? Või kas võib arst ehitada kuhugile turuhoonet, kus kodanikud varustavad endid toiduainetega tolmusel ja sõnnikusel turul?

Kes praegusel ajal avasilmi enda ümber vaatab, sel pole raske märgata, kuidas kapitali tihti mujale enne paigutatakse, kui kasutatakse tervishoiu huvides. Kas oleks meil raske leida linnu, kus puuduvad turu- ja spordihooned ja kus ei suudeta ehitada tolmuvabu tänavaid ega küllaldaselt käimlaidki, kuid kus kerkivad toredad ärihooned, restorandid, kohvikud, mille kõrval haiglaid häbenedes nurga taha peavad tõmbuma. Vaadake, säärane on praegusaja õigekspidamine ja arstid ei suuda seda ka muuta. Niikaua, kuni pole jõutud arusaamisele, et inimese töövõime on kindlamaks aluseks rahva jõukusele ja heaolule, ei suuda ka arstid palju ära teha, isegi kui neid juhtima panna. Ei oma ju nemadki ei soovikaabut ega nõiavitsa.

Nõuded küllaldase toidu ja ostarbekohase riietuse, tervishoiu nõuetele vastavate elu- ja tööruumide, nakatatute eraldamise võimaluste, puhta vee ja toiduainete jne. järele on ju kõige algelisemad nõuded, mis üldiselt tuntud rahvale meie kultuurilise tasemega. Neid ei teostata aga mitte ainult ilusate sõnade varal, isegi kui arst neid sõnu räägib. Ei teostata neist midagi ilma majanduslikkude võimaluste sellekohase rakendamiseta. Kui aga seda ei soovita teha, on administratiivse võimu kaasajutamine paratamatu: see lahendab mõnegi küsimuse ülearuse lobisemiseta.

Siis soovib K. Meriküla rakendada arste ja muud tervishoiu personaali propaganda tööle. Et ta aga sellist lisatööd „pakkuda“ võib süüdistuse saatel, sellest võib ainult seda järeldada, et tal puudub selge kujutus arstliku personaali töökoormatusest (vastasel korral ta poleks aus nende vastu).

Arst peab tarviduse korral tööle minema vaatamata päeva- või kellajaale, vaatamata ka sellele, kas ta tasu saab või mitte. Kas võiks keegi nimetada veel mõnda muud töolist oma alal, kelle kohta maksaksid niisugused kohustused (välja arvatud muidugi orjad)? Aga siin võiks sedagi küsida, milline kutseala on midagi säärast teostanud kui arstid, koolitades välja säärase tervishoidliku abipersonaali, nagu seda moodustab samariitlaste kaader, mille loomiseks arstid on oma otsese töö kõrval üle kogu maa pidanud tuhandeid loenguid?

Raviasutuste halastajaõed (asutistes nad enamasti töötavadki) on teenistuses enamasti 24 tundi ööpäevas, välja arvatud vaba $\frac{1}{2}$ — terve päev nädalas ja iga teine või kolmas pühapäev. Kuigi nad kõik see aeg tegelikult ei tööta, peavad nad olema saadaval ja neid võib ka öösel igal kellajaal voodist välja tuua. Kõige selle juures, mis iseendast huvitav märkida, nemad, olles lõpetanud peaaegu ülikooli kursuse, saavad palka üldiselt 70-ne krooni ümber kuus.

Haiglate sanitarid-põetajad töötavad üle 80 tunni nädalas, saades vaba $\frac{1}{2}$ — terve päeva nädalas ja umbes 1 pühapäeva kuus. Selle sees on ka öötööd ja sellele lisaks tagavara valveteenistused, millal nad asutisest lahkuda ei või.

Kõigil muil aladel on tööajad reguleeritud. Kas võiks keegi öelda, millise seaduse alusel ja missuguse tööinspektori kaudu saaks sanitaar-personaalile puhkeajaga kindlustada s. o. ka nende tervise eest hoolit-seda, eriti veel, kui on tegemist riigiasutiste teenijaskonnaga?

Säärases olukorras töötavalt sanitaarpersonalilt veel nõuda, et tal peaks jätkuma vaimustust ja võimalusi osa võtta igasuguseist seltskond-likest propagandakatsioonidest, millel mingi side tervishoiuga, tähendab, et teistelt soovitakse meeeldi mitu nahka võtta. Sest kus on siin piir? Tänavapuhastamine, korstnarookimine, kanalisatsiooni ja käimlate puhas-tamine, meresõitmine, kalastamine, metsatöö jne. ei seisa tervishoiu huvi-piirkonnast sugugi kaugemal, kui K. M. poolt nimetatud liiklemise küsimus.

Siinkohal tahaksin sedagi asjaolu mainida, et tiisikuse vastu võitle-misel töötav sanitaarpersonal on paljude aastate sõnavõttudele vaata-mata kindlustamata, nii et invaliidisuse korral need inimesed, kes iga-päev tervise- ja eluohus töötavad ühiskonna heaks, võivad vaid hoole-alustena eksisteerida. Ka näide sellest, kuidas armastatakse küll nõuda, mitte aga pakkuda.

Siis — suguhaiguste küsimus. K. Meriküla väljendusest nende ravi-mise kohta paistab selgesti läbi halvustav toon. Aga lubage küsida, lgp. K. Meriküla, mil viisil võiks arst tõhusamalt võidelda suguhaiguste vastu, kui neid ravides? Suguhaiguste saamise teed on ju üldiselt küllalt hästi teada, sest suguhaigused pole sugugi „rumala rahva“ eesõigus, pigemini küll ümberpöördukt. Ega Teie ometi soovi, et arst peaks hakkama täie-likku sugulist karskust propageerima?!

Edasi näib K. Meriküla soovivat, et arstid rohkem räägiksid ja kirju-taksid „hällide täitmise“ propageerimiseks. Sellest räägitakse juba arsti-detagi liiga palju. Oleks aga aeg juba aru saada, et see küsimus on liiga keerukas selleks, et seda lahendada palja teoretiseerimise ja targutamisega. Parem mõeldagu sellele, kuidas tööpoolest aidata, aidata hälle täis hoida, aidata sünnitajaid ja sünnitatuid, et nad halbades tingi-musis laste suremuse % ei tõstaks. Aga see on juba majanduslik ja administratiivne küsimus, kus arst ei saa rohkem teha kui iga teinegi kodanik.

Kuigi K. Meriküla on kogu aja süüdistanud arste passiivsuses, heidab-ta neile viimaks ette, et nad mõnda ala liiga enda „käes“ hoiavad. Ta nimetab tuberkuloosi vastu võitlemist ja Eesti Punast Risti. See näitab omakorda veel, et autor pole tuttav olukordadega, mille hindamiseks ta võtab sõna tõsisel ajal kirjas. Tuberkuloosi vastu võitlemise organisat-sioonide juhatuses teotsevad nii arstid kui mitteamstid täiesti üheõigus-likena. Loodetavasti ei heideta arstidele seda ette, et nad ambulantsides tegeliku töö teevad. Samuti on lugu ka Punase Ristiga.

Siin oleks huvitav mainida ühte omapärast „järjekindlust“ suhtumises arstidesse, mis ei esine üksnes K. M. juures. Nõutakse nimelt, et arst hoolitsegu inimeste tervise säilitamise eest. Aga kas on tööpoolest üle-kohtune nõuda, et inimene ise oma isiklikust tervisest huvitatud oleks? On ju kujutlematu, et arst end pakuks, see-eest aga arusaadav, kui ini-mene ka tervena arstilt nõu küsib. Tööpoolest minnakse aga arsti juurde võimalikult viimases hädas, sagedasti koguni liiga hilja.

Lõpuks tahan veelgi rõhutada, et praegusi teadusenõuete kohaseid tervishoiulisi korraldusi võib teostada ainult raha ja administratiivvõimu

kaasabil ja kuni pole arste nendega varustatud, pole ka õiglase neid puudusis süüdistada. Kui aga tahetakse kellegi tegevust arvustada, tuleks küsimusega korralikult tutvuda ja mõtted lõpuni mõelda, sest muidu kujuneb arvustamine üldsõnaliseks fraasidega žongleerimiseks, põhjendamatuks süüdistamiseks ja jääb seegi vahest selgusetuks, milleks tööpoolest sõna on võetud.

H. Viinapuu.

MUULASTE ETTEVÕTLIKKUSE PÄRL EESTIS.

Rohkem kui 100 aastat tagasi, 1829. aastal asutati Hiiumaa põhjapoolses osas parunite C. & E. Ungern-Sternberg'ide poolt kalevivabrik, et Põhja-Eesti mõisnike lambavilla riideks ümber töötada. — See on praegune Hiiumaa Kärkla kalevivabrik.

Vabriku tegevusel oli edu ning tema produktsioon leidis järjest laiemat turgu. Tööliste ja ametnike elamisvõimaluste eest hoolitsedes loodi vabriku ümber tööliste asula, ehitades ühe ja kahe perekonna elamuid sellejuurde kuuluva aiamaaga, ning neile, kes tahtsid ehitada oma isikliku elamu, müüdi soodsatel tingimustel krunt ja puumaterjali.

1870. aastal põles aga vabrik maha ning ehitati järgnevatel aastatel uuesti üles, tehes sealjuures mõningaid uuendusi. Pärast uuesti ülesehitamist läks ettevõtte osatüingu kätte, mille osatähtede enamiku omandas 1910. aastal Narva Kalevikabriku osatüing. Eesti ajal omandas osatähtede enamiku H. Peltzer, kes ka praegu on vabriku peremeheks, kuna üle $\frac{2}{3}$ osatähtedest kuulub temale ja tema perekonnaliikmetele, ülejäänud osa aga on paari osatähe kaupa laiali suure arvu isikute käes.

Vene ajal, enne Maailmasõda, kuulus ettevõtte suuremate Eestis asuvate vabrikute hulka, kuna tema tööliste arv ulatus 700-ni ning kogu vabriku produktsioon müüdi peamiselt Vene sõjaväe varustamiseks kaleviga.

Hiiumaa Kärkla kalevivabrik töötab ka praegu, kuid tema minevikule ei ole Eesti iseseisvuse-ajal tegevusel anda mingit positiivselt märgitavat lisa.

Kui praegu keegi läheb Hiiumaa Kärklasse, siis võtab teda vastu hoole- tusse jäetud ümbrus, ajahambast kannatanud asula ja äraiganenud vabrik. Vabriku juures asuvad kohe varem. Enne sõda hakati ehitama uut katlahoonet, kuid sõjaajal jäeti töö pooleli. Nüüd on ülesehitatud pool korstnat ja vundament hakanud uuesti varisema ning lohakile jäänud varemud oma rusuva muljega iseloomustavad muljet ka kogu ettevõttest.

Hiiumaa Kärkla kalevivabrik on jäänud enamikus selleks, mis ta oli pärast ümberehitust 1870-ndates aastates. Tööstushoone on ajast-arust mitmekordne ehitis palktaladele asetatud ühekordsete laudpõrandatega, nii et kui vett valada maha, siis hakkab see otsekohe läbi põranda tilkuma alumisele korrale; ventilatsioon enam kui puudulik, riide värvimise juures tekkivad aarud rändavad läbi kõigi tööstusruumide jne. Sel tööstushoonel on kõik puudused, mis võivad olla 100-aastusel ehitisel, mille ajakohastamisel ei ole tahetud teha suuremaid kulutusi.

Masinate poolest on Hiiumaa Kärkla enam tekstiiltööstuse muuseum kui vabrik. Ühelgi teisel villase riide tööstusel Eestis ei ole nii vana masinate koosseadet kui Hiiumaa Kärklal. 92 kudumisteljest ligi pooled teevad ainult

30 lööki minutis, pooled 45—50 lööki minutis ja ainult 9 telge töötavad kuni 80 lööki minutis. Moodsad teljed praegu omavad hoopis suuremat kiirust — 100 ja 115 lööki minutis. Väike töötamiskiirus näitab juba, kui-võrd vanad on eeltoodud masinad, nende ehitamisega uurides aga selgub, et nende enamik kuulub möödunud sajandisse. Teljed, mis löövad 30 lööki minutis, on puust osadega ja ühe süstikuga Bell-teljed ja pärit vist vabriku asutamise ajast; 45—50 lööki minutis tegevad teljed on pärit möödunud sajandi teisest poolest ning 9 kiiremat telge seatud üles enne Maailmasõda.

Iseketrajaid on 12 masinat, millest 4 uuemat on pärit sajandi vahetusest, ülejäänud aga umbes 1870-datest aastatest ja osa veelgi vanemaid.

Jõujaam koosneb samuti oma normaalse aja äraelanud masinatest. Neljast aurukatlast ainult üks on ehitatud käesoleval sajandil, kuna ülejäänutest vanem on pärit 1880. aastast. Aurumasin aga on koguni 1866. aastast, seega üle 70 aasta vana. — Kui vabrik vahepeal ongi osaliselt uuendanud oma sisseseadet, siis on seda tehtud alati aina vanade masinate kokkuostmisega.

Praegu on vabrikus rakendatud üle 300 töölise, kelle töötasud on õige madalad. Igaunenud masinatest tingituna on ka tööliste töö produktiivsus madal, vaatamata Kärddla tööliste isadelt poegadele edasiantud tööoskusele. 30 lööki minutis töötavate telgede töövõime on moodsatega võrreldes sedavõrd väike, et normaalse võistluse juures ei tule rentabiliteet üldse kõne alla. Kui aga Hiiu-Kärddla kalevivabrik siamaani on suutnud vastu pidada, siis just madalate tööpalkade arvel.

Tööstuse toodang ja läbimüük kasvas alates eelkriisi-aastatest kuni 1935. aastani (1935. a. neto läbimüük 1,2 milj. kr.), kuna välismaa villaste kaupade sisseveo pidev piiramine ja konkurentsi kahanemine lõi avaramaid võimalusi turul. Peale selle hakkas Hiiu-Kärddla ka pressima turule oma kaupu hinnapoliitika kaudu, et sel teel lülitada välja juurdetekkinud noori, moodsaid vabrikuid. 1935. aastast alates aga langeb vabriku toodang pidevalt, kuna nüüd omakorda elujõulisemate uute ettevõtete võistlus hakkab Hiiu-Kärddlat turult välja suruma. Raskusi teeb Hiiu-Kärddla kalevivabrikule ka see, et ratsionaliseerimise komitees määrati villaste kangaste laius kindlaks, millest aga tema vanad kitsama raamiga masinad ei jaksu kinni pidada.

Kui heita pilk ettevõtte bilansile, siis leiame seal kaks märkimisväärt fakti. Aktiva poolel torkab silma, et kogu ettevõtte on peagu amortiseeritud; passiva poolel selgub jälle, et ettevõttel on küllalt suureks koormaks just omaniku perekonnaliikmete ning sugulaste eneste poolt ettevõttele laenatud raha ning mõnede välisfirmade imelikult „kinnikülmanutena“ näivad nõudmised, mis pealegi on usaldatud ettevõttele ilma kindlustusteta; nendelt võlgadelt makstakse iga aasta 6 protsenti, mis kokku teeb suure summa. Siit teha võidavate järelduste esitamisest aga loobume siinkohal.

Nüüd küsime: Kust see tuleb, et Hiiu-Kärddla kalevivabriku seisukord on praegu sedavõrd alla käinud, nagu eespool toodud kirjeldatud?

Vastus on lihtne! Sellepärast, et ettevõttesse ei ole aastate kaupa midagi investeeritud tema seisukorra hoidmiseks nõutaval tasemel. Nii näiteks on tehtud uusi investeerimisi sisseseadete ja ehitiste peale 1937. a.

— ainult ligi 1100 kr., 1936. a. — üle 4500 kr., 1935. a. — umbes 8000 kr., 1934. a. — umbes 2000 kr. eest jne. Sellevastu võttis vabriku direktor oma palgana, esinduskuludena ja reisikuludena välja 1937. a. — üle 45.000 kr., 1936. a. — ligi 56.000 krooni, 1935. a. — ligi 77.000 krooni, 1934. a. — üle 52.000 kr. Need ei ole aga mitte ainsad väljamaksud! Samal ajal ettevõtte oma tegevuse üldresultaadina on näidanud kas kahju või tühist puhaskasu. 1937. a. oli kahju kr. 53.987.64; 1936. a. oli kasu kr. 5.537.07; 1935. a. oli kasu kr. 2.953.91.

Esitatud faktidest ja andmetest võime teha järelduse, et Hiiu-Kärdla on tema omanikkude poolt lihtsalt ära elatud. Seda näitab ettevõtte asjaajamine, tema tehniline seisukord, bilanss, samuti ka summade kasutamise. Kui kogu süsteem on sellele ehitatud, et tömmata vabrikust välja igal teel niipalju summasid nagu vähegi võimalik, samal ajal ollakse äärmiselt kitsi vähemagi summakese investeerimisel, amortisatsioon kapital, mida on kogutud ettevõtte uuendamise alusvaraks, on oma aktiiva osades sedavõrd problemaatiline, et temast ei suudeta midagi võtta investeerimiseks — siis loomulikult peab kord tulema aeg, kunas ettevõtte on nagu tühi apelsinikoor, kust mahl kõik välja pigistatud.

Hiiu-Kärdla kalevivabrik juures esinevad jooned on tüübilised ka väga mitmetele Eesti muulaste ettevõtetele, kuigi nad viimaste juures ei esine vahest nii drastiliselt kui just siin. Sellepärast võimegi nimetada õigusega Hiiu-Kärdla kalevivabrikut muulaste ettevõtlikkuse pärliks Eestis.

J. Tavas.

AVALIK KIRI.)*

Lugupeetud hr. A. V.!

Huviaga lugesin ma Teie tähelepanu väärivat juhtkirja 19. novembri s. a. „Revalsche Zeitung'is“. Teie väljendustest nii mõnedki, samuti Teie tavalisest stiilist erinev toon selles artiklis aga mõjuvad teataval määral imestama-panevalt, millega seoses tekkinud mõtete esiletoomiseks, kasutades ERK-i vastutulekut, pöördun Teie poole avaliku kirjaga.

Oma 19. nov. juhtkirjas Teie lähete välja Riigivolikoogu parajasti aset leidnud kutseoskuse seaduse-eelnõu keeleparagrahvide ümber tekkinud vaidlustest, näete neis paragrahvides teatud hädaohtu vähemusrahvaste, ja eraldi saksa vähemusrahvaste meistritele, puudutate möödaminnes ka maareformi, mis olevat võtnud ära saksluse elamisvõimalused maal, teete etteheiteid, nagu oleks nüüd sirutatud käsi isegi sakslaste omandi järele tööstuses ning kaubanduses, ja avaldate veendumust, nagu tahetaks üldse piirata saksluse töötamis- ja elamisvõimalusi meie maal. Edasi toote Teie ette, nagu oleks vähemuste vastu suunatud võitluse juhtmotiiviks Eesti rahvuslikel ringkondadel: „Muulased majandusest välja!“ — ja tuletate meelde Põhiseaduse paragrahve, mis räägivad kõigi kodanike üheõigusest seaduse ees, vaatamata nende rahvuslikule kuuluvusele.

Teie juhtkirjas on mitmeidki kohti, kus ma olen Teiega täiesti ühel

*) Käesolev kiri saabus toimetusele möödunud aastal niivõrd hilja, et seda ei olnud võimalik enam avaldada möödunud aasta viimases numbris. Toim.

nõul, kahjuks pean siiski jääma mõnede teiste võidete suhtes teisele arvamisemale, ja isegi kategooriliselt teisele arvamisemale. Kindlasti ei ole see aga tingitud tahtlikust erinevale seisukohale asumise püüdest, vaid just sellest, et Teie eelmainitud artiklis puudutatud küsimustel on küllalt tugev teine külg, mille äraunustamine jätaks asja ühekülgsesse valgusesse.

Kui Teie räägite kõigi kodanike üheõiguslusest seaduse ees, siis asun ma siin Teiega täiesti samasel vaatekohal, kuna muud korda ei saakski valitseda õiguslikus riigis. Ent ma olen kindel ka, et Teile, hr. A. V., ei ole seni antud mingit põhjust võida väita, nagu oleks Eestis kõigi kodanike kohta ühtlaselt kehtivaid seadusi rakendatud kuidagi vähemusrahvaste vastu. Kui on antud vähemustele eriseadusi, siis mitte neid piiravaid, vaid teatavasti just nende kasuks, ja isegi sel määral, mida ükski teine enamusrahvas omal maal seni ei ole saanud järele teha.

Hoopis teine lugu on meie seisukohtade ühtlusega seal, kus Teie asute seletama Eesti rahvuslike ringkondade suhtumist vähemusrahvustesse. Kui Teie väljendate, et „*muulased majandusest välja!*“ on lööklauseks Eesti rahvuslike ringkondade tegutsemisel, siis põhjeneb säärane arvamine kindlasti ekslikul informatsioonil. Eesti rahvuslike ringkondade tõelikkude mõttekäiku väljendab õigemini vahest lause: „*Lase teisi elada, aga pead sama ka ise elada!*“ Selle järele tegevuse eesmärk ei ole mitte muulaste väljatõrjumine meie majanduselust, vaid eestlaste osatähtsuse tõstmine; ja need kaks seisukohta ei ole kaugeltki mitte samastatavad.

Kui muulaste väljatõrjumine majandusest tähendab nende elamisvõimaluste sihikindlat hävitamist, siis eestlaste osatähtsuse tõstmine hõlmab ka selle võimaluse, et majandusalal tegutsevate vähemusrahvaste % koguselt ei tarvitse kahaneda, vaid ainult suhteliselt, kuna Eesti majandusliku terviku juurdekasv ja avarustumine suuremas osas peaks põhimõtteliselt sündima just eestlaste poolel. Siis oleks mõeldav säärane lahendus, mis on vastuvõetav kõigile, et Eestile lojaalsed vähemused säilitavad oma elamisvõimalused ja ühtlasi eesti ringkonnad saavutavad majanduseluse selle osatähtsuse, mis neile, vastavalt nende proportsioonile, peaks oma riigis igal juhul kuuluma. Mured riigi saatuse, tema arengu ja tuleviku eest lasuvad esmajoones ikkagi maa enamusrahval — ja et kõike seda edukamalt kanda, peab sellel rahval olema käepärast ka küllaldaselt majanduslikku jõudu.

Faktilised andmed eestlaste ja teiste rahvaste osatähtsusest Eesti majanduslikel tegevusaladel väljaspool põllumajandust on praegu veel sedavõrd masendavalt eestlaste kahjuks, et siin ei jää muud teed, kui eestlaste osa peab arenema kiiremas tempos võrreldes teiste rahvastega. See seisukoht, ma usun, peaks olema niivõrd arusaadav ja õigustatud, et kui Teile, hr. A. V., korraks seaksite ka ennast eestlaste noore ja tõusva rahva liikme seisukohale, ka Teile ei saaks siis sellel kohal teisiti mõelda.

Toetudes eelmainitud põhimõttelistele seisukohtadele võin ma sellepärast ka täie rahuaga lükata tagasi Teie kartuse, nagu oleks praegu eesti ringkonnad sirutamas käsi sakslastele kuuluvate tööstus- ning kaubandusettevõtete järele. Ma arvan, et Teie teate ka küllalt hästi, kuipalju raskustesse sattunud ettevõtteid tööstuslikul, kaubanduslikul või panganduse alal oleks võinud möödunud aastal Eesti riiklik võim võtta üle väga kerge

vaevaga; ometi on need ettevõtted aidatud välja raskustest teisel teel, milleks, tõsi küll, alati ehk ei olekski olnud küllalt põhjust. Või võtame äsjamöödunud ülemineku-aja. Mujal on samasuguseid perioode kasutatud kaugeltki mitte nii tagasihoidlikult majanduse rahvustamise mõttes kui meil. Samuti võime tuletada meelde meie valitsuse vastutavate isikute sõnavõtte viimasel ajal, kus otse on öeldud, et muulaste ettevõtete natsionaliseerimist ei ole plaanitatud. Kust võtate Teie, hr. A. V, säärases olukorras aluse etteheideteks käe väljasirutamisest sakslaste ettevõtete järele? Kui mõni raskustesse sattunud muulaste ettevõtte kunagi tõesti on läinud üle eestlaste kätte ja uuesti pandud korralikult töötama, ega siis säärane eramajanduslik ülesvõtmine ei ole veel natsionaliseerimise aktsioon. Või kui mõtlete selle all ehk neid etteheiteid, mida mõnikord on tehtud mõnele muulastegi ettevõttele, siis ei ole ka sellel natsionaliseerimisega midagi tegemist. Kui on ettevõtteid, mis oma tegevuses kipuvad üldse huda unustama, siis tuleb säärasele asjaolule tähelepanu juhtida ning siin ei ole kaugeltki mitte midagi lubamatut.

Kahjuks ei saa ma minna mööda ka Teie väljendustest *maareformi* suhtes, milles Teie kriipsutate alla, et sellega võeti kohalikele sakslastele ära elamis- ja töövõimalus maal. Siirdumata vanade ajalooliste õiguste juurde ma tahaksin tuletada meelde ainult üht tõsiasja hilsemast ajast. Kui Vabadussõja ajal revolutsioonilised jõugud tulid idast üle piiri, siis okupatsiooni võim, mis sel ajal veel valitses maal ja ei lasknud ka eestlastel end riigikaitse mõttes organiseerida, see võim jättis piiri lahti sissetungivatele hukadele. Kui ei oleks Eesti rahvuslik vägi katnud piiri ning hiljem löönud täiesti tagasi peal tungiva vaenlase, oleksid revolutsioonilised massid vallutanud lõplikult meie maa ja endiste suurmaapidajate omand oleks läinud ühes sellega koguni lootusetult kaduma. — Ainult Eesti rahvuslike vägede vereohvrid päästsid kogu maa (ning ka suurmaapidamised) täielikust laastamisest. Kas on pärast seda veel mingit moraalset õigust tulla meenutama maareformi? Miks pidi rahvas, kellel endal oli lahendada niipalju suuri probleeme sotsiaalsest kui ka majanduslikust valdkonnast, kelle elu, arenemise ning püsijäämise küsimus oli suurel määral seotud maaga, miks pidi see rahvas tulema ja uuesti niisama ära kinkima selle maa, mille eest ta oli võidelnud ja kannud ohvreid. — Ja isegi säärases olukorras ei ole eestlased võõrandanud suurmaapidamisi ilma nende eest endistele omanikele tasu maksmata; pealegi on palju endisi suurmaapidajaid saanud kas mõisa-südamed või asunikukohad ning o m a v a d elamis- ja töövõimalusi maal.

Edasi tuleme mõne sõnaga meistrite küsimuse juurde, mille ümber peetud vaidlused on saanudki aluseks Teie tähelepanu väärivale juhtkirjale, millest meil praegu juttu. Oma juhtkirjas Teie asute arvamisel, et kõik meistrid Eesti kodanikud valdavad loogiliselt võttes niikuinii eesti keelt ja välismaalaste käest on mõttetu seda nõuda. Teie loogikaga ma olen igati nõus ja pean ka arusaadavaks, et see teisiti ei tohiks olla. — Miks aga see tegelikult on süiski teisiti? Konkreetselt on teada meistreid, kes elavad kaua aega Eestis, töötavad pikemalt oma kohal, ent süiski ei valda eesti keelt peale mõne sõna, ning ei kavatsegi seda õppida. Mis teha sääraste isandatega? Kas need on õiged isikud õpetama välja meie pealekasvavaid noori ja viima edasi rahva oskust tehnilistel aladel?

Eesti rahvastikus on eestlasi ligi 90 prots. ja kõiki vähemusi kokku ülejäänud osa; seega Eesti on mitte rahvaste, vaid rahvusriik. Kas on siis midagi imelikku selles nõudes, et käitises töötav meister peab oskama ka enamusrahvuse keelt? See on puhtpraktiline nõue. Teie nimetate aga seda prestiiži-küsimuseks, hr. A. V. — Kui asuda ka Teie lähtekohale, siis lubage mul küsida, kas Teie asute seisukohal, et ligi 90 protsendini ulataval enamusrahval ei tohi olla prestiiži omal maal? Kui vastus peaks olema jaatav, kas võin siis ehk paluda mainida mõnda kultuurrahvast, kes Teie arvates säärase tingimusega oleks nõus!

Lõpuks leian ma olevat möödapääsmatu peatuda veel ühe keerulise lause juures Teie juhtkirjast, mis kõlab nii: „Millistele tagajärgedele peab viima kitsalt rahvuslik riigi majanduspoliitika, seda oleme võinud küllalt selgesti läbi elada nii mõnegi ettevõtte asutamise ja kokkuvõtte selgemise juures viimase 20 aasta jooksul.“ See krause, koos eelkäänud viibetega rahvusvahelistele suhetele Teie kirjutises tahab nähtavasti tähendada teatud mõista-antud ä h v a r d u s t. Mul ei ole nende ridade kirjutamisest mitte teada, kuivõrd kompetentne ning volitatud Teie, hr. A. V., olete sääraseid küllalt vastutusrohkeid ähvardusi avaldama, aga mulle näib see, pärast sääraseid, vabandage minu väljendust, ülespuhutuna tunduvaid kartusi ja nähtavasti mitte väga põhjalikult kaalutud etteheiteid Teie kirjutises otstarbetuna.

Ainuõige läbikäimisevorm maa enamusrahva ja vähemuste vahel peaksid olema korrektsed ning soliidised suhted. Ma võin formuleerida nii oma arvamist selles küsimuses. Selleks on aga vajalikud ka mõned e e l d u s e d. Esiteks peaksid olema need suhted vastastikused; siin on mind isiklikult aga jälginud alati see mulje, et maa enamusrahvas eestlased on suhtunud kohalikesse vähemustesse alati suurema korrektsusega kui need eestlastesse. Teiseks peaksid eestlaste püüded, saavutada oma proportsioonile vastavat seisukohta seal, kus see senise lühikese arenemisaja jooksul ei ole läinud veel korda, leidma vähemuste rahvusgruppides praegusest rohkem mõistmist. Et selle all ei tule Teil mõista aktsiooni loosungiga: „Muulased majandusest välja!“, seda selgitasin juba varem. Ning lõpuks on muidugi kõige olulisem eeldus lojaalne koostöö iseseisva Eesti riigi raamides. Teie väljendustest minu kirja aluseks olevas artiklis, et Teie rahvusgrupp tahab võtta osa meie maa ja riigi saatuse määramisel, võib lugeda välja, et tahe lojaalseks koostööks on olemas. Vahest aga lubate selle juurde ühe küsimuse: Kas Teie peate selle tahtega täiesti kooskõlas olevaks aga neid eraldumise ja isoleerumise tendentse maa enamusrahvast, mis on just Teie rahvusgrupi juures kauemat aega väga mitmest küljest silmatorkavad?

Loodan, et minu mõtteavaldused on vahest aidanud kaasa mõningaid küsimusi senisest selgemasse valgusesse seada.

Täie lugupidamisega

Ü. Maramaa.

SISEPOLIITILINE RINGVAADE

RIIGIVOLIKOGU TÖÖVÄLJALT.

Pärast rahupühade vaikust hakkas sisepoliitilise elu tuiksoon uuesti lööma Riigivolikogu 3. istungjärgu algusega 10. jaanuaril s. a.

Rahvaesinduse töö algas kinnisvarade sundvõõrandamise seaduse arutamisega 1. lugemisel, kusjuures kerkis jälle kord iseloomustavana esile kehtiva Põhiseaduse mitmesugune tõlgendamisvõimalus. Kui ühelt poolt väideti, et eelnõu annab Vabariigi Valitsusele universaalse sundvõõrandamise võimu ja pöördumine kohtu poole on kindlustatud ainult hinna, mitte aga hindamisaluste osas, kuna kehtiva Põhiseaduse mõtte järgi peaks vaidluse otsustama kohus. — Sellega peaks Põhiseaduse (§ 26) järgi kohus olema instantsiks, kes lõplikult otsustab küsimuse — kas sundvõõrandamist üldsuse huvides on vaja või mitte. Selle vastu kriipsutati aga alla teisalt, et üldhuvide lõplikuks selgitajaks peab olema Vabariigi Valitsus, sest üldhuvi kui riiklik vajadus on sisuline mõiste ja otsustamine selle üle, kas võõrandamine üldistes huvides on tarvilik või mitte — on administratiivvalitsemise tegevus.

Peale selle rõhutati kohtuministri poolt, et üldhuvide otsustamise allutamine kohtule võib teinekord osutada isegi hädaohhtlikuks, kiskudes kohut riigivalitsemise poliitilistesse küsimustesse.

Kinnisvarade sundvõõrandamise seaduse arutamisel äratas tähelepanu, et Vabariigi Valitsuse kaasarääkimise õiguse püramist sundvõõrandamise küsimuses taotlesid ka üksikud rahvarindesse kuuluvad Riigivolikogu liikmed. Nii tegi Viljandimaa, Suure-Jaani—Kõpu valimisringkonna esindaja T. Kind parandusettepaneku kinnisvarade sundvõõrandamise seaduseelnõu § 2 juures, mis annab sundvõõrandamise õiguse ka Vabariigi Valitsusele — jätta välja Vabariigi Valitsuse volitus sundvõõrandamise alal. Selle ettepanekuga leidis Põllutöökoja direktor ühise keele opositsiooni esindajatega.

Seaduse esimesel lugemisel torkas veel huvitavana silma, et kohtuministri ja aruandja tõekspidamisi sundvõõrandamise küsimuses kaitses L. Johanson, väites, et otsustamist selle üle, kas võõrandamine üldistes huvides on tarvilik või mitte, ei saa panna kohtutele, sest see on puht valitsemise ja administratiivne ülesanne.

Hääletamisel kukkus T. Kindi ettepanek läbi „üle noa tera“, saades 50 Riigivolikogu liikme häältest poolt 24 ja vastu 25 häält. Seega võeti 2. lugemisel vastu komisjoni redaktsioon, mis annab sundvõõrandamise õiguse Vabariigi Valitsusele.

Otse „vanu, häid aegu“ meenutav õhkkond tekkis Riigivolikogu koosolekuil (12. ja 17. jaanuaril), kus olid kõne all dekreeeriandlusega ja Riigikogu ajutise kodukorraga seoses olevad küsimused. Kõnealuste küsimuste juures kujunesid sõnavõttud sedavõrd elavaks, et koosoleku juhataja oli sunnitud mõne rahvasaadiku vahelehiüete agarust pidurdama märkuste tegemisega.

12. jaanuari koosoleku päevakorras oli Riigivolikogu juhatause teadaanne Riigikogu istungjärkude vaheajal antud kahe dekreeidi — Tollipõhitariifide seaduse muutmise ja täiendamise seaduse ja Alkoholimüügi seaduse suhtes, mille kohta Riigivolikogu majanduskomisjon ei esitanud ettepanekut arutusele võtta dekreeidi

muutmise või kehtetuks tunnistamine. Selle päevakorra punkti juures võeti teiskordselt rakendamisele Riigikogu üldkoosoleku juhatause poolt ajutise kodukorra alusel eskirjana antud juhise, mille järgi dekreetidena maksta pandud seaduste arutamisel sel juhul, kui vastav komisjon ei esitanud Riigivolikogu pleenumile dekreeidi muutmise ja kehtetuks tunnistamise ettepanekut — saab Rahvuskoguaegse kodukorra § 86 alusel ettepanekut teha ja vastu rääkida vaid üks kord kummalgi korral, kusjuures sõnavõtt peab piirduma 3 minutiga. See sõnavõttu piirav norm on Riigikogu üldjuhatause poolt lastud käiku arvatavasti eeldusel, et asjaomane komisjon dekreeidi kohta otsuse tegemisel peaks oskama õieti tabada Riigivolikogu enamiku seisukohti ja sel puhul vastukõnelemine komisjoni ettepanekule võiks kujuneda töökäiku takistavaks ajaviitmiseks.

Riigivolikogu ühe osa poolt aga tõlgendati sellist kodukorra rakendamist rahvaesinduse tahteavalduse piiramisena ja Riigivolikogu kui seadusandliku ja kontrolliva organi põhiseaduslike õiguste kitsendamisena.

Samal koosolekul torkas silma, et mõnedel Riigivolikogu liikmetel tuleb puudu kodanlikust julgusest oma seisukohtade väljendamisel hääletamiste puhul. Kui rvlk. J. Tõnisson tegi ettepaneku — võtta Riigivolikogu järgmise koosoleku päevakorda Alkoholimüügi seaduse muutmise seaduse muutmise arutamisele võtmine, siis sai see ettepanek lahtisel hääletamisel poolt 18, vastu 22 häält. Järgneval kinnisel (tähtsalajasel) hääletamisel sai aga ettepanek poolt 31 häält, vastu 25 häält, millega Riigivolikogu vastava (majandus) komisjoni seisukoht ümber otsustati.

Dekreediantluse küsimuse arutamisel äratas omajagu tähelepanu, et Riigivolikogus ei tuntud mitte nii palju huvi küsimuse sisulise kui vormilise külje vastu. Lahkuminekuid Vabariigi Valitsuse ja asjaomaste komisjonide seisukohtadega tekitab Põhiseaduse § 99 tõlgendamine, milline Põhiseaduse paragrahv annab Vabariigi presidendile õiguse Riigikogu istungjärkude vaheajal edasilükkamatu riikliku vajaduse korral anda seadusi dekreedina.

Riigivolikogu vähemiku esindajate seisukohtade järgi peaks küsimuse, kas dekreet vastab Põhiseaduse § 99 nõuetele, s. t. kas on tegemist edasilükkamatu riikliku vajadusega — otsustama Riigivolikogu üldkomisjon, kes on ellu kutsunud juriidiliste ja põhiseaduslike küsimuste arutamiseks. Seejuures väideti kõnelejate poolt, et selliste seaduste, nagu on seda Tollipõhitariifide seaduse muutmise ja täiendamise seadus ja Alkoholimüügi seaduse muutmise seadus, kehtima panemiseks ei kerkinud esile edasilükkamatu riikliku vajaduse nõuet, kusjuures kõnelejate sõnavõttudest selgus, et nemad tõlgendavad edasilükkamatu riikliku vajaduse mõistet riikliku hädaseisundi olundiga.

Vabariigi Valitsuse töökspidamised kõnealuses küsimuses olid aga teissugused. Riigivolikogu koosolekul 17. jaanuaril s. a. väitis selle kohta peaminister K. Eenpalu, et meie Põhiseadus ei sisalda ainult nn. hädakorra dekreetide andmise mõistet, vaid Põhiseadus ütleb, et dekreetidena antavad seadused oma iseloomult peavad olema edasilükkamatud. „Edasilükkamatuse mõiste on aga täies ulatuses otstarbekohasuse või poliitika mõiste. See on hinnangu mõiste. Edasilükkamatuse mõiste ja edasilükkamatuse tarvidus võib olla ühenduses jooksva eluga, riiklike nõudmistega, ajaga, et kui me mitte sel nädalal või sel päeval tarvilikke norme ei anna, siis selle tagajärjel võivad tekkida ebasoovitavad asjaolud, — sõnaga, edasilükkamatuse mõiste on hinnangu mõiste, ja selle hindamine kuulub võimule, kes on seaduste andja dekreeidi korras. Kuid see hindamine kuulub ka võimule, kes kannab poliitilist vastutust. Valitsus praegusel korral on Põhiseaduse poolt seatud kindlasse positsiooni: ta tunneb siin oma täitvastutust,

tunneb seda, mida ta Põhiseaduse kohaselt teha võib ja mida ta teha ei või. Ja seepärast peab ta ka võima iseseisva asutisena hinnata, kas üks või teine asjaolu on edasilükkamatu või mitte“ — väitis peaminister kokkuvõtlikult.

Need mõtteavaldused kutsusid Riigivolikogus esile hoogsa diskussioonelevuse. Rõhutati, et on eksitus väita, nagu peaks Vabariigi president otsustama dekreetide riikliku vajaduse ja edasilükkamatuse üle, vaid meie Põhiseaduse järgi on konstitutsiooniliselt selge, et president ei kanna vastutust kõnealuses küsimuses, vaid vastutus langeb täielikult valitsusele ja valitsuse juhile. Sellepärast ei tohiks presidendi isikut kiskuda diskussiooni. Põhiseaduse § 60 järgi on Riigivolikogu ülesandeks teostada seaduste vastuvõtmist. Ergo — seadusandluse primaat kuulub parlamendile ja samuti ka õigus dekreetide riikliku vajaduse ja edasilükkamatuse üle otsustada ning dekreedandiandlust kõigekülgselt kontrollida. Riigivolikogu liikme A. Piibu poolt kriipsutati alla, et dekreedandiandluse puhul ei ole tegemist mitte paralleelse seadusandlusega, sest paralleelne seadusandlus on absoluutne ja ei vaja enam mingit kontrolli, vaid siin on tegemist eriliiki täiendava seadusandlusega, mida teaduses nimetatakse hädadekreetideks.

Kõigist neist mõtteavaldustest ilmnnes, et Riigivolikogu vähemiku esindajad, rõhutades parlamendi ainuõigust seadusandluse alal, taotlevad rahvaesinduse kui seadusandliku ja kontrolliva võimuorgani osatähtsuse laiendamist, kuna Vabariigi Valitsus käsitab dekreedandiandlust poliitilise otstarbekohasuse ja jooksvate riiklike ülesannete kiire lahendamise vajaduse seisukohtadelt.

Üldkokkuvõttes kujunesid vaidlused dekreedandiandluse ja Põhiseaduse tõlgendamise küsimustes üärmiselt huvitavaks ja elevust tekitavaks.

Omaette sündmuseks sisepoliitilisel alal kujunes riigi 1939/40. aasta eelarve esitamine Riigivolikogule, sest sellega avanes rahvaesindusel aastate pikkuse vaheaja järel jälle kord võimalus ütelda oma kaaluv sõna „rahva rahakoti“ valitsemise kohta. Majandusministri eelarvekõne esmaspäeval, 23. jaanuaril oli kantud asjalikust optimismist.

Majandusministri eelarvekõnes äratasid tähelepanu mitmed uued seisukohad ja kõrvalekaldumised senisest praksisest. Käsitledes põllumajanduse moderniseerimise ja toodangu tõstmise vajadust rõhutas majandusminister, et „rahvalise tulukuse veelgi suurem tõstmine juurdemaksude suurendamisega poleks ehk ainsa abinõuna soovitav, vaid suuremat rõhku tuleb panna igasuguste sihtürituste soodustamisele ja võimaldamisele, nagu seda on melioratsioon, mehhaniseerimine, põldude, heinamaade kultiveerimine jne.“. Sellest mõttekäigust selgub, et vastukäivalt Põllutöökoja ringkondade töökspidamisele ei pea majandusminister riikliku juurdemaksu süsteemi, mis pikapeale peaks mõjutama isiklikku algatusvõimet lödvendavalt — ainuõndsakstegevaks ja igaveseks põllumajanduse võistlusvõime säilitamisel.

Teise erinevusena meie viimaste aastate praktikast torkas silma, et eelarves oli riiklikke investeerimisi vähendatud 1,5 miljoni kroonilt 680 tuhandele kroonile. Eeltoodust nähtub, et majandusminister ei pane suuri lootusi etatismile, vaid taotleb esmajoonelise eraalgatuse virgutamist.

Üldläbirääkimised majandusministri eelarvekõne puhul kestsid kolm päeva, kusjuures oma rahvaesindaja sõnaõigust kasutas ei enam ega vähem kui 30 rahvaesindajat. Siinjuures paljastus meie praeguse rahvaesinduse Achillese kand, mis avaldub selles, et poliitiliste organisatsioonide puudumisel (millist puudust ei suuda nähtavasti korvata Riigivolikogus ellukutsutud tööühused) loeb iga rahvaesindaja

oma pühaks kohustuseks ennast oma valimisringkonnale vähemalt kord näidata parlamendi kõnetoolilt, mis paratamatult kutsub esile kõnedeuputuse.

Üldiselt olid rahvasaadikute sõnavõttud üldlääbirääkimistel kaunis pealiskaudsed ja piirduti vaid siit sealt nopitud ääremärkustega, kuna eelarve üksikasjalisemale sisulisele analüüsile ei laskunud keegi. Selle asemel käsitlesid mõned rahvasaadikud sisepoliitilisi küsimusi. Ka eelarve 2. lugemisel peetud üldlääbirääkimistel kerkis iseloomustavana esile, et majanduspoliitiliste küsimuste asemel eelistasid sõnavõtjad sisepoliitiliste päevamurede arutamist. Selles suhtes erinesid praegused eelarvevaidlused varemate aastate eelarvevaidlustest, kus majanduspoliitilised küsimused etendasid alati tooniandvat osa.

Sümpaatsema joonena seekordsetel eelarvevaidlustel torkas silma, et ei mindud omavahelistes mõtete lahkuminekus isiklikuks, nagu see oli sageli esinevaks nähteks endiste rahvaesinduste diskussioonidel, vaid püüti üldiselt jääda asjalikkuse ja objektiivsuse piiridesse.

Et eelarvesse süvenemise aeg pleenumis nähtavasti lühikeseks osutus, seda tõendas järgnev komisjonide töö, kus üldlääbirääkimiste üldsõnalisuse asemel tehti tüsedit sisulist tööd. Sellepärast tuleb huviga ära oodata Riigikogu lõppsõna.

Oma kontrollivate funktsioonide teostamisel esitas Riigivolikogu vähemik Vabariigi Valitsusele rea küsimusi, mis enamikult puudutasid sotsiaalala. Esitatud küsimustest pälvis laiemat huvi rkvl. J. Vaini küsimus üliõpilasorganisatsioonide liitude sulgemise kohta Tartu ülikooli valitsuse poolt. Sellele küsimusele vastas haridusminister A. Jaakson, et haridusministril on teada Tartu ülikooli valitsuse poolt tehtud otsus, et Tartu ülikooli seaduse kehtivuse ajal asutatud üliõpilasorganisatsioonide liidud ei või enam edasi töötada oma seniste põhikirjade alusel, vaid nad peavad oma tegevuse lõpetama ja likvideerima ülikoolide seaduse põhjal. Ühtlasi rõhutas haridusminister, et „haridusministril on teada, et Tartu ülikooli valitsuse tähendatud otsusele on esitatud kaebusi. Need kaebused on arutamisel ja selgitamisel Tartu ülikooli valitsuses ja haridusministeeriumis“.

Riigivolikogu 9. veebruaril peetud koosolekul kerkis rkvl. L. Johanson'i küsimusega üles rahva juurdekasvu probleem, mida käsitles pikemalt sotsiaalminister O. Kask. Vastates esitatud küsimusele märkis minister, et Vabariigi Valitsus tahab rahva juurdekasvu soodustamiseks asundustegevuse kaudu — hõlbustada ja kergendada lasterikaste perekondade asumist majanduslike soodustustega — hoonestamise, laenustamise ja hädavajalise inventari muretsemisega, jätkata rahaliste toetuste maksmist lasterikastele ja puudustkannatavatele perekondadele ning leida võimalusi toetusnormide suurendamiseks, laiendada lasteabiraha maksmist kõigile riigiteenijatele ja -töölisele ning käitistes ja põllumajanduslikes ettevõtetes töötavaile tööliste ja teenijaile. Peale selle märkis minister, et valitsus on võtnud kaalumisele vallalistele ja lasteta abielupaaridele kohustuste pealepanemise küsimused.

Sisepoliitilisel areenil mõjus elevust tekitavana Riigivolikogu enamusrühma kuuluvate rv. liikmete algatus, millega pöörduti Vabariigi Valitsuse poole esitusega, et „Vabariigi Valitsus algataks Riigivolikogu valimisseaduse muutmise seaduse ja kohalike omavalitsuste valimisseaduste eelnõud ja esitaks need hiljemalt 1 kuu jooksul. Peaks aga Vabariigi Valitsus mõnel põhjusel seda algatust mitte teostada soovima, siis palub Riigivolikogu Vabariigi Valitsust sellest kohe teatada Riigivolikogule, et vümmaste liikmetel võimalik oleks eeltähendatud seaduste algatamist ise teostada. Riigivolikogu ei pea soovitavaks,

et kohalike omavalitsuste valimisseadused oleksid dekreedikorras antud või valimiste tähtaega pikendatud seadusega, mis ei ole vastu võetud Riigikogu poolt.

See rahvaesinduse tooniandvasse tiiba kuuluvate Riigivolikogu liikmete teotsemisaktiivsuse ootamatu virgumine äratas laiemat huvi ka väljaspool Riigikogu, kutsudes esile väga mitmesuguseid kommentaare. Arvestades vallaomavalitsuste lähenevat jüripäeva on arusaadav, et rahvasaadikud, astudes lähemasse kontakti oma valijatega, püüavad lähemalt kaasa kõnelda vallaomavalitsuste ilme kujundamisel, püüdes seejuures silmas pidada ka oma valijate huviseid. Samuti on mõistetav rahvaesinduse püüed — tõsta Riigivolikogu seadusandliku ja tasakaalustava võimuorgani osatähtsust riigielus. Kui suurel määral Riigivolikogu liikmete initsiatiivikatses põhjust andis lihtne endanäitamisetung oma valijate ees või akadeemiline kuuluvus, seda on eemalseisjal raske otsustada.

Riigivolikogu esitis valimisseaduste muutmise asjus jõudis pleenumi ette 17. veebruaril s. a. ja võeti vastu üldkomisjoni poolt esitatud kujul. Võrreldes esitise esialgset teksti üldkomisjoni esitiselega, oli tähtsamaks muudatuseks, et esialgsest tekstist oli välja jäetud Riigivolikogu sooviavaldus, et valimisseadusi ei antaks dekreedikorras ja valimiste tähtaega ei pikendataks seadusega, mis ei ole vastu võetud Riigivolikogu poolt. See muudatus oli üldkomisjoni poolt teostatud põhjusel, et Vabariigi Valitsuse esindajate teadaande põhjal esitatakse kõnealusel eelnõud Riigivolikogule õigeaegselt, nii et rahvaesindus need veel käesoleval tööhooajal jõuaks vastu võtta. Selle teadaande järele kaotas Riigivolikogu initsiatiivikatses palju oma algatusevärskusest, kuid pretsendendi loomise mõttes tulevases seadusandlikus tegevuses omab ta siiski teatud tähtsust.

Laiemat tähelepanu meie kodanikkonnas äratas Propagandatalituse juhtide vahetus. Vabariigi President oma käskkirjaga 24. jaanuarist s. a. pani Propagandatalituse juhataja kohustused senisele „Uue Eesti“ peatoimetajale A. Oidermaale, nimetades A. Oidermaa ministriks, kuna senine talituse juhataja E. Kigaste siirdus Riigihoiukassa direktori kohale. On põhjust arvata, et juhtide vahetusega Propagandatalituses käib kaasas selle asutise aktiveerimine ja iseseisvamaks muutumine.

Täiendavalt pandi minister A. Oidermaa eriülesanneteks 20. veebruarist s. a. üldhoolitsemine, üldjärelevalve ja üldalgatuse toimetamine piiräärsete maade valitsemise ja heakorral. Seega on uus minister Propagandatalituse juhtimise kõrval määratud meie piirimaade poliitika üldjuhiks, millisel tööpõllul ootab harimist palju söötijäänud maad.

Juh. Vd.

MAJANDUSLIK RINGVAADE

JÄRELKAJAD SAKSAMAAL

Majandusministri lisaelarve-kõnele detsembris l. a.

Mõned saksa lehed, tuues ära kokkuvõtte Majandusministri seletusest Riigivolikogus, kus Majandusminister muuseas andis oma seisukoha meie suurtööstuse rahvustamise küsimuses (vt. käesolev ERK lk. 8 jj.), ei jäta seejuures kasutamata juhust omapoolseiks kommentaarideks. Nii *Frankfurter Volksblatt* 18. det. l. a.

kirjutab, et eelolev tööstuse rahvustamine tähendavat vähemusrahvuste majanduslike arenemisvõimaluste piiramist, mis võiks olla sihitud küll juutide vastu, kuid hõlmavat ka saksa rahvusühmitist. Leht tähendab: „oleks igatahes soovitatav, kui seejuures tehtaks vahet kohalasuvate (eingesessene) rahvusühmitiste ja maale võõraste kurnajate (Ausbeutern) vahel.“

Ka *Hamburger Fremdenblatt* (11. dets. l. a.) peab väga tunnustavaks, et Eesti majandusminister Lätile omaseid „rahvusriiklikke“ (nim. lehe hanejalad) põhimõtteid Eesti majanduse kujundamisel ei poolda. Ühtlasi saab leht aru ja tervitab lojaalsuse nõudmist juutidelt, kuid avaldab siiski omalt poolt mõningaid kahtlusi. Nimelt kindlustavat Eesti põhiseadus vähemusrahvustele vaba majandusliku võistluse võimaluse, mida aga nüüd kavatsetavat piirata. Ministri kõnes tähendatud „võõrapäraseks“ nimetamisel kaasa arvata ka saksa rahvusühmitist polevat Hamburgi lehe arvates ajakohane ega kõigi riigikodanike üheõigusluse ja rahvustest lugupidamise põhimõtte seisukohtadelt lubatav.

Need mõned saksa lehe väljendused iseloomustavad kõigepealt nende väljandjate arusaama riigikodaniku põhiseaduslikust üheõiguslusest, mille järgi Põhiseaduses kõigile ettenähtud vähemusrahvuste kaitset tuleb respektierida ainult saksa vähemusrahvuse suhtes! Ja lojaalsust peaksime muidugi nõudma eriti juutidelt.

Niisuguste nõuannete eest jääb muidugi tänada. Nende kuuldavõtmisel jääks eesti suurtööstuse eestistamine küll nii hästi kui tulemata, sest juutide osatähtsus eesti suurtööstuses on vägagi väike.

Kuid saksa lehtedel ei peaks õieti olema põhjust häirimiseks. Majandusminister rääkis ju ainult sellest, et uute suurtööstuste asutamine peaks juba toimuma eesti ringkondade poolt. Ja kui teada senise suurtööstuse omanduse rahvuslikku vahet, kus eestlaste osa oleks ilma riikliku sektorita ütlemtahtsuset, siis ei saaks küll seal õiguste piiramisest rääkida, kus juttu on ainult maa enamusrahvusele kuuluva põhiõiguse kasutamisele võtmisest majanduslikul alal ja sedagi ainult uute ettevõtete rajamisel. Või tuleb siin *numerus clausus* tarvitusele võtta? Kuid sel juhul oleks seda loomulik püüda läbi viia ka seniste suurtööstuste omanduse suhtes.

Täielist lojaalsust riigi vastu nõutakse aga vist igalt kodanikult ja rahvusühmitiselt igas riigis.

T. Kaudma.

MAJANDUSMINISTRI 1939/40. A. EELARVEKÕNE RIIGIVOLIKOGUS.

Oma 24. jaan. k. a. Riigivolikogus peetud eelarvekõnes märkis Majandusminister kõigepealt seda ärevat välispoliitilist õhkkonda, mis sunnib suurriike relvastuse alal võidu jooksuma, mis kisub kaasa — kuigi vastumeelt — ka väiksemad riigid ja rahvad. Peale kollektiivse julgeoleku kokkuvarisemist ei jää ka Eestile selles rahvusvaheliste huvide ning võistlevate ideoloogiate kokkupõrgete kääriavas õhkkonnas muud üle, kui tõsiselt mõtlema hakata oma elulisemale ülesandele ning rahvuslikule kohustusele olla valmis oma maa ja rahva erapooletuse kaitseks ja rahvustuleviku kindlustamiseks.

Uues eelarves on sõjaministeeriumi kulutused tõusnud 25,5 milj. kroonile ehk 24,1% eelarvest. Tänapäeval peab neid kulutusi võtma kui omakulude kalkulatsiooni paratamatut komponenti teiste kindlustus-

preemiade kõrvale, millede määr samuti olenevalt muutlikkudest olukordadest suureneb või väheneb.

1939/40. a. riigieelarve on koostatud tasakaalus kr. 105.878.187.—, s. o. 2,5 miljonit krooni ehk 2,4% suurem kui 1938/39. a. põhi- ja lisaeelarve kokku, või 6,6 milj. kr. (6,2%) suurem kui 1938/39. a. põhieelarve.

Nagu minister märkis, on tulnud uus eelarve koostada teatava pingega, sest ministriumide poolt oli esitatud kulunõudmisi 130 miljoni krooni ulatuses, mis tuli alla viia 106 milj. kroonile.

Seetõttu tuli kõrvale jätta ka riigiteenijate soov palkade tõstmiseks. Igasuguseid teenistustasusid on uues eelarves ette nähtud ca 36,6 milj. kr. ning iga väiksema palganormide tõus sellega kaasaskäiva teenistusvanusetasuga, lasteabirahadega jne. oleks toonud täiesti üle jõu käiva kululaine juurde. Küll lubab aga minister kõike teha riigiametnike korteriolude parandamiseks. Ühenduses endiste palganormide püsimisega tuleb muidugi püüda vältida elatusmaksumuse tõusu. Praegune olukord peaks püsima seni, kuni üksikute kutse- ja tööala sisetulekud õiglasemas vahekorda on tasandunud.

Uues eelarves on nimetamisväärted kulutuste tõus ette nähtud peale sõjamineisteriimi veel põllu-, teede-, haridus- ja sotsiaalministeeriumide aladel. Need kulude suurenemised lähevad põllumajanduse mehhaniseerimiseks, maanteed korrastamiseks, raudteede veereva koosseisu täiendamiseks, Tartu ja Tallinna ülikoolide, lastekaitse fondi suurendamiseks jne. Riiklike tööstuste finantseerimiseks aga asutamiseks pole seekord uues eelarves summaksid ette nähtud. Seda ei tule aga siiski võtta kui majanduspoliitika kursi muudatust, sest minister tunnistas avameelselt, et ta ei kavatsenud loobuda riiklikest algatustest ja korraldustest tööstuse alal. Uue moodsa fosforiidikaevanduse asutamine on siin esimeseks järjekorras, kuna täiendavad puurimised on avastanud täiendavaid fosforiidi lademeid. Tööstuse asutajad peaksid tulema nii riiklike kui ka era- ja ühistegelike ettevõtete hulgast, nii et riik oma summaksid otseselt investeerida ei tarvitseks. Riiklikeks ehitusteks on eelarves ette nähtud küll umbes pool vähem kui eelmisel aastal, kus see oli 1,5 miljonit kr., kuid eeloleval aastal on ette näha erilist elavat ehitustegevust sellele vaatamata, kuna alatakse ehitustega mitmesuguste poolriiklike ettevõtete poolt, kel summaks selleks juba varem varutud.

Eratööstuse alal on valitsusel kavatsusel ühelt poolt üldise toodangu tõstmine, tarvilisel korral ka uute tööstuste asutamise lubamine ja ergutamine, teiselt poolt olemasolevate tööstuste tegevuse korrastamine. Minister mainis kontsessiooni andmise võimalust ühe uue kummivabriku ja saeveski ühes vineeritööstusega asutamiseks. Edasi on majandusministeeriumi poolt katsetatud Petserimaal leiduvate savidega ja leitud need täiesti kõlblikud olevat šamotkivide ja fajanss nõude valmistamiseks. Põlevkivitööstuse alal ei soovita siiski uusi asutamisi enne lubada, kuni lõplikult pole lahendatud põlevkiviõli ja selle derivaatide turustamise probleemid.

Edasi kõneles minister eratööstuste ratsionaliseerimise vajadusest ja uutest kavatsustest ratsionaliseerimiskomitee tegevusalade kindlaks määramisel.

Ka tööstuses ei tule üldist palgakõrgendust, sest selline aktsioon võiks tuua endaga kaasa elatuskallinemise. Küll on aga samme astutud üksikute tööstussaaduste hindade alandamiseks. Siin on jällegi algatus ratsionaliseerimiskomiteele pandud. Minister avaldas lootust, et ratsionaliseerimiskomitee töö ei pörka tööturite vastu-

seisule, kuna ka töösturid saavad juba aru, et uus aeg toob enesega kaasa uusi põhimõtteid ja uusi koostöö meetodeid riikliku võimuga.

Suurematest üritustest maa üldise elunivoo tõstmiseks on kahtlemata maa elektrifitseerimisele käigu andmine. Rahvusliku Jõukomitee poolt väljatöötatud kava järgi läheb maa elektrifitseerimine maksma üle 30 miljoni krooni. Kavas on elektrikeskuse asutamine, mis peab tööle rakenduma suure kava teostamiseks. Eelnõu kohaselt annaks riik oma poolt keskusele põhikapitaliks oma võlakirjades 10 miljonit krooni, missugused võlakirjad umbes 500.000 kr. aastamaksudega välja ostetakse. Esimene selline sissemaks ongi uues eelarves ette nähtud. See võlakirjades sissemaks oleks lisaks muudele sissemaksudele teistelt loodetatavalt osanikelt, milleks arvatavasti juurde astuvad linnad ja maaomavalitsused, end. avalike jõujaamade omanikud, elektriühingud jne. See summa, kuigi võlakirjades, annaks uuele keskusele kindlustuskapitali tarviliste laenude ja võlga ostetavate sisseadete abil kohe tegutsema hakata, kusjuures riiklikud iga-aastased võlakirjade tasumaksud võimaldavad vastavalt keskusele oma laenude tasumist kiiremas tempos, kui seda normaalsed amortisatsioonisummad võimaldaksid.

Teiseks tähtsamaks ülesandeks on valitsusel olla abiks ja ergutada moderniseerimist põllumajanduses. Mehhaniseerimise eelduseks on kõikide põldude ja metsheinamaade muutmine kultuurpõlluks ja -heinamaaks. Selleks on eelarves lisaks sellekohasele maakapitali iga-aastasele summale esmakordselt kr. 250.000.—. Teised lisasummad põllutöoministeeriumi krediitides, peale summade metsanduse paremaks korraldamiseks, lähevad samuti põllutöö uudismasinate ostmiseks ja katsetamiseks, katsejaamade paremaks korrastamiseks, vanemate põllutööliste premeerimiseks jne.

Minister tähendas, et ei tohiks olla kellelgi lahkarvamist selles, et riik peab leidma nii algatust kui ka tarviliselt raha kaasaaitamiseks, et põllumajandus oma arengus elutempost maha ei jääks.

Küsimus on vaid selles, mil viisil seda kõige otstarbekamalt teostada.

Juurdemaksud ei ole otstarbekaim viis.

Tundub seepärast, et rahaline tulukus üksi täiel määral põllumajanduse edu ja arengut ei kindlusta. Rahalise tulukuse veelgi suurem tõstmine juurdemaksude suurendamisega poleks ehk ainsa abinõuna soovitatav, vaid suuremat rõhku tuleb panna igasuguste sihtürituste soodustamisele, nagu seda on melioratsioon, mehhaniseerimine, põldude, heinamaade kultiveerimine jne. Uue eelarve täiendavad summad on vastavalt juhitud.

Samuti tuleb teostada ratsionaalsemat tööjaotust põllumajanduses. Vastava mullastikuga maad produtseerivad rohkem teravilja, eriti nõudlikku nisu, laialdaste heina- ja karjamaadega talud muutuvad juhtivamateks karjakasvatuses, nagu Põhja-Eesti juba nüüd kartuleid kasvatab ning Lõuna-Eesti lina. See tööjaotus ei saa muidugi olla absoluutne, kuid on juba nüüd eriti turutoodangu osas tegelikult kujunemisel. On hädavajaline, et ükski põllumajanduse haru teistega võrreldes erilisel soodsaks ei muutuks, nagu seda praegu ehk nisu kohta võiks ütelda: see tähendaks mitte ükski normaalse elukujunemise pidurdamist, vaid ka mõne maaosa soodustamist rohkemal määral teisest. Täpsed kalkulatsioonid oleksid nii hädavajalikud.

Majandusminister andis ka ülevaate rahvamajanduse üldisest olukorrast.

Põllumajanduses kujunes 1938. a. rahuldavaks aastaks ja tegevustelemused näitavad tähelepanuväärt tõusu. Kuigi rukkisaak oli 11% vähem eelmisest aastast, ületas nisusaak 10%, suinisu koguni 26% l. a. saagid. Juurvilja saagid ei suurenenud, kuid loomade toitmishaas suurenes tunduvalt söödateraviljade arvel. Põllumajanduse tasuvus oli 1938/39. a. rekordiline võrreldes viimase 10 a. tagajärgedega.

Põllutööliste palkades oli tähelepanuväärt tõus keskmiselt 9%, mida minister hindab positiivsemaks ja sümpaatsemaks nähteks 1938. a. majanduselusel.

Väljavaated põllumajanduses on head.

Tööstuses on samuti kehtnud tõus edasi nii toodangus kui ka töömahus. Tööstuse tootmistegevuse indeks (1927/31 = 100) oli 1936. a. 127, 1938. a. 150. Olukord on raske telluloositööstuses, kus hinnad on viimase 2 aasta jooksul langenud 50%, kuid on tunnusmäärke, et kriisi sügavpunkt on ületatud.

Panganduses oli loomulikult tunda soodsaid majandusolukordi. Hoiused kasvasid tähtsamates pankades aasta jooksul 14%. Võrreldes 1936. a. on hoiuste tõus 1938. a. lõpuks 28%. Laenude tõus sama aja jooksul oli aeglasem, mille tõttu pankade äriseisud tervenesid, nende kassareservid tõusid ning võlgnevus omavahel ning Eesti Pangale vähenes.

T. K.

EESTI KROONI DEVALVEERIMISE HINNANG.

Omaval ajal väga palju teravaid vaidlusi ja paha sünnitanud ja nüüd juba avalikkuses pea unustusse langenud krooni devalveerimise küsimus oli jälle arutlusobjektiks E. Majandusteadlaste Seltsi jaanuari keskel peetud avalikul referaatioõhtul, kus nüüd juba puhtteaduslikust vaatevinklist küsimuse juurde asus referendina Tartu Ülikooli assistent E. Volke, kes l. a. kirjutas tunnustustleidnud auhinna töö majandusteaduskonnas prof. N. Köstneri poolt esitatud sellekohasele auhinna teemale. Referent vaatles kriisiraskusi enne krooni langetamist (28. juunil 1933. a.) ja eriti neid, mis tekkisid meil peale inglise £ kullaaluselt lahkumist (1931. a.) väliskaubanduses, eriti aga meie tööstuses ja põllumajanduses, kus eksport ja tootmistegevus langesid ja töötatööliste arvu hinnati 45 tuhandele (1932/33. a. talvel). Riigieelarved lõppesid puudujääkidega. Kriisiraskuste süvenedes, eriti aga inglise £ devalveerimise tagajärjel senine tasakaal tootmiskulude ja turuhindade vahel paiskus segi. Krooni devalveerimise tagajärjel kõik need nähted võtsid vastupidise suuna: eksport taas elavnes ja väliskaubanduse bilanss muutus jälle aktiivseks, sest paranesid kaub. suhted varem kuldväeringult lahkunud riikidega, eksport suurenes ja import vähenes kuldväeringuga riikidest, meie saime jälle ühtlasemasse olukorda teiste kuldväeringult lahkunud eksportijatevõistlejate riikidega. Põllumajandus- ja tööstustoodete tootmine soodustus tootmiskulude suhtelise odavnemise tõttu. Nimelt ei järgnenud kardetud elatusmaksumuse tõusu (tõus oli elatusmaksumuses 7%) ja soovitatav hinnaefekt välisturu osas saavutati. Eksportkaubandusega suurenenud välisvaluuta tugev juurdevool stabiliseeris krooni väeringupositsiooni. Krediiditurul olukord (vastupidi kartustele) paranes ja usaldus tõusis peagi. Üksikisiku, väliskrediidite kasustava deebitori ja rahakapitali omaniku seisukohalt väljudes oli krooni devalveerimine negatiivsete tulemustega, kuid rahvamajanduse seisukohalt need pahed olid siiski võrreldes positiivsete tulemustega tähtsusetud. Kokkuvõttes referent asus seisukohale, et krooni devalveerimine osutus selleks sammuks, mis võimaldas meie rahvamajandusel taas elavneda ja oli tähtsamaks vahendiks raskuste ületamisel. Et vältida

riigi- ja rahvamajanduse olukorra halvenemist ja pehmemdada kriisiraskusi, oleks kroon pidanud devalveeritama koos teiste Põhja-Euroopa riikidega. Väljudes rahvamajanduse otstarbeka juhtimise seisukohalt osutus krooni devalvatsioon vältimatuks.

Kas vääringu devalvatsioon on alati tõhusaks vahendiks kriisiraskuste ületamisel, seda referent siiski ütelda ei julgenud. Ta mainis ainult, et küsimuse otsustamisel nõutakse suuri teadmisi ja kogemusi riigi- ja rahvamajanduse tundmisel.

Läbirääkimistel täiendati sõnavõtjate poolt esitatud olukordi, kusjuures tähen dati, et sisuliselt kroon devalveeriti juba 15%-lise valuuta erimaksuga. Selle maksu alusel tehtud juurdemaksud väljaveo soodustamiseks aga ei avaldanud kahjuks seda elustavat mõju, mida oodati, sest see „elustus“ osutus siiski liiga väikeseks. Nimelt oli hindade suhe kaupade tootmisel ja turustamisel tugevasti muutunud ja vahetalituskulud (mida siiski ei saadud küllaldaselt kokku tõmmata) koormasid tootjatele maksetavaid hindasid hindade suure languse tõttu suhteliselt palju rohkem kui endiste kõrgete hindade juures. Selle tõttu eksporditoetus kadus aukude täitmiseks eksporditajate kalkulatsioonides.

Oma ettekandes referent jättis valgustamata küsimuse, kui võrd devalvatsiooni soodsad tagajärjed olid tingitud devalvatsioonist ja kui võrd seda põhjustas soodus konjunktuur, mis siis juba hakkas avalduma. Toodi ette, et meie devalveerimise moment langes ühte juba tõusva konjunktuuriga Inglismaal ja see aina soodustas devalveerimistulemuste täit maksu- vusele pääsu. Kas aga devalveerimise hilinemine oli rohkem kahjulik kui kasulik, on küsitav, sest läbitehtud kriis ühenduses deflatsiooniga oli vajalik hädatarvilise puhastusaktiooni teostamiseks meie produkt- siooniaparaadis (omakulude kokkutõmbamised!), et siis juba alanud tõusule ter- vendatult vastu minna ja saavutada neid tõhusaid tulemusi, mida me nüüd näeme.

Väärrib märkimist, et vääringupoolsete küsimuste käsitlemine hõlmab nii laial- dasi küsimustekomplekse, et on raske kõiki neid korraga ühes ettekandes ja isegi auhinnatões tühjendavalt käsitleda. Võib-olla vajatakse kõigi nende küsimuste põhjalikuks läbitöötamiseks veelgi suuremat ajalist perspektiivi. Ent kõnesolev auhinnatöö annab esmakordselt hea kokkuvõtte ühest meie suurest majanduspolii- tilisest sammust.

T. Kaudma.

VÄLISPOLIITILINE RINGVAADE

VIIMASTE KUUDE SÜNDMUSI.

Tänavune aasta algas selles pinevas ja lahendamata küsimustega ülekoorma- tud õhkkonnas, mis jäi temale korraldamata pärandusena 1938. aasta kriisidest. Vahekorrad tähtsamate Euroopa suurvõimude vahel on endiselt tulvil lakkamatut võitlust, mis iseloomustab uue tasakaalu kujunemist ja mis on selle poolest eriti ohtlik, et ta võib kergesti muutuda niisuguseks sõjaliseks kokkupõrkeks, mis pai- suks kiirelt uueks maailmasõjaks. Eelmisest tapatalgust vast toibuv Euroopa pais-

kuks siis uuesti sõjamõllu, kus vastaspoolteks osutuksid enam-dähem võrdsete jõududega suurriikide rühmad, mis nüüd alles koondumisel.

Suurriikide omavahelise võitluse vähe head ennustaval taustal otsivad rahuarmastajad Euroopa väikeriigid paremaid teid oma julgeolu kindlustamiseks. Euroopa lõunapoolses osas teotseb selles suunas peale Väikeliidu tegelikku tühistumist eriti energiliselt Balkani entente. Euroopa põhjapoolses osas aga niihästi Skandinaavia kui ka Balti riigid teevad kõiki vajalikke pingutusi oma erapooletuse säilitamiseks ja kaitseks. Kõikides nendes riikides on kõige selgekujulisemalt väljendunud tahe hoiduda sattumast võimalikku suurriikide konflikti, säilitada erapooletust. Sellele on nüüd lisandunud soov südilt kaitsta oma erapooletust ja teha juba praegu kõik vajalikud ettevalmistused selleks, et olla suuteline erapooletuse pidamiseks nii sõjaliselt kui ka majanduslikult.

Selles vaimus tuleb hinnata käesoleva aasta tähtsamaid sündmusi Põhjalas: Ahvenamaa saarestiku kindlustamise otsustamist ja Balti välisministrite konverentsi Kaunases. Samasuunaliseks peaks osutama ka lähenev Skandinaavia välisministrite konverents, mis peab kokku astuma Helsingis 20. veebruaril.

Ahvenamaa saarestiku kindlustamine muutus vajalikuks selle tõttu, et kõrvuti praeguse sõjaohu suurenemisega vähenesid väljavaated selleks, et Ahvenamaa erapooletust ja puutumatus taganud riigid suudaksid tõelikult ja tõhusalt kaitsta saari välise kallaletungi vastu. Saarte kaitsmise ülesanne kandus olude sunnil üksinda Soome õlgadele. Soome aga poleks olnud suuteline selleks saarte demilitariseerimise pärast, mis oli seal teostatud 1921. aasta lepingu põhjal. Oli pakiliselt tähtis leida küsimusele uus lahendus. See sai võimalikuks Soome-Rootsi, kui kõige rohkem huvitatud riikide kokkuleppega 11. jaanuarist s. a. Selle kokkuleppe põhjal võtab Soome enesele õiguse kindlustada saarestiku lõunapoolset osa, kuna põhjapoolses osas ta varub enesele õiguse tarvitusele võtta saarte kaitsmiseks vajalikke abinõusid, mis oma loomult ajutised. Soome-Rootsi kokkulepe, mis sisuliselt muudab 1921. aasta lepingut, vajas kinnitamist selle lepinguosaliste, nende hulgas ka Eesti poolt. Eesti valitsus oli esimene, kes andis uuele korrale temale vormiliselt vajaliku tunnustuse. Muidugi mõjustas nii küire ja kõhklemata vastuse andmist Eesti sügav sõprus meie põhjapoolse vennas- ja naaberriigiga vastu. Aga samuti kajastus siin ka ühtlasest erapooletuse poliitikast tingitud arusaamine, et meile ka nii mitmeti tähtsad Ahvenamaa saared on nüüdsest peale erapooletu riigi kaitse all ja et see asjaolu on tänapäeval kindlamaks pandiks Balti mere vabadusele, mis meile poliitiliselt ja majanduslikult otse elulise tähtsusega. Põhjala erapooletus on alles siis kõige paremini kaitstud, kui teda kaitsevad erapooletud riigid ise ja kui pole tarvis kaitsevahendina tarvitada mõne suurriigi sõjalist jõudu. Ahvenamaa saarestiku kaitsmine Soome poolt on seega paremaks pandiks Põhjala erapooletusele. Ta on ka ühtlasi üks kogu Põhjala erapooletuse nurgakive.

Balti välisministrite konverents Kaunases oli küll jätkuks eelmistele konverentsidele, kuid tähistas samas ka olulist muudatust senises Balti riikide koostöös. Eesti algatusel tõsteti sel konverentsil üles rida konkreetseid küsimusi, millest tähtsaim on loomulikult esimeste ettevalmistavate sammude astumine kolme Balti riigi majanduslikuks koostööks niisugusel puhul, kui rahvusvaheline kokkupõrge suurriikide vahel paiskaks segi meie kaubavahetuse senised suunad ja seaks need riigid raske enesevarustamise probleemi ette. Sellega on Balti välisministrite konverentsidele antud uus konkreetne sisu, ilma milleta nad seni ähvardasid kaduda suurpoliitika kõrgpilvede rägastikku.

Tähelepanu väärib ka konverentsi otsus harvendada edaspidi perioodilisi kooskäämisi ja konverentse pidada vajaduse järele, kuid mitte harvem, kui kord aastas. See näitab teatud tendentsi siirduda Balti riikide koostöös samadele liiduvabadele alustele, mis praegusel ajal iseloomustavad Skandinaavia riikide koostööd ja mis rohkem kohased Balti riikide välispoliitika aluseks võetud erapooletusele.

Hinnates viimaste kuude sündmusi sellelt seisukohalt võib tähendada, et Põhja-Euroopas minnakse kindlat erapooletuse rada ja tehakse selleks kõik vajalikud poliitilised, strateegilised ja majanduslikud ettevalmistused. See suund langeb täies ulatuses ühte Eesti viimase aja aktiivse erapooletuse poliitikaga. Lähenev Skandinaavia välisministrite konverents peaks sellele üldisele korraldustööle andma uut lisa ja märkima uusi algatusi ja samme. Võib olla kindel, et Helsingi konverentsi otsused ei jäta mõju avaldamata ka Eesti seniste korraldustööde käigule. Seda nõuab meie riiklik huvi, seda soodustab meie erapooletuse vaimne sugulus Skandinaavia omaga.

K. Ülamäe.

AJAKIRJANDUSE VEERGUDELT

MIDA MÖTLEVAD SAKSLASED.

Ikka sagedamini hakkab viimasel ajal saksa ajakirjandus oma tähelepanu pöörama Baltimaadele. Need tähelepanuavaldused oma sisus kannavad aga ühte ja sama ilmet, mis näilikult reedab, et seda toidetakse ühest ja samast keskusest.

Danziger Vorposten'is (29. 11. 38.) kirjutab G. H. artiklis „Kaheksa sajandit saksa kunsti Baltimaadel“ muu seas: „Sellele Saksa esimese riigi koloniaalmaale peame edaspidi suuremat tähelepanu pöörama“.

Danziger Neueste Nachrichten'is (29. 11. 38.) kirjutab F. J. artiklis „Baltimaade kunst“ muu seas: „See on maa-ala, mis Versailles' lepingu tingimuste kohaselt kujundab csivanematelt Balti kääbusriikidele kaduma läinud maad... Baltimaad võitlevad praegu otsustamise üle kas Moskva või Läänemaade kasuks, ja just nüüd, kui meie meeles mõlguvad Saksa teise riigi asumaad Aafrikas, on soovitav ka meeles pidada Saksa esimese riigi poolt saavutatud koloniaalmaid Baltimaadel.“

Europäische Revue's (jaanuar 1939) kirjutab Freytagh-Loringhoven artiklis „Poliitika ja õigus“ muu seas: „Kahekümneaastased riigijuubelid näivad esimesel pilgul pea pühadusteotavana. Oma riiki kõrgelhoidvate rahvaste loomulikule vaistule vastab vajadus oma riigi minevikku kaotada müütilises pimeduses ja tugineda legendidele seal, kus ajalugu üles ütleb. Mõned aga, kelle rahvad kunagi pole tundnud oma isiklikku riigielu, ei suuda oodata oma nooruse tungis isetegevuse järele teatavat ajavahemikku, mis juubelipidustustele rohkem oleks väärikas, ja on neid pidulikult pühitsenud.“ Edasi kirjeldab autor Poola, Leedu, Läti ja Eesti juubelipidustusi oma riigi aastapäeval, ja kolme viimast kirjeldades ütleb: „Kõnedes ja kirjutustes igas kolmes maas rõhutati, et nad oma kahekümneaastase olemasoluga on tõendanud oma elujõulisust. Kriipsutati alla ka tegelikku sõltumatust, mida nad Balti ententes läbiviidud põhilise erapooletusega on kindlustanud. Kõike

seda ei hakka meie arvustama, kuna mitte ei tohi unustada, et kaks aastakümnet ka väikeste rahvaste elus ainult väikest ajavahemikku kujundavad. Siia juurde tuleb aga palju muud, mida põhjalikult peab mainima. Kõigepealt tõuseb üles küsimus, kas rahvastikult nõnda nõrgad rahvad — vaevalt 1 miljon eestlasi, 1,5 miljonit lätlasi ja 1,7 miljonit leedulasi — on suutelised, ilma et nad tugineksid mõnele suurele rahvusele, arendama kultuurilist elu, mis oleks vääriline sellele nimele. Võime ju küsida, näiteks, kas on võimalik pikemaks ajaks seda läbi viia, et igaüks neist riikidest peab ülal oma iseseisvat ülikooli, kelle õppejõud, arvesse võttes kõige kolme rahva keelte iseseisvust, peavad tulema ainuüksi nende rahvaste eneste keskel. Siia juurde ja arvatavasti enne seda tulevad veel poliitilised ja majanduslikud probleemid, mis sadadest raskustest juurduvad.“ Edasi kirjeldab autor eredates värvides orduriiki kui saksa esimest ja uhket asumaad ja kiidab balti aadli käitumist, kelle varandus nüüd olla võõrandatud. Lõpuks käsitleb autor Islandi probleemi ja jõuab järeldusele, et „selle riigi olemasolu peaks inimliku arusaamise kohaselt olema kindlustatud, küll rohkem oma geograafilise asendi ja maapõuevarade vähesuse tõttu, kui pea täiesti kunstliku erapooleetuse kujundamise tõttu.“

Imestama paneb, kust küll need autorid on saanud säärase ajuvapustuse.

Ilmub 6 korda aastas. Tellimishind: aastas kr. 3.50, poolaastas kr. 1.80.

Vastutav toimetaja: K. Särgava.

Väljaandja: Tallinna Eesti Rahvuslaste Klubi, Tallinn, Pärnu mnt. 10—16. Tel. 463-07.

4. märtsil 1939.

R. Tohver & Ko trükk, Tallinn 1939.

RESERVEERITUD

Riigi Trükikojalt

on veel saadaval

„SEADUSTE KOGU“ I JA VI KÕIDE

Hind: I koide brošeeritud Kr. 2 50, brošeerimata Kr. 2 30

VI „ „ „ Kr 2 —, „ „ Kr 1 80

Ettetellimisi võetakse veel vastu

Ettetellijail tuleb maksta 10 krooni á conto Riigi Trükikoja kassasse või Riigi Trükikoja jooksvale arvele Eesti Panka nr 4017, Eesti Rahvapanka nr. 2605 või postiasutuste kaudu posti jooksvale arvele nr. 259

Ettetellijatele saadetakse I ja VI kõide kohe välja

Kui ilmunud koidete hind hakkab ületama sissemakstud Kr. 10 —, siis telljad tasuvad jälle á conto 10 krooni, kuni „SEADUSTE KOGU“ on lõplikult ilmunud.

KINDLUSTUSAKTSIASELTIS
EESTI LLOYD

SUUREMAID
JA VANEMAID
KODUMAA KINDLUSTUSSELTSE
ESINDUSED KOGU EESTIS
KIIRE JA ÕIGLANE KAHJU-
TASUDE ÕIENDAMINE

EESTI LLOYD

Hind 70 senti.